
LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 158 ■ DECEMBAR 2009. ■ GODINA XVII ■ CENA 100 DINARA

Tema: Prebrojavanje pozorišta

„Sviraj to ponovo, Sem“ - smeh je ozbiljan razlog za život

Trijumf komedije u Moskvi

Skica za portret: Mira Banjac

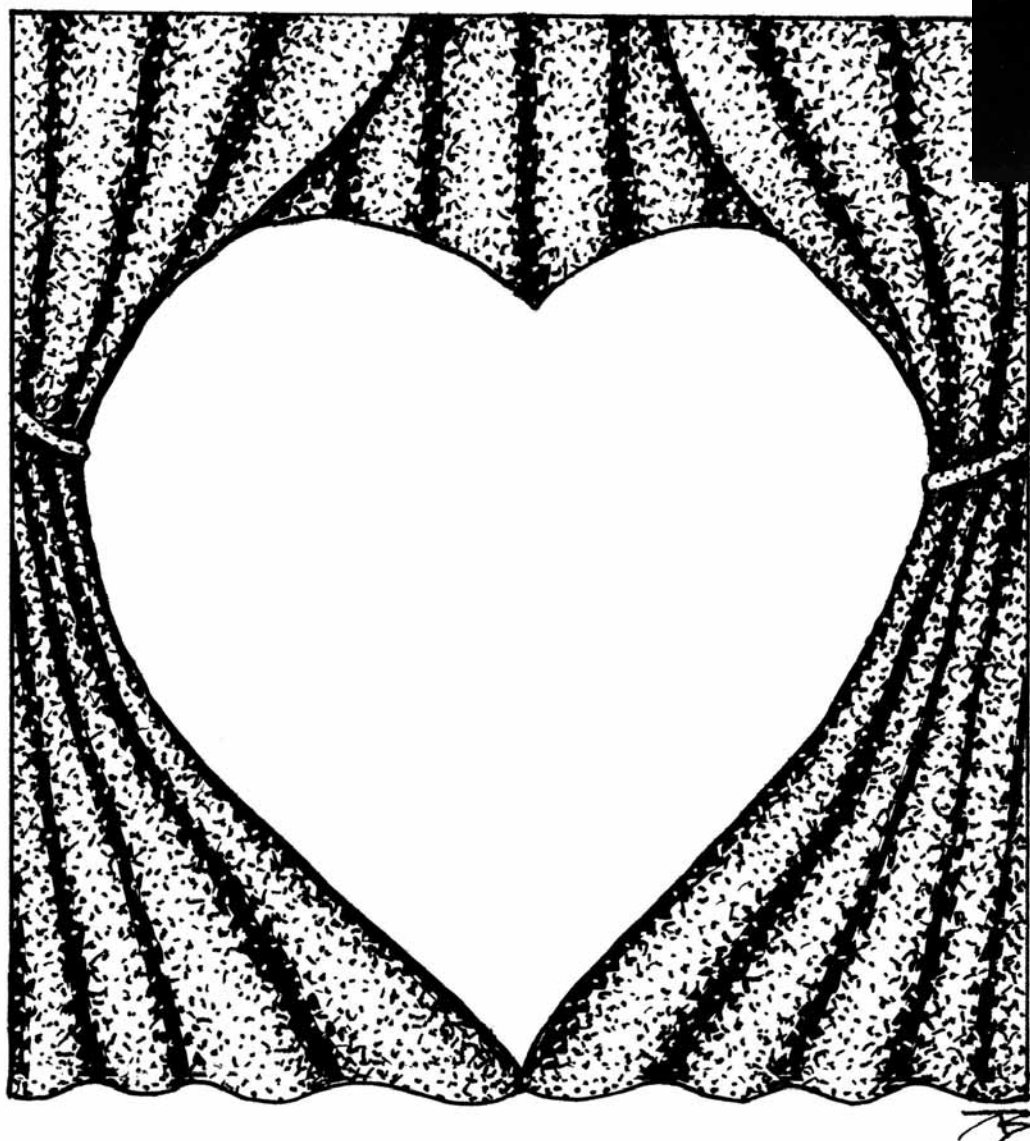
MESS 2009 - Festival obeležen gorućim temama današnjice

Privlačnost Vudija Alena

Pozorište čini čoveka manje usamljenim

Pokret kao reč i misao

EX YU scena

INTERVJU:

Anita Mančić: Pozorište je život

Boris Isaković:

(Ne)moguće je nevino vladati

Mihailo Vukobratović: Beograd je velegrad kome je trebalo i treba muzičko pozorište

LUDUS REPRINT - intervju

Slobodan Stojanović:

Bez pokajanja nema nam spasa

I MALO I MNOGO

Između najstarijeg, Narodnog pozorišta, i najmlađeg – Teatra 78, da li ima mesta i potrebe za još nekom scenom?

Sonja Ćirić

Na sajtu Skupštine grada piše da na teritoriji Beograda postoji osamnaest pozorišta i tri asocijacije nezavisnih teatarara. Pozorišta su: Atelje 212, Beogradsko dramsko pozorište, Bitez teatar, Pozorište „Boško Buha“, Dadov, Malo pozorište „Duško Radović“, Jugoslovensko dramsko pozorište, Pozorište na Terazijama, Opera i teatar „Madlenianum“, KPGT, Narodno pozorište, „Pan teatar“, Pozorište lutaka „Pinokio“, „Puž“, „Slavija“, Teatar „Kul“, Zvezdara teatar i pozorište Teatar 78, a teatarske asocijacije su Dah teatar, „Boris Čakširan“ i Plavo pozorište.

Da li je to mnogo ili malo pozorišta za skoro dvomilionsku prestonicu? Kako se uopšte određuje odgovarajući broj pozorišta za jedan grad, da li po broju stanovnika ili po njihovoj potrebi da gledaju pozorišne predstave? Da li Beograd ima sve vrste, odnosno baš one vrste pozorišta koja su mu potrebne? Šta mu nedostaje, ako mu uopšte nešto nedostaje? Zašto osnivati pozorište? Ko to radi?

Povod ovom tekstu i ovim pitanjima je Teatar 78, najnovije beogradsko pozorište, i peto za poslednjih četvrt veka. Podsetićemo prvo na „najstarije“ od

rište bez stalnog ansambla, ona je začetnik modela koji bi trebalo da profunkcionira kad se donese Zakon o pozorištima. I ekonomski model je bio neuobičajen: svaka predstava je zasebna ekonomska celina, pa se potpisuje ugovor sa svakim učesnikom, i svako ima procenat od ekonomskog uspeha te predstave. Taj model se pokazao stimulativnim, stimulise ljude da naprave dobru predstavu, da je brzo naprave, i da je igraju dobro i često. Jedina je uspevala da zaradi više nego što primi dotacija, pa je u javnosti godinama pogrešno smatrana za privatno pozorište. Već prvom premijerom najavila je da će se od ostalih razlikovati i po repertoaru: domaća savremena drama i njene teme o kojima se nije govorilo na pozornici, bio je pravac kojim tada niko nije krenuo i koji je doživljen kao izraziti društveni angažman.

Zatim je 2000. godine otvorena nova, takozvana Mala scena, a sada se na mestu stare scene planira nova „Zvezdara“ zgrada. Istina, kako je krajem oktobra u „Blicu“ otkrio Dušan Kovačević, direktor tog teatra, gradnja je „zbog svetske krize odložena na neodređeno vreme“ pa je sad aktuelna adaptacija. „Ustanovljeno je da mi uopšte ne znamo kada će ta adaptacija da počne. Jer, za adaptaciju zgrade potrebno je 14 tendera! Stolice su jedan tender, osiguranje instalacija drugi, zaštita treći i tako 14 puta. A dopisivanje i prepisivanje za svaki je nešto što je samo po sebi drama ili komedija. Samo slušam i pitam se – da li je to što čujem tačno i moguće. Pričam o činjenici da je ovih 25 godina prošlo u zebnji da li će nešto da se zapali, da li prokišnjava, da li će struja da ubije nekoga od nas umetnika...“

Njihova najnovija premijera je Nušićevo „Sumnjivo lice“ u režiji Božidara Đurovića, priča o strahu od stranca, od novog i drugačijeg, priča koja kao da prati „Zvezdaru“ svih njenih 25 godina.

Sva pozorišta otvarana posle Zvezdare teatra su privatna: Opera i teatar „Madlenianum“ je pozorište mecene Madlene Cepter (mada ga zbog velelepne zgrade u Zemunu i spektakularnih produkcija retko ko doživljava kao privatno), dečje pozorište „Pan teatar“ glumice Olivere Viktorović i Đura Đuraškovića koje od pre desetak godina ima stalnu scenu zahvaljujući SO Zvezdara, teatar „Slavija“ Batrića Žarkovića, i već pomenuti Teatar 78.

Istina, pozorišni život u Beogradu markantno upotpunjuje i „Moderna garaža“ Brace Petkovića u kojoj je nedavno izvedena i hvaljena predstava „O tempora, o mores“ – ali koje nema na spisku pozorišta na sajtu Skupštine grada. Uzgred, pomenuta predstava, sa Svetlanom – Cecom Bojković i Vlastimirom – Đuzom Stojiljkovićem i drugima, ispraćena je ovacijama. Ima u Beogradu još scena koje nismo pomenuli. No, to je druga i duga tema.

Priča o „Slaviji“ teatru je ilustrativna, ili, još bolje, klasična priča kako nastaje privatno pozorište. Osnovao ga je 1998. godine Batrić Žarković, dotadašnji ekonomista Narodne banke, zato što mu je to bio davnašnji san. Prodao je stan i zakupio nekorišćeni magacin Beobanke, i uz pomoć prijatelja (fizički) napravio pozorište. „Pozorište je pre svega, pred-

Generalna proba samoubistva Dušana Kovačevića, Zvezdara teatar

stava, a ne mermer i plišane fotelje. Mi nemamo ništa od tog spoljnog sjaja, ali imamo pune predstave. Insistiram na pozorištu u kome se čovek čoveku obraća rečima, mene ne interesuju pokret i akrobatika“, objasnio je Žarković koncepciju i namere svoje „Slavije“. Sudeći po repertoaru, predstave tog pozorišta su birane na osnovu toga koliko su zabavne, dopadljive i lako razumljive, što je, izgleda, i najveći razlog zbog kog su mnoge predstave prošle stoto izvođenje ili su mu blizu. Ovog marta održan je deveti Međunarodni pozorišni festival, inače „Slavijin“ ponos, u kome već nekoliko godina unazad učestvuju ansamblji iz Rusije, Bugarske, Rumunije, Crne Gore, Bosne, Albanije... „Slavija“ i sama gostuje i učestvuje na festivalima i – dobija nagrade.

„Slaviju“ ne pomažu ni grad ni država, što je, po Žarkoviću, znak da o privatnim pozorištima niko ne vodi računa. Ali, kaže, „saznanje da ima ljudi kojima je ‘Slavija’ bilo prvo pozorište u životu, ne može se ničim platiti.“

I najnovije beogradsko pozorište, Teatar 78 je privatno. Milan Purić, direktor Sektora za umetnost, kulturu i ugostiteljstvo u „Đuri Salaju“, objašnjava da Teatar 78 pripada poslovnom sistemu „Đuro Salaj“, osnovanom 1952. godine kao radnički univerzitet, a od 2002. godine privatizovanom u akcionarsko društvo. Teatar 78 je nastao na temelju čuvenog „Teatra poezije“ osnovanog sa željom da se taj književni rod predstavi na savremen način. Purić podseća da je tada to bio pionirski poduhvat, da je u ono vreme ta scena smatrana alternativnom, te da je po ugledu na nju u bivšoj zemlji osnovano više takvih mesta. Teatar 78 je dobio ime po adresi na kojoj se nalazi u Resavskoj 78, u zgradi bivšeg Narodnog univerziteta „Veselin Masleša“.

Pozorište je zamišljeno, kaže Milan Purić, „da bude između Zvezdara teatra i ‘Slavije’. Otvoreni smo za sve pozorišne trupe, profesionalne i amaterske, ali potvrđene, koje imaju gotove projekte a nemaju scenu. Mi imamo uslove da im pomognemo da postanu deo našeg pozorišnog repertoara. Mislim da je ovaj naš koncept koncept budućnosti, zato što sve govori da će pozorišta, podstaknuta tranzicijom, za nekoliko godina raditi ovako kako mi sada radimo. Koliko sredina nije navikla na ovakav način rada, govori očekivanje umetnika da će naići na način poslovanja kakav vlada u budžetskim ustanovama. Svi nude projekte, ali na papiru, nemaju hrabrosti da ulože svoj rad, da mi uložimo našu scenu, scenografiju, plasman i da uradimo predstavu pa da tada vidimo šta možemo s tim, odnosno da nam publika kaže šta s tim, jer kupovina karte je odlučujuća stvar, gledaoci su naši ključni finansijeri, oni odlučuju da li je naš proizvod valjan ili nije.“

Teatar 78 je počeo s dečjom scenom 15. marta 2008. godine. Do danas je

odigrano 42 naslova u saradnji sa dvestetak pozorišnih trupa. Javili su se na konkurs Teatra 78 koji je stalno otvoren za sve studente glume, režije i svih ostalih pozorišnih delatnosti, za afirmisane umetnike, za profesionalna pozorišta i amaterska, s tim što oni moraju da pokažu gotovu predstavu ili da imaju ideju kako i čime da je realizuju u prostoru koji im nudi Teatar 78. Milan Purić napominje da Teatar ima i svoju produkciju. „Javili su nam se ljudi koji su imali poverenja da se upuste u avanturu pravljenja predstave s nama. Sa Akademijom lepih umetnosti smo napravili *Tri sestre*, *Mornar Popaj* i *zakopano blago*, i *Čuvari prirode* sa Mirkom Vasiljević i sa još nekoliko mladih glumaca koji su bili spremni da svojim radom nađu svoje mesto pod glumačkim nebom.“ Sve predstave su edukativne i zabavne. „Još uvek nismo profilisani, naš profil je bez profila, tragamo šta će se to zalepiti za našu scenu. S obzirom na to da ‘Đuro Salaj’ ima još mnogo programa, te nije u situaciji da izdvaja sredstva samo za pozorište, naš teatar je za sada samo deo imidža.“ Milan Purić ocenjuje da je „Pozorište Slavija dokaz da privatna pozorišta imaju budućnost“ i da „Beograd ima malo pozorišta, zato što je svaki novi teatar dodatna afirmacija pozorišne umetnosti. Međutim, naša šansa je upravo u tom nedostatku pozorišta.“

Sala Tetra 78 ima 382 mesta, i oko 50 odsto popunjenosti, što je za pozorište koje tek kreće, smatra Purić, dobar rezultat. Večernja scena je otvorena ovog februara, i na njoj je odigrano 40 naslova u saradnji sa petnaestak trupa, od kojih četiri u sopstvenoj produkciji. Da ponovimo, sve to za godinu i po dana.

Šta kažu pozorišni kritičari, da li Beograd ima dovoljno pozorišnih scena ili nema? Kako ocenjuju ponudu privatnih pozorišta?

Ivan Medenica ukazuje na „s jedne strane, nezavisnu teatarsku scenu koja funkcioniše po principu projekta za koji se traže sredstva od državnih institucija. To su najčešće trupe koje promovisu istraživački teatar na polju savremenog

plesa ili srodnih formi. To je vrsta teatra koja sigurno treba da ima državnu podršku jer samostalno ne može da opstane. Zdrav organizacioni model je okupljanje trupa koje se bave savremenim plesom pod krovom Bitez teatra i pod nazivom *Bitez dance company*, koji je nedavno imao svoju premijeru sa predstavom *Paranoja šik*. S druge strane su privatna pozorišta. Pošto zavise od tržišta, ona se, koliko mi se čini, bave ili pozorištem za decu koje je komercijalno isplativo, ili nekom vrstom ‘estradnog’ repertoara, namenjenog ukusu široke publike. Takva privatna inicijativa ne može da očekuje tretman koji imaju umetnički relevantna pozorišta: recepciju stručne javnosti i kritike, učestvovanje na relevantnim festivalima, itd. Mene lično takva vrsta pozorišta ne interesuje, ali ako neko ima interesa da se njome bavi – zašto da ne, sve dok se za takve projekte ne odvajaju novac poreskih obveznika.“

Sanja Glovacki smatra da bi „dugački redovi pred pozorišnim blagajnama u proleće i leto 1999. godine, kada su tokom bombardovanja pozorišta besplatno igrala predstave, trebalo da su jednim od svagda pobili sumnjičavost u vezi sa količinom zainteresovanog građanstva za teatar. (Lično smatram da je to konstantno nepoverenje spram ‘isplativosti’ kulture isfabrikovano od strane urednika po informativnim medijima, koji su listom pristigli iz nekih manjih sredina, lišenih pozorišta, galerija i koncertnih dvorana, gde su pametna deca išla isključivo u biblioteke, pa sve sem čitanja za njih i dalje predstavlja bizarno motivisanu zanimaciju nedefinisane grupe ljudi.) Tako da je moj odgovor: Da, treba nam još pozorišta, privatnih, gradskih, državnih, amaterskih, kakvih god; publike itekako ima i tek bi je bilo u normalnim uslovima, nedostaje nam novac, za ulaznice prvenstveno; da, treba nam individualnih projekata, što više njih, svaki izraz, svaki žanr će naći svoju publiku; da, bojim se komercijalizacije, ježim se skrivajući bezuspešno agresiju spram jeftinih viceva sa scene, ali neka i njih, bolje da idu u pozorište, jer u galeriju i biblioteku teško da će otići.“

Šta o svemu ovome misli publika?

„Prvi put sam otišla u Pozorište Slavija jednog dana kad sam shvatila da me od ponude beogradskih pozorišta zanima samo naslov koji su oni igrali te večeri. Samo su oni imali komediju, a svi ostali neke teške drame. S obzirom da mi je ovog drugog dosta u privatnom životu, otišla sam u ‘Slaviju’. I nisam se pokajala“, kaže Bojana Živković, advokat. Milena i Jovan Vicković prosvetni radnici, bi da „Beograd dobije još neko pozorište.“

Ako bi se neko nadležan angažovao da čuje mišljenje publike i građana možda bi i došli do preciznog i tačnog odgovora na pitanja s početka ovog teksta.

O tempora, o mores Bratislava Petkovića, Moderna garaža

„najmlađih“ beogradskih pozorišta, na Zvezdara teatar.

Zamišljeno je 1982. godine, po ugledu na tada popularna pozorišta u Evropi: prazan prostor koji treba staviti na raspolaganje reditelju i glumcima, i koji je moguće prilagoditi svakoj postavci i zamisli reditelja – koje ne ograničava scenom-kutijom klasičnog pozorišta. Tako su u prazan prostor jednog magacina ubačeni montažni elementi od kojih su nastali gledalište i scena, konstrukcija koja je nosila svetlo, ozvučenje i ostalu tehniku, sve se, naravno, radilo akcijaški i bez pomoći vlasti i društva, i 1984. godine odigrana je prva premijera, nenadmašno „Mrešćenje šarana“ Aleksandra Popovića u režiji Dejana Mijača. Tada je „Zvezdara“ radila kao jedan od programa Doma kulture „Vuk Karadžić“, 1990. godine osnivač osamostaljenog Pozorišta je postao Grad Beograd. Od prvog dana „Zvezdara“ posluje po specifičnom i još uvek jedinstvenom modelu: prvo je pozo-

Žanka M. Ilića u režiji Slavenka Saletovića, Pozorište Slavija

AKTIVNOSTI SAVEZA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE

Nagrade, statusna pitanja umetnika, dopisivanje sa predstavnicima vlasti...

Petar Grujičić

Za pozorišnu i širu javnost, jedan od poslova SDUS-a koji uvek privlači najveću pažnju jeste onaj koji se odvija oko dodeljivanja naših najviših esnafskih nagrada. Tim povodom, izveštavamo da je umetničko veće SDUS-a održalo sastanak 20.10. 2009. i tom prilikom dalo više predloga za članove žirija za dodelu nagrada SDUS-a, kao i predloge kandidata za nagrade koje ne dodeljuje SDUS (*Raša Plaović, Vukova nagrada i Zlatni beočug*). Tada je za nagradu *Dobričin prsten* potvrđen žiri u sastavu: Predrag Ejđus, Dušan Kovačević, Mira Banjac, Predrag Bajčetić, Rada Đurićin, Ljiljana Mrkić-Popović, Ksenija Šukuljević-Marković i Vladimir Stamenković; za nagradu *Miloš Žutić* potvrđen je žiri u sastavu: Vojin Četković, Ana Tasić, Miki Krstović, Nada Šargin i Đurđa Tešić; a za nagradu *Ljubinka Bobić*, kao preostali član žirija, potvrđena je Milica Kralj.

Za nagrade koje ne dodeljuje Savez, predloženi su kandidati: za nagradu *Raša Plaović* koju dodeljuje NP Beograd Boris Komnenić i Nikola Ristanovski (koji je nagradu i osvojio); za *Vukovu nagradu* koju dodeljuje KPZ Srbije dr Ljiljana Mrkić-Popović, te za *Zlatni beo-*

čug, koji dodeljuje KPZ Beograda, Bran-ko Milićević Kockica.

Takođe, žiri za nagradu „Ljubinka Bobić“ u sastavu Ivana Dimić, Milica Kralj, Aleksandar Milosavljević, Jelisa-veta Sablić i Ljiljana Todorović, održao je sastanak 30.10.2009. i doneo odluku da nagradi Anitu Mančić za ulogu Dori-ne u predstavi „Tartif“ Ž. B. Molijera, u režiji E. Savina i u izvođenju JDP-a.

Ovom prilikom skrećemo pažnju i na rad Koordinacionog odbora umet-ničkih udruženja Srbije (KOO), povodom pravnih i statusnih pitanja koji već duže vreme okupiraju pažnju našeg članstva i stručne javnosti. U tom cilju, umetni-čka udruženja dostavila su primedbe na tekst Zakona o autorskom i srodnim pravima. Potom, predsednica Lj. Đurić je na sastanku sa direktorkom Zavoda za intelektualnu svojinu, predočila pri-medbe, i postigla dogovor da neke od njih Zavod podrži. Takođe, KOO je uputio zahtev Ministarstvu za nauku i tehnolo-giju, Ministarstvu kulture i Narodnoj skupštini, da se pred svim zainteresova-nim obavi „javno čitanje“ Zakona na isti način kako je to učinjeno prilikom usva-janja Zakona o kulturi. Sednica Odbora za kulturu i informisanje Narodne skupštine RS održana je 30.10.2009. na

temu Zakona o autorskom i srodnim pravima, i predsednici svih zaintereso-vanih umetničkih udruženja bili su prisutni tim povodom. Potom, radna grupa KOO je napravila amandmane i dostavi-la ih Odboru za nauku i tehnologiju, Odboru za kulturu i Zavodu za intelek-tualnu svojinu u predviđenom zakon-skom roku. Trenutno se vrši lobiranje za prihvatanje amandmana.

Pored toga, KOO je uputio dopis Mi-nistarstvu kulture sa zahtevom da pred-stavnici KOO budu uključeni u izradu pratećih akata Zakona o kulturi (u šta spadaju rad i registracija reprezentativ-nih umetničkih udruženja, sticanje i održavanje statusa samostalnog kao i istaknutog samostalnog umetnika, krite-rijumi za dodelu republičke nagrade i posebnih priznanja, kao i pravilnik o radu Nacionalnog saveta).

Takođe, KOO je uputio dopis Mini-starstvu finansija za prihvatanje dopri-nosa za samostalne umetnike u 2009. po akontativnim osnovicama koje prime-njuje grad Beograd za uplatu razlike u obračunu akontativne osnovice za dopri-nose samostalnih umetnika za prva tri kvartala 2009. Kao što je već poznato, poreska uprava propisuje i primenjuje akontativnu osnovicu u iznosu od 17.851 din. za svakog samostalnog umetnika, a Grad, nažalost, uplaćuje manji iznos. Kako se iznosi osnovice Grada i Poreske uprave razlikuju, to znači da je Grad za svakog samostalnog umetnika do sada uplatio 3.200,51 dinara manje.

„MALA SIRENA“ JE NAJ

U protekloj godini „naj, naj, najlepšije“ su bile „haljine i sve ono svašta divno“ u predstavi „Mala sirena“. Tako je govorio, šuškao, pričao dečji svet. A govori i danas.

I premda nije reč ni o kakvoj zvaničnoj odluci zvaničnog žirija, po mišljenju najmlađih kostimi u predstavi *Mala sirena* su „naj“. Duboko uvažavajući njihovo mišljenje, „Ludus“ na stranicama ovog broja donosi nekoliko crteža, odnosno skica kostima koje je radila Angelina Atlagić.

Predstava *Mala sirena* Ljudmile Razumovske u režiji Milana Karadžića premijerno je izvedena 1. marta 2009. na sceni Pozorišta „Boško Buha“. I pobrala je i pohvale kritike i oduševljenje publike.

Ljudmila Razumovska je pisala komad po uzoru na poznatu Ander-senovu bajku a reditelj Milan Karadžić je, pričajući o predstavi, između ostalog, rekao kako ona govori o tome „koliko je ljubav veličanstveno osećanje, veće od samog života“. Sudeći po reakcijama brojne publike dečji svet je to prepoznao i razumeo, ne osvrćući se na one koji su nekad bili deca a koji su to (možda) zaboravili.

Egon Savin režira „Pokojnika“ B. Nušića u Narodnom pozorištu Beograd

TEATARSKA SLIKA NAŠEG MENTALITETA

„Nušić je u *Pokojniku* dao tačnu, autentičnu kritiku društva i napravio gogoljevski obrt. Naravno, u predstavi ima smeha. On ga se nikada nije odrekao. Između ostalog, likovi su karikaturalni, odnosno komični zbog raskoraka između onoga što znaju i umeju i društvene pozicije koju osvajaju“, kaže reditelj koji je ovogodišnji dobitnik nagrade „Bojan Stupica“

Proslavljeni pozorišni reditelj Egon Savin, dobitnik ovogodišnjeg prestižnog priznanja „Bojan Stupica“ za režiju predstave *Tako je moralo biti* B. Nušića u Jugoslovenskom dramskom pozorištu ponovo radi Nušića; komad *Pokojnik* u Narodnom pozorištu Beograd.

Premijera je predviđena za 26. de-cembar a govoreći o svojim motivima i rediteljskom pristupu Savin kaže: „Na-rodno pozorište je pre svega pozorište Sterije, Nušića, Bore Stankovića, Jaše Ignjatovića, Maramba Jovanovića, Todo-ra Manojlovića, da ne nabrajam dalje. Dužnost nacionalnog teatra je da te kla-

sike naše baštine, u novim rediteljskim čitanjima, igra na velikoj sceni, na Trgu Republike. U skladu sa tim, redim već ne znam koju predstavu u Narodnom pozorištu koja pripada našoj literarnoj baštini. *Pokojnik* je Nušićovo poslednje i, na neki način, posebno delo, on je kruna njegovog genijalnog stvaralaštva, komad koji obiluje tačnom, autentičnom kritikom društva. *Pokojnik* je slika našeg mentaliteta koja prestaje da bude simpatično smešna i postaje gogoljevski gorka i ozbiljna. Likovi su varalice, primitivci, sumnjiva lica koja ne prezaju ni od čega da bi se domogli imetka i zna-čajnih, važnih pozicija u društvu. Nušić je u tom komadu napravio gogoljevski obrt osvetivši da je na njihovoj strani i vlast, a to znači da govori o korumpiranoj državi koja za posledicu ima društvo u kome se ne može normalno živeti. Drama se zbiva u Beogradu u vreme ja-ko slično ovome u kome živimo, vreme

Egon Savin

krize pred Drugi svetski rat. Ti isti pan-duri, doušnici, pisari, advokati, mini-stri... cela galerija likova koja paradira Nušićevom pozornicom neretko bivaju upravo oni ljudi koji će deset-petnaest godina kasnije izbacivati neke moralne i obrazovane ljude, u komadu oličene u liku Pavla Marića, iz njihovih kuća na Dedinju i Senjaku, odvoditi ih i likvidi-

rati na Sajmištu, Autokomandi... To vreme, pred Drugi svetski rat, slično je današnjem i po društvenim previranji-ma, fašizaciji društva... Ovaj grad je imao veliki broj onih koji su se pobunili protiv svega što se dešavalo, ali ogroman je broj onih koji su zatvorili oči. Na-ravno, u *Pokojniku* ima i smeha. Nušić ga se nikada nije odrekao. Likovi su ka-rikaturalni, odnosno komični, između ostalog, i zbog raskoraka između onoga što znaju i umeju i društvene pozicije koju osvajaju.“

U predstavi igraju: Nebojša Kun-dačina (Pavle Marić), Darko Tomović (Milan Novaković), Predrag Ejđus (Spa-soje Blagojević), Branko Jerinić (Go-spodin Đurić), Bojan Krivokapić (Lju-bomir), Aleksandar Đurica (Anta), Ljubomir Bandović (Mladen Đaković), Miloš Đorđević (Mile), Boris Pingović (Aljoša), Radovan Miljanić (Adolf Šva-rc), Nataša Ninković (Rina), Zoran Čosić (Agent), Anđelka Ristić (Marija) i Ivana Šćepanović (Sofija).

Tako su govorili...

Zoran Radmilović

O JEDNOJ SCENSKOJ ANEGDOTI I VIŠE OD TOGA

S „Radovanom trećim“ se, koliko znam, u „Ateljeu“ dešavaju smešnije stvari nego što je pisac mogao da zamisli...

– (...)Jedno vreme sam pričao stalno u „Radovanu“ o seriji „Otpisani“, nešto ih tamo kao kritikovao, Prleta, te ovo, te ono, kako bih ja to ovako, kako bih ja to onako, te što mene ne zovu da ja to igram, te... I, na jednoj predstavi se pojavi Dragan Nikolić na sceni, pojavi se kao Prle, u onom svom mantilu, s kačketom... Kuc-kuc na vrata, otvaraju se vrata, ulazi Dragan, kaže: „Druže Radovane, ja sam u ime televizije poslan...“, trte-mrte... I sad, ja gledam – stvarno nisam očekivao da će doći – gledam ga, i prođe mi kroz glavu jedna jedina misao, opet ljudska misao, konkretna, nikakva izmišljotina, nikakva apstrakcija: kako Radovan u tom trenutku može da reaguje, šta jedan mali čovek koji se u krugu svoje porodice pravi važan, šta može drugo nego da padne u nesvest.

Kad mu se pojavi Prle, u kući njegovoj, negde tamo u materinoj „na četrnaestom spratu, kad se pojavi Prle, kao da mu je Bog ušao u kuću. Šta može mali čovek kad mu Bog siđe s neba nego da se obeznani? I ja tako uradim. Padnem u nesvest. Legnem dole i ležim. Scena stoji, ja ležim...“

(Iz knjige „Glumci govore“ Feliksa Pašića, izdavači: „Prometej“ i „Sterijino pozorje“)

LUDUS MOŽETE KUPITI...

Beograd:

U knjižarama: „Beopolis“ (Makedonska 22), „Stubovi kulture“ (Trg Republike 5) i „Aleksandar Belić“ (Studentski trg 5).

U „Supermarketu“ (Višnjiceva 10).

U pozorištima (na mestima gde se prodaju programi predstava).

Novi Sad:

U „Dućanu“ Srpskog narodnog pozorišta (Pozorišni trg 1) i u knjižari „Solaris“ (Sutjeska 2).

GODINA U ZNAKU PREDSTAVE „DERVIŠ I SMRT“

Veliko priznanje koje Nacionalni teatar dodeljuje, Plaketu Narodnog pozorišta u Beogradu povodom značajnih aktivnosti u radu ove kuće, pripalo je jednom od najznačajnijih ovdašnjih reditelja, čija je postavka „Kir Janje“ najstarija dramska predstava na repertoaru Kuće, a čiji „Derviš“ joj je u toku protekle sezone doneo brojne nagrade i pune sale – Egonu Savinu

Jelica Stevanović

Narodno pozorište u Beogradu je proslavilo svoj 141. rođendan. Da podsetimo, 1868. godine, 10. novembra po starom, tj. 22. novembra po novom kalendaru, odigrana je prva predstava novoosnovanog teatra, *Durađ Branković* Karolja Obernjaka, u gostionici „Kod engleske kraljice“. O proslavi stogodišnjice, ovaj datum je ustanovljen kao Dan pozorišta, koji se svake godine obeležava prigodnom proslavom. U gledalištu Velike scene ponovo su se našli zaposleni u Teatru, gosti, penzioneri, saradnici, novinari i mnogi drugi prijatelji Narodnog pozorišta. Praznik je prisutnima čestitao upravnik Božidar Đurović, prisivši se reči Milorada P. Šapčanina, koji se pre skoro vek i po, pred početak prve predstave okupljenima obratio rečima: „Dočekasmo još jednu narodnu školu, u kojoj će se negovati dramska i pozorišna umetnost – izišao je 17. oktobra ove godine zakon, kojim se ustanovljava i uređuje srpsko narodno pozorište u Beogradu. Predstavnik uprave njegove, pozorišni odbor, pozdravlja vas, poštovani, koji dodoste na prvi ogled ove trudne škole“, završivši svoju čuvenu Besedu: „Uzdajmo se da će Narodno pozorište pobuditi naše književnike, da iz prošloga i današnjega života iznesu na pozornicu sve one karaktere, koji zaslužuju da budu uzor svemu Srpsstvu, a kroz njega i celome čovečanstvu.“ U svom obraćanju, Đurović se potom osvrnuo i na postignute

uspehe, kao i na planove za predstojeću racionalizaciju Kuće.

Proslava Dana pozorišta je uvek prilika za kratak povratak u bližu i dalju istoriju ovog hrama kulture. Na početke rada našeg nacionalnog teatra prisutne je podsetio kratak insert iz filma koji je Radio-televizija Beograd snimila povodom otvaranja rekonstruisane zgrade, 1989. godine. Potom su voditelji programa, dramski umetnici Jelena Helc i Mihailo Lađevac, pomenuli značajnije događaje i uspehe koje su predstave i umetnici ove umetničke kuće postigli u periodu između dva Dana pozorišta.

Pre svega, tu je devet premijera i jedna premijerna obnova – *Nova Stradija*, *Bazen (Bez vode)*, *Ronalde*, *razumi me*, *Možda smo mi Miki Maus*, *Kod kuće/Kabul*, *Moć sudbine*, *Hasanaginica*, *Interva /Viva La Vida*, *Ukročena goropad*, *Labudovo jezero*. Tri umetnička ansambla ovog teatra odigrala su 78 predstava na gostovanjima u zemlji, te u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Sloveniji, Italiji, Meksiku i Španiji, pred 34.000 hiljade gledalaca. Dalji uzlet ovog teatra na evropsku, pa i svetsku pozorišnu scenu, prošle sezone je obeležilo i učešće na festivalima Sarajevska zima, Međunarodni festival malih scena, Rijeka 2009, TeatarFest „Petar Kočić“ u Banja Luci, 8. festival bosanskohercegovačke drame u Zenici, Festival „Grad teatar Budva“, Međunarodni pozorišni festival „Mladi Levi“ u Ljubljani, Festival NETA

u Koprju. Nisu izostale ni nagrade: za ulogu u predstavi *Seksualne neuroze naših roditelja*, Nada Šargin je iz Rijeke donela Nagradu za glavnu žensku ulogu i Nagradu novinarskog žirija koju dodeljuje riječki „Novi list“, a Igor Đorđević – Nagradu za najbolju epizodnu ulogu. U Zenici je predstava *Derviš i smrt* proglašena najboljom na Festivalu, Egon Savin je dobio Nagradu za režiju, a Nikola Ristanovski – Nagradu za najbolje glumačko ostvarenje. Ristanovski je istomenu priznanje doneo i iz Banja Luke.

Predstave Narodnog pozorišta su učestvovala i na domaćim festivalima i smotrama – NIMUS, XIV glumačke svečanosti „Milivoje Živanović“ u Požarevcu, Nušićevi dani u Smederevu, VI JoakimFest u Kragujevcu (predstava *Derviš i smrt* je proglašena za najbolju na festivalu, Egon Savin je dobio dve nagrade – za režiju i scenografiju, Nikola Ristanovski – još jednu Nagradu za najboljeg glumca, a Jovan Tarbuk je dobio priznanje za unapređenje pozorišnog plakata Srbije), te Sterijino pozorje (Sterijina nagrada Ristanovskom), Pozorišni festival „Teatar u jednom dejstvu“ u Mladenovcu (*Derviš i smrt* najbolja predstava), XVIII festival „Dani Zorana Radmilovića“ (Ristanovskom „Zoranov brk“ za glumca večeri i Nagrada „Zoran Radmilović“ za najboljeg glumca Festivala, te Nagrada „Krstimir Milovanović“ za scenografiju Egonu Savinu).

Saradnja sa domaćim i inostranim teatrima kroz zajedničke produkcije ove godine je nastavljena trojnom koprodukcijom predstave *Možda smo mi Miki Maus*, koja je ostvarena u saradnji sa Sterijinim pozorjem i Bunker teatrom iz Ljubljane. U sva tri umetnička ansambla su tokom cele sezone gostovali brojni umetnici iz zemlje i inostranstva: reditelji, dirigenti, scenografi, kostimografi, dizajneri svetla, glumci, pevači, igrači, koreografi, pedagozi... Od predstava koje su gostovale na scenama na Trgu, izdvojimo one u izvođenju stranih ansambala: Šekspirov *Kralj Lir* u izvođenju Nacionalnog teatra severne Grčke iz Soluna, Gradski teatar „Kodžaeli“ iz Izmita, iz Turske, prikazao je svoje viđenje dramatičacije romana našeg velikog klasika –

Derviš i smrt, dok su u okviru višegodišnje saradnje sa Kraljevskim dramskim pozorištem „Dramaten“ iz Stokholma, glumci ovog prestižnog evropskog teatra odigrali *Hamleta*.

I sve to – pred skoro sto sedamdeset hiljada gledalaca!

Izdavačka delatnost Narodnog pozorišta se predstavila na Borinim danima u Vranju i na Međunarodnom sajmu u Beogradu. Tokom protekle godine je, u saradnji sa srodnim kućama, objavila knjigu *Kreativni trenutak* Braslava Borozana, a do kraja godine iz štampe će izaći knjiga baletskih kritika Milice Zajcev *Igra slika na rečju*. Priređene su i dve značajne izložbe, *Prelistavanje* (časopisi i novine

je predstavi *Derviš i smrt* Meše Selimovića, u adaptaciji i režiji Egon Savina.

Po odluci upravnika, reditelj Borislav Grigorović i dramski umetnik Pavle Minčić (koji je ovu zgodu iskoristio da izgovori nekoliko aforizama o pozorištu) dobili su Srebrnjak, a primadone Opere, Zlata Sesardić i Jelena Vlahović – Pečat Narodnog pozorišta.

Upravni odbor je odlučio da najveće priznanje koje Nacionalni teatar dodeljuje, Plaketu Narodnog pozorišta u Beogradu povodom značajnih aktivnosti u radu ove kuće, dodeli Vojno-medicinskoj akademiji iz Beograda i jednom od najznačajnijih ovdašnjih reditelja, čija je postavka *Kir Janje* najstarija dramska

Upravnik Božidar Đurović na proslavi Dana pozorišta

Narodnog pozorišta od 1901) i *Narodno pozorište – sklonište slobodnog duha* (povodom desetogodišnjice od NATO bombardovanja), urađen je kompletan novi vizuelni identitet Kuće, postavljena nova internet prezentacija, a najtražniji teatarski list na svetu, *Pozorišne novine*, i dalje izlaze u sklopu „Večernjih novosti“.

Svečanost je nastavljena uručivanjem nagrada i priznanja. Po već utvrđenom običaju, svima koji su u ovom zdanju kulture dve decenije, dodeljene su Zlatne značke sa zaštitnim znakom Pozorišta. Onima koji završavaju svoj radni vek, uz prigodne poklone upućene su i želje za zdrav, prijatan i što duži penzionerski staž. Umetnicima i ostalim zaposlenima koji su tokom proteklih dvanaest meseci postigli „rezultate u radu od izuzetnog i posebnog značaja za uspešnu aktivnost Narodnog pozorišta u Beogradu“ uručene su Pohvale.

Godišnje Nagrade Narodnog pozorišta za najbolja individualna premijerna umetnička ostvarenja u proteklih godinu dana, dobili su dramski umetnici Nikola Ristanovski za ulogu Ahmeda Nurudina u predstavi *Derviš i smrt* i Dušanka Stojanović-Glid za ulogu Kućevne u predstavi *Kod kuće/Kabul*. Miodrag Tabacki je dobio Nagradu za scenografiju predstave *Figarova ženidba i razvod*. U Operi su ovo veliko priznanje zaslužili Jasmina Trumbetaš-Petrović i Miodrag D. Jovanović za uloge Leonore i Don Karlosa u predstavi *Moć sudbine*, a u Baletu Mila Dragičević za ulogu goropadne Katarine u baletskoj verziji Šekspirove komedije *Ukročena goropad*. Nagrade Narodnog pozorišta za izuzetno značajan ukupan radni doprinos, dobili su glavni vajar Stanimir Pavlović i Krojačka radionica.

Kao što se moglo i očekivati, Nagrada Narodnog pozorišta za najbolju predstavu između dva Dana pozorišta dodeljena

predstava na repertoaru Kuće, a čiji *Derviš* joj je u toku protekle sezone doneo brojne nagrade i pune sale – Egonu Savinu.

Kruna svečanosti je, kao i uvek, bilo proglašenje najvećeg glumačkog priznanja koje Narodno pozorište dodeljuje svakog 22. novembra – Nagrade „Raša Plaović“, za najveće glumačko dostignuće na beogradskim scenama između dva Dana pozorišta. Žiri u sastavu: Ana Tasić, predsednik, Slavko Milanović, Miloš Lolić, Ljiljana Mrkić-Popović i Aleksandra Nikolić, doneo je jednoglasnu odluku da ovo prestižno priznanje dodeli Nikoli Ristanovskom za ulogu Ahmeda Nurudina u predstavi *Derviš i smrt*. U obrazloženju, između ostalog, stoji: „Suptilnim znacima, finim promenama u igri emotivnih stanja lika, glumac je prikazao višeslojnost značenja religioznih, kao i političkih, uverenja. Bez suvišnih, preteranih, očiglednih postupaka, odnosno putem finih nijansi i tananih promena, Nikola Ristanovski je reljefno psihološki iscrtao lik Nurudina, majstorski otelotvorio duboke, univerzalne antropološke dileme, nesigurnosti i sumnje, večne i neiskorenjive muke duha i tela.“ U nekoliko dirljivih rečenica, laureat je publici poverio kako je prethodne godine posle proslave Dana pozorišta, na jednoj od prvih proba *Derviša*, sedeo u uglu scene i razmišljao kako da odatle pobegne, ne bi li spasao i predstavu i kolege i pozorište – od sebe. A godinu dana kasnije, eto, na toj istoj sceni prima već ko zna koju po redu nagradu za ovu svoju kreaciju.

Svečanost je, posle dugih aplauza nagrađenima i tradicionalne „Vinske pesme“ iz Verdijeve „Travijate“, nastavljena najpre uz čašu šampanjca u foajeu, a potom uz prijatno druženje u klubu, kancelarijama, garderobama... po celom pozorištu.

Derviš i smrt Meše Selimovića u režiji Egon Savina, Narodno pozorište Beograd

(NE)MOGUĆE JE NEVINO VLADATI

„Svi mi, kada sami sa sobom ostanemo, vrlo dobro znamo kada idemo ispod neke granice, kada padamo u ponore a kada smo zadovoljni sobom jer smo ljudi od načela“, kaže Boris Isaković

Tatjana Nježić

Sve što se sa nama i oko nas dešava ima, na ovaj ili onaj način, veze sa „prljavim rukama“, rekao je Boris Isaković tog kišnog dana krajem novembra nakon probe predstave „Prljave ruke“ Žan-Pol Sartra i u režiji Nikite Miliwojevića u Atelju 212, u kojoj tumači lik Oderera. Poznati glumac koga iz uloge u ulogu prate reči hvale, naklonost publike, epitet „glumčina“, govori o pomenutoj ulozi i predstavi, nama danas i ove, dilemi moželi se ili ne nevino vladati...

Dolazeći s probe na dogovoreni razgovor u bife Ateljea 212 s izvesnim zakasnjem, predlaže da „se preselimo“ u Srpsku kafanu ne bi li, dodaje uz smeh, nešto toga dana i pojeo. Valja mu stići u Jugoslovensko dramsko, zbog „Tartifa“. Na intervju je, ne krije, zaboravio.

Ne govori o tome koliko su mu uloge, pozorište, pedagoški rad... važniji od medija. Ne govori, ali to se zna i oseća, i tom prilikom u svakom trenutku.

Iskreno i srdačno govoreći o prvom susretu s ulogom Oderera kaže: „Prvi utisak je bio vezan i u odnosu na Šekspira“, veli kroz smeh i dodaje: „donekle se preklapio rad sa Unkovskim u Jugoslovenskom dramskom na predstavi 'Kako vam drago' V. Šekspira i rad sa Nikitom Miliwojevićem u Atelju 212 na Sartrovom komadu 'Prljave ruke'. Malo se sve skrčalo odjednom ali takve se stvari ne odbijaju. Ne odbija se ni Šekspir ni Sartr, ni Unkovski ni Nikita. Šta bi to trebalo da poželim ako ne ovo. A Oderer je, znamo, junak koji je sa jednim idejama ušao u društveni angažman i revoluciju, a druge je zastupao kad se na vlasti obreo, što zvuči... Naravno, kada smo krenuli sa radom, ponovo sam pročitao 'Prljave ruke'. Na izvestan način prvo me začudilo.“

Zašto?

Uvideo sam da to, sa svim aktuelnim istinama koje sadrži i prepoznavanjima problema o (ne)moogućnosti nevinog vla-

danja, otvara dilemu u odnosu na izvodenje u pozorištu. Jer, pripada drugačijem vremenu u smislu teatra. I Sartrovi eseji o pozorištu koje sam iznova iščitavao su mi bili na tom tragu. Dakle, delovalo mi je donekle problematično pitanje da li bi tu celinu baš tako kako je Sartr napisao bilo moguće igrati tako, u celini... Ali, tu već dolazimo do Nikitine adaptacije. Kao literatura, kao komad, jeste naravno i dalje strahovito upečatljivo, jako i vrlo živo. Odzvanja istinama koje sadrži i koje treba saopštiti.

A to znači?

Slojevitost odnosa između junaka Oderera, Igoa, Olge, Luja... tačije, odnos prema vlasti, paradoksi koji su, čini se nužno, vezani sa tim, čiste i prljave ruke, pitanje da li je moguće nevino vladati je ono sa čime svakodneвно živimo.

Da li je moguće?

Pitate Borisa ili Oderera?

Za početak Oderera?

Nemoguće. I da pitate Borisa isto bi odgovorio. Uzbudljivo je i dobro to što je prepoznato da danas treba raditi taj komad. Mislim da je ovo jedan od poslednjih trenutaka da barem neko iz te generacije mladih, predstavljenih kroz lik Igoa, uputi taj krik i vapaj da ako ikako moguće svet počiva na čistim idejama i idealima. Jer, bojim se da živimo u vremenu u kome više gotovo niko i nema tu dilemu. Verovatno bi vam svako na ulici rekao ne samo da je nemoguće nego i da postavljate glupa pitanja. Tu je, čini mi se, reč o ozbiljnom problemu kada govorimo o realnosti. Jer, ma kako paradoksalno zvučalo, uprkos punoj svesti o nemogućnosti nevinog vladanja to je ideal kome valja stremiti čak i kada vas stvarnost na svakom koraku demantuje. Ne zato da bismo bili budale. Naprotiv. Šta je alternativa? Da svi pristanemo na prljave ruke i damo im legitimitet? Radeći predstavu mnogo smo razgovarali o tome.

Na primer?

Ispričali smo razne priče iz stvarnosti u kojoj živimo, i u odnosu na ubijenog premijera. Nekima je bilo jasno, nekima nije (sebe ubrajam u one kojima jeste) da se Zoran Đinđić trudio da komunicira sa raznim klanovima, mafijaškim i ovim i onim ne radi samoprodaje, kakvih je vidjenja bilo, nego zato što je on jedini u tom trenutku (i ne samo u tom trenutku) bio spreman da uprlja ruke za sve nas, da bismo svi mi imali šansu za nešto čisto. To je taj paradoksalan momenat koji vodi ka moogućnosti postojanja 'čistih ruku'. Ali to mogu samo veliki. Oni koji to nisu prljaju ruke samo za sebe

pokreće... Dosta brzo se dođe do toga da su tu, suštinski, u pitanju ogromne strasti koje pokreću te ljude, te neke vode, lidere... Čini se da u njihovim životima nema ni sekunde u kojoj je nešto drugo važnije od vlasti.

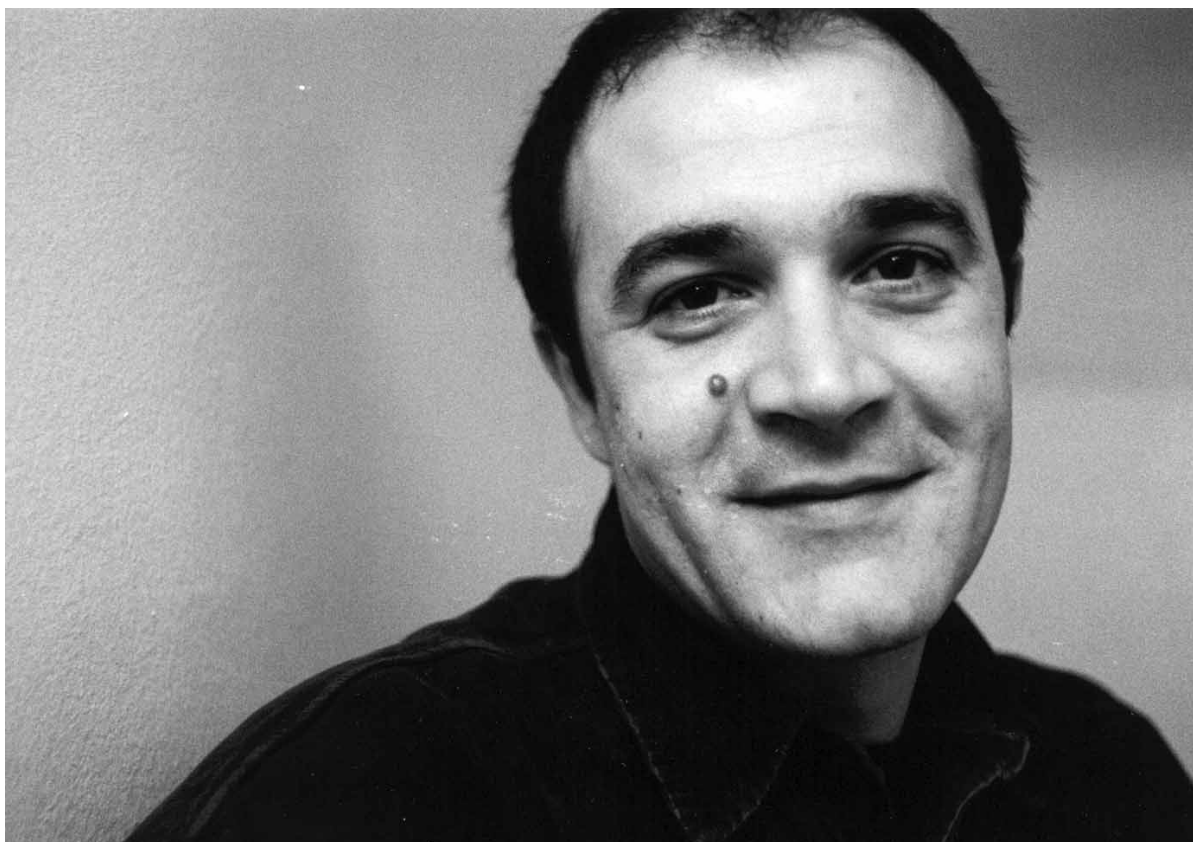
Gledano iz pozicije tzv. običnih ljudi nameće se pitanje gde je granica između borbe za opstanak, koja nužno ima izvestan legitimitet, i onoga što je izneveravanje, izdaja, prodaja...? Njena početna tačka je verovatno u motivu zbog koga se nešto radi, ali kuda ide dalje?

Krupno pitanje. A mislim da je reč o nečemu što je pitanje morala, samosećanja, empatije... Ipak duboko verujem da su ljudi sazdana s nekakvom podjednakom lestvicom morala unutar sebe. Svi mi, kada sami sa sobom ostanemo, vrlo dobro znamo kada idemo ispod

uz kritiku onoga što ne valja mora biti i nečega što je moguće rešenje, alternativa... Da i ne pominjem odokativno i neobrazloženo ocrnjivanje. Izgradio sam to da kao glumac mogu predstavu u kojoj igram da posmatram i kao celinu. Tako unekoliko znam i vrline i mane svake predstave čiji sam deo, a svaka je imala i jedno i drugo. No, sreća je što publika gotovo ne čita kritike i nisu joj one parametar za odlazak u pozorište...

Bavite se i pedagoškim radom. Na jednoj od proba predstave „Kako vam drago“ bili su i vaši studenti koji su predano posmatrali, reagovali, smejali se...

Da, oni još nemaju prljave ruke. Eto, sve što smo pričali, i, manje-više, sve što nas okružuje ima veze sa „prljavim rukama“. Svako ima neki razlog zbog koga nešto radi. Samo kada bi nekako

Boris Isaković: Svi mi, kada sami sa sobom ostanemo, vrlo dobro znamo kada idemo ispod neke granice morala i padamo u ponore beščašća, a kada smo zadovoljni sobom jer smo ljudi od načela

i utoliko je njihovo prljanje i žešće i bljutavije.

Gde je teatar, i umetnost uopšte, u toj priči?

Kao i uvek, u odrazu života samog. Iskren da budem, tokom procesa rada na predstavi ponekad su se stvari činile čak suvoparne i pitao sam se, i s Nikitom razgovarao, kako ja sad da znam kako se ti političari istinski ponašaju, šta ih

neke granice, kada padamo u ponore a kada smo zadovoljni sobom jer smo ljudi od načela... Zna to svako samo ne znam da l' svako hoće da sebi prizna. Voleo bih da ljudi to prepoznaju i osveste u sebi a što se političara tiče da prestanu da se ponašaju kao neko ko je pozvan da nam prekodira moralni sistem, jer oni ga zapravo samo ruše.

Uz Oderera imate još desetak živih uloga na scenama Beograda i Novog Sada...

Da, među njima je i uloga u predstavi „Šuma blista“ u Atelju 212 za koju se nadam da je još uvek na repertoaru. Šteta je da se ne izaigra jer nudi neki drugačiji teatar i ima svoje upečatljivo mesto pogotovo ako repertoar beogradskih pozorišta pogledate kao celinu.

Jedna od predstava u kojoj igrate, koju smo i pominjali u ovom razgovoru je „Kako vam drago“ u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, nedavno je premijerno izvedena, a nije naišla na dobar prijem kod kritike?

Pitao me Unko u nekom momentu jesam li čitao kritike. Nisam, rekao sam mu i dodao, da nešto baš ni ne želim da ih čitam ne samo kada je o toj predstavi reč. Ako mi je do pozorišne kritike onda uzmem neku staru Hristićevu, jer se iz nje štašta može i naučiti. Mislim da današnja kritika mora da promeni stav prema pozorištu i svom poslu u pozorištu. Jer, šta znači, čemu služi tako paušalan odnos prema našem radu koji sad već biva i nedopustiv. Ako žele dobro pozorištu onda

svi uložili napor i okrenuli se onom boljem delu sebe samih. Svi zajedno. Da ne bude nesporazuma, nisam ja tu neki guru, niti želim tako da delujem, niti tako mislim o sebi. Takođe, ne želim niti mislim da ima potrebe da budem preskroman jer godine koje sam uložio u ovaj posao ostavile su nekakvog traga...

Prati vas glas da ste „glumčina“?

Lepo. Pomislih i na glumčine oko mene, na Jacu, na Glogovca, na Ristanovskog da ne nabrajam... ima glumčina u mojoj generaciji. A tek ovi koji su mene učili glumi: Đuza, Pera Kralj... Mi smo, kako se to kaže, kultura malog jezika a imamo zaista rasnu i bogatu glumačku elitu.

Na proteklom Sterijinom pozorju, kao predsednik Upravnog odbora tog festivala, odbili ste da budete u konkurenciji za nagradu iako ste kao glumac učestvovali na festivalu...

Jednostavno. Zbog sukoba interesa. Osećao sam da je na neki način mogla čast da bude dovedena u pitanje. I to, mogla je da bude dovedena u pitanje ne samo kada je o meni reč već i za čitavo Sterijino pozorje. Pa, ko sam ja da ugrožavam takvu jednu instituciju. I, ko je onaj ko sme da stavlja sebe ispred te institucije.

Šta je gluma?

Auuu... Đuza je sa svojih 83 godine pitao Đurička šta je gluma rekavši: „Ti si mlad glumac pa mi objasni – ja ne znam.“ E, ne znam ni ja.

Proba predstave Prljave ruke Ž. P. Sartra u režiji Nikite Miliwojevića u Atelju 212 u kojoj, uz Borisa Isakovića kao Oderera, uloge tumače: Marko Janketić (Igo), Nina Janković (Džesika), dok Olgu i Lujaju igraju Milica Mihajlović i Svetozar Cvetković. U predstavi igraju i: Nebojša Ilić, Miloš Samolov, Branislav Zerečki i Feđa Stojanović.

ŠTA (LI) MISLIM, ČEMU (LI) SE NADAM

Pitanja i odgovori vezani za Srpsko narodno pozorište

Većina onih do kojih su poslednjih meseci (praktično od proleto) stizale informacije o zbivanjima u Srpskom narodnom pozorištu, o finansijskim dubiozama, useljavanju nekoliko inspekcija u najstariji srpski profesionalni teatar, o svojevremenom neopravdanom povećanju koeficijentata na osnovu kojih se računaju plate, a zatim i drastičnom smanjenju tih koeficijentata, o permanentnim tenzijama između pojedinih umetničkih jedinica (prvo Drame, s jedne, te Opere i Baleta, s druge strane, no i Opere, na jednoj, i Baleta, na drugoj strani), pa nekih od sindikata i upravnika, uprave i dela zaposlenih, a onda pojedinih sindikata i dela zaposlenih, pa sindikata i sindikata, te sindikata i pokrajinskog Sekretarijata za kulturu i republičkog Ministarstva za kulturu... moglo je da bude jasno samo jedno: Srpsko narodno pozorište je dotaklo samo dno teatarskog života ove države i u ovoj državi.

Ništa tu nisu mogle da pomognu festivalske nagrade, pozivi na inostrana gostovanja i međunarodne festivale, oceana stručne javnosti da se SNP ponovo pozicionirao u sam vrh domaćeg teatarskog života, da niže uspehe na inostranim scenama, da je repertoarski koncept napokon stekao prepoznatljivu i jasnu fizionomiju, da ekonomska kriza pogađa i druge ovdašnje institucije kulture... Negativna slika najstarije domaće profesionalne pozorišne institucije postepeno je zaklonila sve pozitivne rezultate postignute tokom poslednjih šest-sedam godina, a rezultat je usledio u vidu neopozive ostavke dosadašnjeg upravnika, dr Milivoja Mladenovica, i imenovanje v.d. upravnika.

Budući da je novoimenovani vršilac dužnosti, ujedno i potpisnik ovih redova, kao član redakcije dobio zadatak od glavne i odgovorne urednice „Ludusa“ da se

u najkraćim crtama izjasni o pitanjima budućih planova Srpskog narodnog pozorišta (potpisnikova molba da forma tog izjašnjavanja bude intervju ili novinarski tekst s indignacijom je odbijen) ništa drugo mi ne preostaje no da i ovom prilikom kažem isto ono što proteklih dana neumorno ponavljam, a što sam rekao i najvišim predstavnicima vlasti koji su mi ponudili mesto v.d. upravnika.

Dakle, temeljno pitanje na koje u najkraćem roku valja ponuditi precizan odgovor glasi: kakav je zapravo status Srpskog narodnog pozorišta? Da li je ono još uvek nacionalna institucija, ili će se postepeno suočiti s pozicijom provincijskog teatra?

Odgovor nadležnih je bio kategoričan: SNP jeste i biće relevantan nacionalni teatar!

Sledeće pitanje glasi: da li će Srpsko narodno pozorište i ubuduće biti institucija od posebnog državnog interesa?

Tačan odgovor će dati budućnost jer je sadržan u Zakonu o kulturi koji će stupiti na snagu marta naredne godine, a tamo piše da će SNP, kao i druge institucije kulture konkurisati za ovaj status. Bogata tradicija, krucijalni značaj ovog teatra složene organizacione strukture, posebno u kontekstu kulturnog života AP Vojvodine i Republike Srbije, ostvareni rezultati na umetničkom planu, kao i ozbiljno promišljeni repertoarski planovi koji se tiču neposredne budućnosti obezbeđuje, čvrsto sam uveren, sticanje pomenutog statusa.

Ništa manje nije važno ni pitanje koje u stvari osnivač SNP-a? Takozvani Omnibus zakon veli: Vlada Republike Srbije, koja je neka od tih prava (imenovanje upravnika i dela članova Upravnog odbora, kao i deo finansiranja) ustupila Izvršnom veću Autonomne pokrajine.

Aktuelna situacija, međutim, kao i dosadašnje iskustvo, baš kao i složena pozicija Srpskog narodnog pozorišta u Pokrajini i Republici, ali i gradu Novom Sadu, sugeriše da bi najoptimalnije, a ujedno i najpravednije rešenje bilo postignuto ravnomernom „raspodelom“ osnivačkih prava između sve tri pomenute instance – Republike, Pokrajine i Grada. Ovakvo rešenje ne proizlazi iz gramzivosti zaposlenih u SNP-u, a još manje je vezano za poznatu teoriju o umiljatom jagnjetu, već je utemeljeno na činjenici da je ovaj teatar osnovan 1861. godine, da je strukturiran baš kao i beogradsko Narodno pozorište, kojem je inače ravan po reprezentativnosti, i to ne samo u relacijama kulturnog života Vojvodine nego i Srbije, no i da je SNP dominantno novosadsko pozorište (u kojem, osim neformalnih trupa, postoje još i Ujvideki sinhaz i Pozorište mladih).

Važna napomena: i pre no što će biti održan (najavljeni) sastanak republičkog ministra i pokrajinskog sekretara, čija će osnovna tema biti rešenje upravo ovog problema, iz AP Vojvodina najavljuju udvostručavanje dosadašnje sume novca koji je izdavan za SNP, a novosadski sekretarijat za kulturu će se, izvesno, uključiti u finansiranje programskih aktivnosti Pozorišta. Uz prihode koje SNP inače ostvaruje, ali i pomoć Republike, Srpsko narodno pozorište će se napokon na finansijskom planu izjednačiti sa Narodnim pozorištem u Beogradu.

A sada nešto i o onome što je verovatno najveći suštinski problem Srpskog narodnog pozorišta, i zbog čega se nekoliko prijatelja ovih dana interesovalo da li treba da mi čestitaju na postavljenju ili bi ipak bilo prikladnije da me pitaju da li sam normalan.

Naravno, radi se o načinu funkcionisanja SNP-a i merama koje valja primeniti da bi napokon bio uspostavljen adekvatan unutrašnji SISTEM rada, primeren potrebama, statusu, misiji i ambicijama kakve je logično očekivati od Srpskog narodnog pozorišta kao nacionalne tea-

Aleksandar Milosavljević (Foto: B. Lučić)

tarske institucije od posebnog državnog interesa i značaja, kao teatra u okviru kojeg postoje Drama, Opera i Balet, a koji ovdašnju kulturu sve intenzivnije reprezentuje na međunarodnom planu.

Odgovor: tvrdim, naime, da ne postoji ličnost koja isključivo vlastitim znanjem, autoritetom, iskustvom, sposobnostima i veštinama sama može preko noći da popravi glomazni mehanizam ustrojen po modelu epohe koja je davno prošla, mehanizam navikao da troši a ne razmišlja o zaradi, mehanizam u kojem još uvek prepoznajemo relikte samoupravljanja i sistema državnog rukovođenja koji marginalizuje inventivnost, abolira odsustvo smelosti, zanemaruje apsolutno sve aspekte tržišnog poslovanja, mehanizma u kojem je moguće da u prvoj deceniji dvadeset prvog stoleća bezmalo svaka informacija (od ključnog značaja za realizaciju osnovne delatnosti – proizvodnje predstava) danima pa i nedeljama putuje sa drugog na prvi sprat, od jedne do druge kancelarije...

Razume se da osnovna misija nacionalnog teatra, kakvo je Srpsko narodno pozorište, neizostavno podrazumeva ozbiljno subvencionisanje i produkcije i dela održavanja repriznog repertoara (pogotovo u slučaju opere i baleta), ali veći prihod od prodaje ulaznica na blagajni danas se sve više postavlja kao ključni imperativ.

Sistem finansiranja je, međutim, tek jedan od elemenata za rešenje problema.

Realizacija posla u modernom pozorištu zahteva drugačiju, efikasniju organizaciju, stvaranje atmosfere u kojoj postaje moguć timski rad (zasnovan na odgovarajućem delegiranju autoriteta i odgovornosti), mnogo brži protok informacija u svim smerovima i pravcima, reorganizaciju pojedinih službi, promptno reagovanje na sve vrste izazova – od onih koji stižu spolja, u vidu zahteva publike, pa do unutrašnjih, koji proizlaze iz potreba samih zaposlenih, najpre umetnika.

Rešenje na kojem se bazira moj program je, pre svega, u stvaranje osnovnog upravljačkog tima koji će po sistemu koncentričnih krugova formirati operativne grupe u svim sektorima – fleksibilne, stručno osposobljene, adekvatno motivisane i odgovorne.

A ljudi koji su spremni da se uključe u rad takvih timova u Srpskom narodnom pozorištu itekako ima. Jer kada ih ne bi bilo ne bi nastale baletske, dramske i operne predstave koje su tokom poslednjih nekoliko godina svrstane u sam vrh srpskog teatarskog života, ne bi bili mogući festivali asocijacije *Quartet* (čiji je SNP jedan od osnivača), *Orient Express* (Evropske teatarske konvencije) ili Projekat tri – Nevinost, ne bi bilo silnih pohvala Tehnici SNP-a, niti poziva na relevantne festivale i gostovanja...

Uveren sam, međutim, da v.d. stanje, ma koliko trenutno bilo opravdano i neminovno, mora da bude privremeno i što kratkotrajnije. Ako uistinu namravamo da timski preoblikujemo sistem funkcionisanja Srpskog narodnog pozorišta neophodno je uspostaviti stanje punog legitimiteta pozorišne uprave, a to je jedino moguće – konkursom. Samo će na taj način na čelo ove kuće doći osoba koja će imati mogućnost da s neophodnim autoritetom formira tim koji će realizovati sve što je neophodno. A to su, nema sumnje, ozbiljne promene.

Aleksandar Milosavljević, v. d. upravnik SNP-a

Dramaturški informator

IVAN JOVANOVIĆ - NOŽ, ŽICA, SREBRENICA

Broj likova – deset (sedam muških, tri ženska). Dešava u današnjem vremenu, u Beogradu, u okolnostima opšte finansijske krize koja određuje motivaciju i ponašanje likova. Glavni tok radnje prati formiranje i lansiranje novog, neviđenog rijaliti-šoua „Logor“

Ana Tasić

Nož, žica, Srebrenica Ivana Jovanovića je savremena drama, koja se dešava u današnjem vremenu, u Beogradu, u okolnostima opšte finansijske krize koja određuje motivaciju i ponašanje likova. Osim materijalne bede, kontekst koji bitno definiše radnju jeste i ogroman društveni uticaj medija, velika popularnost televizijskih emisija. Glavna radnja u drami prati formiranje i lansiranje novog, neviđenog rijaliti-šoua „Logor“, koji treba da, navodno, proširi granice medijskog predstavljanja i granice slobode izbora učesnika emisije.

Tematizujući problem ogromne popularnosti ovih ispraznih, banalnih, pa i ogavnih televizijskih programa, Jovanović jasno postavlja tezu da oni funkcionišu kao neka vrsta eskapizma. Posma-

trano iz ugla publike koja guta te gluposti, dakle televizijskih gledalaca, praćenje privatnosti koja je postala javna, pomaže da oni malo zaborave na svoje živote, ispunjene problemima, pretnjama krize itd. Sa druge strane, iz ugla učesnika programa, prijavljivanje za ulazak u različite oblike kuća Velikog brata, otvara mogućnosti za postizanje nekog uspeha u životu, ili, preciznije, iluzije uspeha. Pojavljivanje na televiziji je za te ljude nekakav tužan, pseudo dokaz da su postigli nešto u životu. Ovu ideju otelotvoruju likovi – učesnici emisije „Logor“ – Suzana, Sale, Miki, Dani. Oni se krvoločno bore za popularnost, sticanje simpatija publike koja za njih glasa putem sms-ova. Ne postoji ništa što oni neće da urade, samo da bi ostali u

igri. Njihov jezik je grub i vulgaran, njihova očekivanja od života reprezentativna, površna. U tom smislu, lik Suzane je tipičan. Njoj je taj šou sve što ima, jer za sobom vuče neostvarene snove, mnoštvo propalih veza, nerealizovanih brakova. Sve što ona želi je da postane slavna, verujući da je fizički izgled jedino što je bitno na tom putu. Ona nema nekakvih skrupula, njen stav je (cinično) jasan: „Ako sam ovde kurva bar ću nešto napraviti u životu. Ovakvo sam bila kurva džabe.“ Miki je nadobudni, arogantni i ponosni Dorćolac, taksista koji se prijavio za učešće u toj emisiji samo zato da bi zaradio pare. Sale je skromniji, momak iz Valjeva, tih i povučeniiji, predmet opšteg zadirivanja, na račun njegove seksualnosti.

U drami postoji i druga grupa likova, takođe živo postavljenih. To je tzv. intelektualni sloj, kreatori televizijskog programa – filmski reditelj Dušan, njegova žena Jelena, Dušanov kolega i prijatelj Trovač i drugi. Oni su veoma svesni okolnosti u kojima se nalaze, uzroka i posledica svega što ih okružuje, no, ni oni, suštinski, nisu u povoljnom položaju. Oni su, takođe, žrtve sistema, zarobljeni u pravilima igre koja diktira tržište. U drami se tako jasno postavlja problem beskrupuloznosti tržišta, neumoljivosti komercijalnih zahteva, neo-

dložne gladi za rejtingom. Sve to podrazumeva krajnje odsustvo bilo kakve etike, nema tu nikakve pristojnosti, niti svesti o dobrom ukusu, granica ili etike, sve iluzije su brutalno rastrgnute imperativom profita. To su neke od centralnih

teza drame *Nož, žica, Srebrenica* Ivana Jovanovića koja traži direktnu i neizostavnu konfrontaciju čitaoca/gledaoca sa aktuelnim životnim okolnostima.

Ivan Jovanović

Ivan Jovanović – biografija

IVAN JOVANOVIĆ je rođen 21. 11. 1980. godine u Beogradu. Završio je Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu i master class za razvoj scenarija na Mauritz Binger filmskom institutu Akademije umetnosti u Amsterdamu. Autor je više dugometražnih filmskih scenarija i scenarija za studentske filmove koji su imali uspeha na internacionalnim konkursima i festivalima kao i njegove radio i pozorišne drame. Dobitnik je prve nagrade za dramski komad na konkursu Niške „Art fondacije“ i jednočinka mu je izvedena na sceni Narodnog pozorišta u Nišu kao deo dramskog triptiha „Ođabrani i uništeni“ i dalje se izvodi na redovnom repertoaru tog teatra. Scenarij za film „Spaseni“, koji je pisao zajedno sa rediteljem Srdanom Šarencem, bio je izabran u dvanaest najboljih projekata iz jugoistočne Evrope i takmičio se na Balkanskom filmskom fondu u okviru Solunskog filmskog festivala 2005. godine. Radio-drama „Primes inter pares“ mu je izvedena na talasima Radio Beograda 2004. Od 2006. do kraja 2008. radio je kao urednik i scenarista televizijske emisije „Naj od naj“ i kao scenarista kviza „Da li ste pametniji od daka petaka?“ emitovanih na Televiziji FOX. Od aprila do juna 2008. bio je glavni urednik i scenarista rijaliti-šoua „Kuća snova“ emitovanog na televiziji B92. Trenutno radi kao pozorišni kritičar u dvonedeljniku „City Magazine“ i kao profesor scenarija na Fakultetu za dizajn Univerziteta Union.

SMEH JE OZBILJAN RAZLOG ZA ŽIVOT

Simbolički, Vudi Alen u „Sviraj to ponovo, Sem“ oplakuje, a zatim i sahranjuje ono što vidi kao svet prošlosti, naivnih ideala i velikih ljubavi. Prošlost je sada ostavljena nama na parodiranje i masovnu konzumaciju (naslov komada nije replika iz „Kazablance“, već pogrešan citat, danas verovatno poznatiji od stvarne radnje filma). Ali, ako je prošlost naivna i prevaziđena, sadašnjost je ohola i samotna. Žitelji Alenovog Menhetna su proterali religiju, ideologiju i ideale, ali još uvek nisu pronašli ništa da popuni prazninu. Pa ipak, osim gorkog ukusa, „Sviraj to ponovo, Sem“ donosi i ono što u jednom drugom delu („Hana i njene sestre“) Alen identifikuje kao razlog za život: mnogo grlenog smeha

Iva Mitrović

Na sceni Beogradskog dramskog pozorišta 28. novembra premijerno je izvedena predstava „Sviraj to ponovo, Sem“ Vudija Alena u režiji Marka Manojlovića. Publika je smehom i gromkim aplauzom ispratila predstavu i

glumačku ekipu: Marka Živića, Dragana Petrovića, Ljubinku Klarić, Ivana Tomića. Teatarski znalci „prognostirali“ su da je reč o pravom pozorišnom hitu. A veliko interesovanje za predstavu, i nje-

gova priroda, inicirali su i ovu belešku, odnosno osvrt.

Naime, „Sviraj to ponovo, Sem“ je Vudi Alenov drugi celovečernji komad i prvi u čijoj se premijernoj postavi sam pisac pojavio u ulozi sada ikoničnog – vudialenovskog – simpatičnog neurotičara. Takođe, u ovom komadu, Vudi Alen po prvi put svog junaka smešta u ono što će postati njegovo prirodno stanište: na Menhetn iznad 42. ulice, u kvaziboemski milje akademskih snobova.

U „Sviraj to ponovo, Sem“, protagonista (po prvi i poslednji put imenom obeležen kao Vudi Alenova potencijalno autobiografska tvorevina) filmski kritičar Alen Feliks se, pošto ga ostavi žena, upušta u niz neuspelih pokušaja da pronađe ljubav. U ovom lovu na devojke pomaže mu „lepa i pametna“ Linda Kristi (čije ime je aluzija na Ilsa Lind, junakinju „Kazablance“), manekenka sa fakultetskom diplomom i kompleksom niže vrednosti, žena njegovog najboljeg prijatelja, biznismena Dika. Vremenom, naravno, odnos Alana i Linde prerasta u nešto više od prijateljstva...

U jeku seksualne revolucije (komad je napisan krajem šezdesetih godina dvadesetog veka), Alenov uplašeni, nespretni i, pre svega, *starovremski* Alen susreće se sa jednom, za ono vreme relativno novom, vrstom žena: sa ženama koje jasno i glasno artikuliraju svoje stavove i kojima očigledno nije potreban muškarac u tradicionalno-dominantnoj ulozi.

Na ovaj način, „Sviraj to ponovo, Sem“ postaje svojevrsni lament nad minulim vremenima – u komadu oličenim kroz svet Alenove *noir* fantazije. U ovom svetu, žene su umilne, podatne i uvek raspoložene da laskaju.

U duhu popularne filmske analitike, ali i pop-psihološkog fenomena sada poznatog kao „Portnojeva boljka“, Alenove *noir* žene zadržavaju izvesnu ambivalenciju: one su opasne koliko i poželjne, a oslobođena (ženska) seksualnost dovedena je u vezu sa krivicom i kaznom.

Ovaj svet *noir* nostalgije ima i svoj mačo-ideal, alfa mužjaka koji zna lek za sve ljubavne probleme. To je parodirani Bogart, Alenov savetodavac, koji, hladan kao špricer, obožuje i zatim ostavlja svoj ženski plen, bespoštedno ga stavljajući „na svoje mesto“.

Ljubinka Klarić u predstavi *Sviraj to ponovo, Sem* Vudija Alena u režiji Marka Manojlovića, Beogradsko dramsko pozorište

Kontrirajući ta dva sveta, svet banalizovane prošlosti i svet modernog Menhetna, Alen zapravo parodira oba, tako otvarajući komički, ali i značenjski potencijal komada.

Nigde ovaj postupak kontriranja nije više evidentan nego u poslednjoj sceni između Alena i Linde, u kojoj Alen citira jednu od najčuvenijih replika svih vremena, koju u oproštajnoj sceni „Kazablance“ Rik Blejn (Bogart) govori Ilsa Lind (Ingrid Bergman). Rik Blejn odlučuje da žrtvuje sve što ima, svoju slobodu i potencijalno život, za *opšte dobro*. On se oprašta od Ilse jer je to prava stvar, dobra stvar, a sebični motivi (ostvarenje ljubavi) postaju nebitni i trivijalni. Ispod fasade hladnokrvnog *mačo-mena*, koju Vudi Alan koristi kao lik svog Bogarta, krije se romantični idealista. Alen se, s druge strane, oprašta od Linde jer je ona žena njegovog najboljeg druga, jer se plaši odmazde i jer se ona i njegov najbolji drug zapravo vole. Ispod fasade *simpatičnog neurotika* krije se infantilni egocentrik, u isto vreme samokritičan i

samozaljubljen, bez stvarne brige za posledice svojih postupaka ili empatije za one koji ga okružuju.

Simbolički, Vudi Alen u „Sviraj to ponovo, Sem“ oplakuje, a zatim i sahranjuje ono što vidi kao svet prošlosti, naivnih ideala i velikih ljubavi. Prošlost je sada ostavljena nama na parodiranje, simplifikaciju i masovnu konzumaciju (naslov komada, „Sviraj to ponovo, Sem“ nije replika iz „Kazablance“ već pogrešan citat, danas verovatno poznatiji od stvarne radnje filma).

Tipično za Alenov rukopis, ni sadašnjost nije pošteđena. Ako je prošlost naivna i prevaziđena, sadašnjost je ohola i samotna.

Žitelji Alenovog Menhetna su proterali religiju, ideologiju i ideale, ali još uvek nisu pronašli ništa da popuni prazninu.

Pa ipak, osim gorkog ukusa, „Sviraj to ponovo, Sem“ donosi i ono što u jednom drugom delu („Hana i njene sestre“) Alen identifikuje kao razlog za život: mnogo grlenog smeha.

Dragan Petrović kao Hemfri Bogart u predstavi *Sviraj to ponovo, Sem*, BDP

Festival savremenog plesa – Kondenz

REČITO LICE NEVERBALNOG POZORIŠTA

Ovogodišnji festival, Kondenz 09, predstavio je autore iz Bugarske, Slovenije, Rumunije i Srbije, progresivnih i provokativnih stavova, začetnike novih pristupa plesu i izvođačkim praksama, a specifičnost selekcije je da sami autori izvode svoje predstave

Festival savremenog plesa – KONDENZ održan je po drugi put u Beogradu, od 9. do 12. novembra u Kulturnom centru „Grad“. Nastanak festivala koji je pokrenula „STANICA – Servis za savremeni ples“, organizacija koja se zalaže za razvoj savremene plesne scene u Srbiji i na Balkanu, podstaknut je nedostatkom manjih, nezavisnih i kritički određenih produkcija na domaćoj festivalskoj mapi, odnosno željom da se

domaći umetnici i publika upoznaju sa novim trendovima i idejama, sa radikalnijim scenskim jezikom, kao i da se tako podstakne domaća produkcija na ovom polju. Cilj festivala je i da preispituje granice savremenog plesa i njegove realizacije kroz granične i hibridne forme kao što su performans, koncert, instalacija i sl.

Ovogodišnji festival predstavio je autore iz Bugarske, Slovenije, Rumunije

i Srbije (predstava belgijsko-portugalskog dua je otkazana), progresivnih i provokativnih stavova, začetnike novih pristupa plesu i izvođačkim praksama, a specifičnost selekcije je da sami autori izvode svoje predstave. Ta tendencija kompletnog autorstava sadržana je i u činjenici da su selektorke Kondenza, Dalija Aćin i Dragana Alfirević, i same stvaraoci.

Kondenz '09. je otvorila predstava *Concerto* bugarskog umetnika Ive Dimčeva, koji zajedno sa muzičarem Emilijanom Gatsovim izvodi svoje viđenje koncerta. U predstavi slovenačkih autora Maje Delak i Luke Pirinčiča *Putevi ljubavi* centralna tema je nasilje, koje se uzima kao jedina moguća artikulacija žudnje za ljubavlju, požude, seciranja i gubljenja telesnih okova. Rumun Edvard Gabia predstavom *Moj sirovi materijal* –

Maja Delak i Luka Prinčič u *Putevima ljubavi*

vaša predstava problematizuje nemogućnost odvajanja svog profesionalnog, plesnog tela od onog svakodnevnog. A poslednja festivalska izvedba, *ONO*, mlade srpske koreografkinje Ane Duplević, nastala je istraživanjem odnosa neverbalnih i verbalnih govora i jezika tela. Na Kondenzu su prikazani i video radovi nastali kao rezultat desetodnevne interdisciplinarnе radionice koreografa i

video umetnika iz regiona i Švedske (projekat Fast Forward).

„Kondenz će danas i, nadam se, sutra biti kondenzovani događaj u našoj sredini kojim će se ona lakše oslobađati predrasude da plesno isključuje intelektualno, koliko god je igra, kao svaka umetnost, i emocija i strast“, zapisao je Jovan Čirilov u festivalskoj knjižici.

A. J.

PREMIJERE, FESTIVALI, NAGRADE, TUČE, OSTAVKE...

Od „Mačke na usijanom limenom krovu“ u Madlenianumu, preko „Kod kuće/Kabul“ u Narodnom pozorištu, „Za sada nigde“ u Jugoslovenskom dramskom, i ostavki Ivana Lalića na čelnu poziciju Sterijinog pozorja i Mivoja Mladenovića na mesto upravnika Srpskog narodnog pozorišta, do imenovanja Aleksandra Milosavljevića na čelo SNP-a, a Mladenovića na mesto direktora Pozorja

Ana Tasić

U Madlenianumu premijera drame Tenesija Vilijamsa, *Mačka na usijanom limenom krovu*, u režiji Ivane Vujić. Odličnu dramu o trulosti porodičnog i društvenog života, alkoholizmu, zatrovanim porodičnim odnosima, sujeti, historiji, moći i autoritetu, ratu između polova na sceni zemunskog pozorišta izveli su Nataša Ninković, Nenad Jezdić, Branka Pujić, Miodrag Krivokapić, Danica Ristovski, Nebojša Kundučina, Zoran Čosić i Bojan Krivokapić. Na Sceni „Raša Plaović“ premijera još jednog teksta Tonija Kušnera, *Kod kuće/Kabul*, posle *Andela u Americi* u Beogradskom dramskom pozorištu. Reditelj ove prestave je Željko Đukić nije našao sasvim odgovarajući način da na scenu postavi veoma zanimljivu dramu o odnosima društva/kulture Zapada i Istoka, tradicije i promena, političkim represijama, demokratiji i njenim posledicama itd. Prvi deo predstave, jednočasovna monodrama Dušanke Stojanović-Glid, izuzetno je kvalitetno izveden, zahvaljujući raskoši njenog talenta. Međutim, kada se radnja preseli u Kabul i uvede niz likova, predstava postaje krajnje neuverljiva, zbog neadekvatnog rediteljskog pristupa, jednog trapavog, anahronog realizma.

U pozorištu Slavija premijera predstave *Kirija*, nastale na osnovu teksta Branislava Nušića, a u režiji Radoslava Zlatana Dorića, koji je i adaptirao tekst. Ova predstava je neka vrsta socijalne drame, sa songovima i elementima komedije, koja prikazuje jednu šestočlanu porodicu koja skapava od siromaštva, u dugovima je do grla, ali ne posustaje zahvaljujući raskošnim fantazijama koje predvodi otac. Priča ovih likova je dosta mračna i tragična, ali glumci nastoje da sav taj čemer ublaže pesmom i optimizmom.

Sekretarijat za kulturu Skupštine grada Beograda usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.

Na sceni „Studio“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta premijera predstave *Za sada nigde*, nastale prema tekstu Ane Lasić, u režiji Dine Radoman. Ovo je drugo izvođenje tog teksta; pre nekoliko godina je beogradska publika imala priliku da vidi njegovu praiizvedbu u Slovenskom narodnom gledalištu, u režiji Aleksandra Popovskog, na gostovanju na sceni Ateljea 212. Reč je o savremenoj drami koja se bavi složenim odnosima u jednom ljubavnom trouglu, inicirajući,

va se bavi problemom nasilja među mladima, a posebno je zanimljivo to što uloge igraju tinejdžeri, polaznici Dramskog studija Nenada Nenadovića, koji je jedini odrasli glumac u predstavi (u alternaciji sa Ivanom Jevtovićem). U Malom pozorištu „Duško Radović“ smo pratili prvo izvođenje predstave *Buđenje proleća*, prema tekstu Franka Vedekinda (adaptacija Irena Kraus), u režiji Anje Suše. To je jedno osavremenjeno, poetično i angažovano scensko tumačenje bezgranično inspirativnog, ekspresionističkog Vedekindovog teksta (1891), mozaičke drame o odrastanju i otkrivanju seksualnosti. Ova interpretacija je isključila brojne scene i likove iz originalne drame, čime se efektno zgusnula radnja, odnosno prilagodila savremenom senzibilitetu. U predstavi su uvedeni motivi koji su događaje učinili aktuelnijima, a sve te dramaturške intervencije su veoma elegantno, scenski uverljivo i glatko realizovane. Na primer, Vendlina mama se obraća Moricu preko *Facebooka*, a Vendla ekstatično imitira Britni Spirs, što reflektuje bitan problem uticaja pop kulture na tinejdžere. Takođe, jedna od ključnih scena, intimni susret Vendle i Morica, koja se u Vedekindovom tekstu odvija u šumi, u predstavi je transponovana u dis-

koja traži muža, prepričava zgrade i nezgode sa muškarcima, svoje snove i očekivanja od života. Predstava je neka vrsta komentara na popularnost televizijske rijaliti-šou programe, fenomen Velikog brata itd. Zatim je, takođe na sceni UK „Vuk Karadžić“, Vera Obradović, profesorka scenskog pokreta na Akademiji lepih umetnosti i koreografkinja, prikazala koreodramu *Popodne jednog fauna*. Na istoj sceni je autor i izvođač Miloš Sofrenović prikazao plesnu predstavu *Solo za tri vizije* o kojoj je rekao: „Solo komad je moj lični dijalog sa Petrom Handkeom, Samjuelom Becketom i Virdžinijom Vulf, ali i istraživački proces, koji ostaje u domenu neverbalnog teatra iako je dijalog s tri kompleksna pisca. U komadu istražujem koliko neverbalni teatar može biti verbalan, koliko pokreti mogu biti kompleksni, poigravam se sa vokalnim sposobnostima i scenskim efektima.“ Na sceni „Vuka“ prikazana je i muzička komedija *Pevaj brate*, prema tekstu Stevana Koprivice, u režiji Slavenska Saletovića (produkcija Favi teatar). U predstavi igraju Andrija Milošević, Milan Kalinić i Milan Vasić koji stvaraju likove muzičara različitih žanrovskih usmerenja i statusa – pop zvezde, zatim jednog

Gospodar muva Tatjana Ilić u režiji Đurđe Tešić - Popović, Pozorište „Boško Buha“

pri tome, pitanja o pripadnosti, lojalnosti i prijateljstvu, strasti, ljubavi, ljubomori, odnosu književnosti i izdavaštva, odnosno tržišta itd. Gotovo bez scenografije, sasvim svedeno i psihološki uverljivo, glumci Anđelika Simić, Damjan Kecejević i Milena Đorđević igraju Alonu, Splita i Saru. Nekoliko dana kasnije, na velikoj sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta, premijerno je izvedena Šekspirova komedija *Kako vam drago*, u režiji Slobodana Unkovskog. Predstava je apsolutni trijumf forme, igraju je odlični glumci (Voja Brajović, Nikola Đuričko, Boris Isaković, Radovan Vujović, Nada Šargin itd.), odlična je scenografija, kao i kostimi (Miodrag Tabački, Maja Mirković), radnja je osavremenjena, predstava ima dosta atraktivnih rediteljskih rešenja, ali se, ipak, ne možemo otići utisku da joj, suštinski, fali opravdanje i markantniji razlog postojanja.

U Pozorištu „Boško Buha“ premijera predstave *Gospodar muva*, nastale po motivima istoimenog romana Vilijama Goldinga. Tekst je napisala Tatjana Ilić, reditelj je Đurđa Tešić-Popović. Predsta-

notekstu, što je adekvatnije navikama današnjih adolescenata (teho muzika i lajt-šou tu uzbudljivo izražavaju buđenje i delovanje njihove seksualnosti). Predstava je premijerno prikazana u okviru proslave šezdeset godina „Radovića“. Istim povodom, u svečanoj sali Skupštine grada promovisana je monografija tog pozorišta, atraktivno dizajnirana, bogatog sadržaja, dosta neuobičajenog za ovu vrstu publikacija – između ostalog je čine ozbiljni teatrološki tekstovi koji analiziraju različite aspekte produkcije tog teatra. Narednog dana je organizovana i specijalna priredba u kojoj je učestvovao glumački ansambl Malog pozorišta „Duško Radović“, muzički kolektiv Horkestar i pijanisti Sonja Lončar, Andrija Pavlović i Božidar Obradinović.

Ustanova kulture „Vuk Karadžić“ postala je vrlo živ i aktivan prostor pozorišnog života, izvedeno je nekoliko premijera u kratkom periodu koji pokriva ova Hronika. *Poslednja šansa*, nastala na osnovu teksta Mirjane Bobić-Mojilović, monodramska je predstava Suzane Petričević. Protagonistkinja je frizerka

razočaranog hevi-metalca i mladog repera.

U subotičkom pozorištu Kostolanji Deže premijerno je prikazana predstava *Sunce se smije*, prema tekstu mlade hrvatske spisateljice Rone Žulj, a u režiji Atila Antala, koji je i autor i izvođač muzike (reditelj je, inače, i lider elektro-dark-pop benda „Secret Man“). U Narodnom pozorištu u Subotici, na mađarskoj sceni, premijera predstave *Safe house*, prema tekstu koji su napisali glumci subotičkog ansambla – Zoltan Mezei (koji je i reditelj predstave), Ervin Palfi, Atila Seke i Rozalija Brečanski-Boroš. Radnja se dešava u Ipsviču u Engleskoj, a glavni likovi su mladići, vatreni obožavaoci fudbala i navijači Ipsviča – Stiv, Džejsmi, Pol, Gas (Čaba Ralbovski, Ervin Palfi, Atila Seke, Andor Kovač Nemeš) koji se upliću u ozbiljne terorističke aktivnosti. Osim što se dešava u Engleskoj, ova drama i tematski i stilski pripada britanskoj rojalkortovskoj dramskoj tradiciji, *kitchen-sink* dramu iz pedesetih, odnosno *in-her-face* dramaturgiji devedesetih godina. Pored fudbala, ovi likovi

dele strast i prema pop muzici, britpopu (Suede, Radiohead itd.) što je još jedna veza sa britanskim savremenim dramskim pisanjem koje se razvilo u okvirima Blerovog koncepta „Cool Britannia“ (promocija britanske pop kulture). *Safe house* Zoltana Mezeia je glumački, zaista, sasvim superiorno izvedena predstava, tako da je i nas nekoliko gledalaca koji ne razume mađarski jezik (prevoda na srpski nije bilo), uprkos jezičkoj barijeri, apsolutno uživalo (dobili smo, naravno, sinopsise, pa smo mogli da pratimo radnju).

U Narodnom pozorištu u Somboru premijera crne komedije *Plen*, prema tekstu kontroverznog i neprilagođenog Džoa Ortona, a u režiji Radoja Čupića. Problemi lopovluka, bitangluka i svih mogućih i nemogućih pokvarenosti koje su duboko ušle u sve pore života, javnog i privatnog, kojima se Orton oštro i sasvim cinično bavio, ukazali su se kao vrlo aktuelni, ovde i sada. No, način postavljanja ovog teksta, stil igre glumaca – jedna krajnja persiflaža – nije se pokazao kao najadekvatniji, zbog specifičnosti Ortonovog humora, krajnje crnog, vrlo morbidnog, sasvim bizarnog i iščašenog. Možda bi efekat bio bolji i jači, da je njihova igra bila svedenija, ozbiljnija, da su te crnohumorne bizarnosti uglavljene u okvire jednog finog građanskog društva, ozbiljno, suptilno postavljenog. Isto veče, u Novosađskom pozorištu, premijerno je izvedena lirska komedija *Staklene cipelice* Ferenc Molnara u režiji Radoslava Milenkovića. Na sceni pirotskog Narodnog pozorišta premijeru je imao komad *Komedosmo Koviljku* autora Jovana Mijalkovića iz Pirota, pisan lokalnim dijalektom. Reditelj je Slobodan Aleksić, glumac ovog pozorišta, koji je i tumačio jednog od likova.

U Vranju je održan festival Borini pozorišni dani, pod sloganom „Ženska stvar?“. Tročlani žiri, koji su činili kulturni radnici iz Vranja – Zoran Dimić, Danijela Đorđević i Bojan Jovanović, jednoglasno je odlučio da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu, koju ove godine poklanja Komercijalna banka, dodeli glumici Aniti Mančić za ulogu Jele u predstavi *Tako je moralo biti* Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je u obrazloženju naveo da je nagrađena glumica „uspela da nagradu za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu,

ulogu Spirinice, u predstavi *Narodni poslanik*, Branislava Nušića.

U Subotici je održan prvi pozorišni festival, višeznačno naslovljen „Desire“ (o njemu videti poseban tekst u ovom „Ludusu“). A dugo planirani i najavljeni regionalni festival u Užicu, koji je trebalo da se održi od 9. do 16. novembra, a koji svake godine postaje sve veći i značajniji, otkazan je, odnosno odložen, zbog proglašenja epidemije novog gripa. Gostujuća pozorišta iz Crne Gore, Hrvatske i BiH su zamolila za odlaganje festivala, što su prihvatili i ostali učesnici. Iz istog razloga, pomeren je i 15. *Festić*, koji se održava u Pozorištu „Boško Buha“.

Glumačka nagrada Saveza dramskih umetnika Srbije, Nagrada „Ljubinka Bobić“, pripala je ove godine Aniti Mančić za ulogu Dorine u predstavi *Tartif* Jugoslovenskog dramskog pozorišta, u režiji Egonu Savina. Petočlani žiri koji je radio u sastavu: Jelisaveta – Seka Sablić (predsednica žirija), Ivana Dimić, Ljiljana Todorović, Milica Kralj i Aleksandar Milosavljević, odluku je doneo jednoglasno, a u konkurenciji je bilo šest glumaca. Anita Mančić je druga po redu lauretkinja ovog priznanja (prva dobitnica bila je Jelisaveta Sablić). Nagrada „Raša Plavović“, koju dodeljuje Narodno pozorište u Beogradu, na Dan pozorišta, 22. novembra, za najbolje glumačko ostvarenje na beogradskim scenama, dodeljena je Nikoli Ristanovskom za ulogu Ahmeda Nurudina u predstavi

Derviš i smrt Meše Selimovića, u režiji Egonu Savina, Narodnog pozorišta u Beogradu. Nagrada je dodeljena jednoglasno, a u žiriju su bili: Slavko Milanović, Aleksandra Nikolić, Ljiljana Mrkić-Popović, Miloš Lolić i Ana Tasić. Žiri je svoju odluku obrazložio ovim rečima: „U oblikovanju lika Ahmeda Nurudina, Nikola Ristanovski je sasvim svedenim, a vrlo jasnim i izražajnim glumačkim sredstvima uspeo da izrazi duboke i složene drame ljudskog postojanja – stalnu rasceljenost između ličnog i društvenog, intuitivnog i dogmatskog, duhovnog i materijalnog, intimnog i političkog. Suptilnim znacima, finim promenama u igri emotivnih stanja lika, glumac je prikazao višeslojnost značenja religioznih, kao i političkih, uverenja. Bez suvišnih, preteranih, očiglednih postupaka, odnosno, putem finih nijansi i tananih promena, Nikola Ristanovski je reljefno psihološki iscrtao lik Nurudina, majstorski otelotvorujući duboke, univerzalne antropološke dileme, nesigurnosti i sumnje, večne i neiskorenjive muke duha i tela.“

U Srpskom narodnom pozorištu, u Novom Sadu, izbio je incident, posle odigrane predstave *Zločin i kazna*, trupe „Duplo dno“. Glumci Milorad Kapor i Ivan Cerović, po silasku sa scene, verbalno i fizički su se obračunali, zbog dugovanja (Kapor je nasrnuo na svog kolegu zbog neisplaćenih honorara, prema navodima iz lista „Večernje novosti“). Reklo

bi se da ovaj incident nije slučajnost, odnosno da nije baš pao sa neba, ili niotkuda, već je nažalost, indikator stanja duha, raspoloženja, međuljudskih odnosa u našem pozorišnom (i društvenom) životu.

Direktor Sterijinog pozorja Ivan M. Lalić podneo je ostavku na ovu funkciju. On je, u obrazloženju, između ostalog, naveo: „U najiskrenijoj nameri da relaksiram odnose na novosadskoj kulturnoj sceni koja je imala primedbi na akumulaciju mojih javnih funkcija odlučio sam da dam neopozivu ostavku na mesto direktora Sterijinog pozorja. Ostavka nije posledica pritisaka, jer sam o njoj razmišljao duže vreme, a tajming je tempiran tako da se to ne odrazi na tekuće aktivnosti Pozorja.“ Samo dva dana kasnije, ostavku je podneo i Upravnik SNP-a Milivoje Mladenović, iz ličnih razloga. O tome je još rekao: „Odluku nisam doneo na prečac, razmišljao sam o tome godinu dana, i odlučio da presečem. Ne odlazim zbog opšte besparice u kulturi, jer su to ‘opšta mesta’ na koja svaki upravnik, bilo koje ustanove, mora unapred da računa.“ (izvod iz lista „Večernje novosti“)

A poslednjih dana novembra na mesto upravnika u Srpskom narodnom pozorištu imenovan je, u v.d. satusu, Aleksandar Milosavljević, direktor Drame tog teatra, a za direktora Sterijinog pozorja postavljen je Milivoje Mladenović.

Tako su govorili...

Zoran Radmilović

O PUBLICI

„Došao sam do zaključka da nema dobre i loše publike, da ne zavisi to od njih, nego da je sve u našim rukama, od toga koliko dobro krenemo s predstavom, koliko se zalažemo i koliko uspevamo da stvorimo tu vezu između njih i nas – utoliko manje ima loše publike. Mislim da je sve u našim rukama, sve od nas zavisi, koliko je svako dobar pojedinačno i koliko je dobra predstava.“

(Iz knjige „Glumci govore“ Feliksa Pašića, izdavači: „Prometej“ i „Sterijino pozorje“)

KOSTIMI IZ PREDSTAVE „MALA SIRENA“

Dvostruki „Zlatni vitez“ Ljiljani Đurić

TRIJUMF KOMEDIJE U MOSKVI

Istaknuta glumica i predsednica Saveza dramskih umetnika Srbije, Ljiljana Đurić, nedavno je sa svojim autorskim projektom „Samo da znaš koliko te volim“ (teatar „Favi“) gostovala na Festivalu sveslovenskih zemalja u Moskvi i odatle se vratila sa čak dva „Zlatna viteza“. Pored nagrade za najbolju žensku ulogu, dobila je i priznanje za najbolji glumački par, koju deli sa glumcem Milenom Pavlovim

Tijana Spasić

Igrati jednu savremenu komediju kao što je *Samo da znaš koliko te volim* u simultanom prevodu, kao što je to bio slučaj u Moskvi, veoma je nezahvalno i mi smo se toga strašno plašili“, objašnjava Ljiljana Đurić. „Kada igramo predstavu pred domaćom publikom dosta improvizujemo i svaka predstava je drugačija. Naravno, sve improvizacije zavise od publike i našeg i njenog raspoloženja. Pred put u Moskvu smo dopunili tekst improvizacijama koje smo usvojili kao stalne, a onda smo se potrudili da taj tekst naučimo. Sve vreme smo ga čitali u avionu, plašeći se da prevodilac neće uspeti da prati ono što govorimo. Naravno, opet je bilo odstupanja. Strašno me je zanimalo kako će Rusi primiti italijansku komediju prilagođenu srpskom mentalitetu zato što se naš humor i temperament razlikuju od njihovog. Na svu sreću, u predstavi nema psovki, njih to strašno iritira, nema vulgarnosti, a nema ni politike. Publika se slatko, od srca smejala i izvanredno primala predstavu tako da smo bili prijatno iznenađeni. Uspeli smo da prebacimo rampu i da srušimo jezičku barijeru. Zanimljivo je

da smo Milenko i ja prvi put radili zajedno. Znamo se dugo godina, čak smo igrali u istim serijama, ali nikad do sad nismo bili partneri.“

Selekcija malih formi odvijala se u pozorištu zvanom „Ščepenko“, po rediteљу koji ga vodi: „To je malo pozorište,

Samo da znaš koliko te volim

građeno još pre rata, toliko lepo da u njemu ne možete da ne dobijete inspiraciju za igru. Još od prvog trenutka kako kročite u njega oseća se neka toplina. A festival velikih formi paralelno se odvijao na „Taganjki“, priča Đurićeva.

Vest o nagradama glumci su dočekali u Srbiji, a ponovni put u Moskvu, na uručenje „Zlatnih viteza“, bio je finansijski neizvodljiv: „Predstavu smo igrali 25. oktobra, vratili smo se u Beograd odmah sledećeg dana, a prvog novembra su nam javili da smo dobili nagradu. Pošto je pirotsko pozorište slavilo 65 godina postojanja bila sam tamo, i u gužvi, u pozorišnom bifeu, nisam razumela o kakvim se nagradama radi. Samo sam shvatila da smo nagrađeni Milenko Pavlov i ja za najbolji glumački par, i bila sam jako iznenađena znajući da ta nagrada uopšte ne postoji. Onda su mi objasnili da je žiri zauzeo stav da je naša duodrama primer kako treba da se radi takva vrsta predstava i da se naša igra u potpunosti nadopunjuje u svim pojedinostima, pa su odlučili da po prvi put dodele takvu

Ljiljana Đurić

nagradu. Tek dan kasnije stigla mi je porukica od Daše, koja nam je bila prevodilac, i saznala sam da sam dobila još jednu nagradu, i to za najbolje žensko ostvarenje. Ne događa se da baš dve nagrade padnu slučajno, i to u konkurenciji 34 predstave iz 11 zemalja. Ipak, smatrali smo da bi bilo nezahvalno još jednom tražiti sredstva od Sekretarijata za kulturu, koji nam je već platio put do tamo.

Što se tiče same predstave, ona je nastala po motivima dve zbirke novela italijanskog pisca Antonija Amurija: „Jedna se zove *Kako ubiti suprugu i zašto*, a druga, novija, *Kako ubiti muža bez suvišnih zašto*. Naletela sam na prvu knjigu, smejala sam se slatko tim pričama, onda sam čula da postoji i druga knjiga, pa sam se potrudila da je nađem. Dopala mi se ideja da se napravi predstava o muško-ženskim odnosima u kojoj će oba pola biti podjednako smešno ravnopravna u svojim manama. Odlučila sam da napravim projekat, dogovorila sam se sa Duškom Anđićem da uradi dramaturgiju, potom sam konkurisala kod Sekretarijata za kulturu i Grad je odobrio deo sredstava. Predstavu smo realizovali u saradnji sa Favi teatrom. Likovima smo dali domaća imena, pa se naši junaci zovu Tanasije i Veselinka, malo smo tekstove prilagodili našem mentalitetu, ali smo sačuvali univerzalnost problema. Likovi su potpuno životni: žena koja prekomerno kupuje, muž koji izigrava maćoh-mena i švalera, žena koja otvara mu-

ževljeva pisma i pretura mu po džepovima, pa onda muž koji je vezan mami za suknju... Tu su i najbanalniji bračni trenuci kad otpadne dugme sa košulje, kad se kasni na ručak, ili kad se muž pripit vrati s posla... Publika to fantastično prima i slatko se smeje zato što prepoznaje sebe. Događa se da dok igramo predstavu čujemo komentare iz publike ‘Ova je ista ti’, ili ‘Ovaj je isti ti’, nekad se i podele pa navijaju. Za godinu dana smo odigrali 50 predstava, od čega 12 u inostranstvu, a ostale u Beogradu i po Srbiji. Sad smo pozvani na Festival malih formi u Istočnom Sarajevu – pogodilo se da je predstava i komercijalna i festivalska, što se retko dešava.“

Kako bi na najbolji mogući način proslavili dobijenu nagradu, glumci će izvesti i jednu humanitarnu predstavu, 12. decembra na Sceni „Raša Plavović“ Narodnog pozorišta u Beogradu. „Dogovorili smo se da celokupni prihod od večeri pripadne Savezu dramskih umetnika Srbije i da bude namenjen našim penzionerima i bolesnim kolegama. Narodno pozorište nam je ustupilo salu, Milenko i ja smo se odrekli honorara, a Favi teatar svog prihoda. Pošto je nas obradovala nagrada, hteli smo na neki način da podelimo tu radost sa najstarijim kolegama.“

Iako do sada nije često igrala komediju, nakon uspeha u Moskvi, Ljiljana Đurić je odlučila da se ponovo okuša u sličnom žanru. „U Moskvi mi je ponuđen jedan božanstven ruski tekst za duodramu. Trenutno je na prevodu, a kad to bude gotovo pokušaćemo da nađemo sredstva da ga postavimo. Nadam se da će Sekretarijat imati u vidu činjenicu da su oba projekta sa kojima sam do sada konkurisala dobila međunarodna priznanja i da će podržati i ovaj. U pitanju je tragi-komična ljubavna priča između dvoje zrelih ljudi, tačnije kombinacija melodrame i lake komedije. Mislim da će to u ovom trenutku imati publiku“, zaključuje Đurićeva.

BEOGRAD JE VELEGRAD KOME JE TREBALO I TREBA MUZIČKO POZORIŠTE

„Kada sam dve hiljade došao na čelo kuće smatrao sam da Beogradu kao jednom evropskom gradu treba muzičko pozorište. Nikada neću zaboraviti prvi intervju koji sam dao kada sam došao na tu funkciju. Novinar-ka mi je, postavljajući pitanja, skrenula pažnju da to u Beogradu niko neće da gleda. Nije to bila njena provokacija, to je bio opšti stav da je muzičko pozorište trećerazredni teatarski pastorak“, kaže Mihailo Vukobratović, upravnik Pozorišta na Terazijama koje 23. decembra obeležava 60 godina rada

Govoreći o obeležavanju šezdeset godina Pozorišta na Terazijama, Mihailo Vukobratović, čelnik tog teatra kaže da i ovaj, kao i većina jubileja, obavezuje i nameće pitanja: „S jedne strane, ovo je dobar trenutak da sagledamo da pozorište ne pičinje od nas. Ono na čemu insistiram i što smatram važnim je kontinuitet, tradicija. S poštovanjem valja nastaviti ono što su ljudi nekada zamislili odnosno počeli, i, koliko možemo, usaglasiti to sa vremenom u kome živimo. Pod tim podrazumevam prilagođavanje repertoara i stila izvođenja sadašnjosti, a oslanjajući se na ono što je u tih prethodnih šest decenija bilo dobro i kvalitetno, što je donosilo svežinu i osećanje lakoće u gledanju, ali nikako u pripremi i izvođenju predstava Pozorišta na Terazijama.

„Mi danas pomalo vraćamo neke stare naslove upravo jer hoćemo da nadogradimo novi deo na raniji temelj iz koga će se dalje graditi ova kuća. Pozorište je, naravno, živi organizam, te stoga ne možemo reći da smo do kraja i u potpunosti zadovoljni postignutim. Mi samo težimo da napravimo dobar teatar i dobre predstave. A objektivna promena u proteklih desetak godina je činjenica da je profilisanje repertoara znatno jasnije nego u ranijem periodu.“

Na ovaj ili onaj način ovo Pozorište dosta dugo je pratila ocena, odnosno mišljenje da se bavi tzv. lakim žanrom?

Da, ali rekao bih da je to opaska onih koji ne gledaju naše predstave. Moram naglasiti da mjuzikl ne treba tretirati kao žanr. Mjuzikl je vid pozorišta unutar kog imate različite žanrove, a način izražavanja je i kroz muziku. Nikako, na primer, ne bismo mogli reći da je *Korus lajn* lakog žanra, ili *Čikago*, zatim *Kabare*. Pa to su priče o fašizmu, rasizmu, nacionalizmu... Zar je to laki žanr? Naravno, ima

Tatjana Nježić

i takvih predstava, poput *Briljantina*, ali to je planetarna stvar. Nama je do skoro i Šekspir bio na repertoru kroz *Poljubi me, Kejt*. Je li Šekspir laki žanr? Dakle, pitanje lakog žanra je pogrešno tumačenje mjuzikla kao pozorišne forme. I mislim da je to recidiv prošlog vremena u kome je pogled na pozorište bio drugačiji. Muzika je forma koroz koju se lakše plasira i težak sadržaj. Geldajući danas neke naše predstave vi zapravo gledate ozbiljnu dramu, poput *Maratonaca*, a obavijenu muzikom koja je katarzični most u percepciji. To je legitimna mogućnost izražavanja, kao što je legitimna komunikacija autora sa publikom i na najsuroviji način, do brutalnosti.

Sećate li se svog prvog susreta sa Pozorištem na Terazijama?

Živeo sam dugo u blizini i prvi susret s Pozorištem na Terazijama je u stvari susret sa publikom. Kao dete igrao sam se na trgu ispred pozorišta i gledao publiku kako ulazi i izlazi. Šalu na stranu. Ono što sam ovde gledao prvi put, sa 12-13 godina bila je, mislim, *Stolica koja se ljulja* ili *Zajednički stan*. Ne znam šta je bilo prvo. Bile su to predstave koje su na mene, kao dete, ostavile jak utisak. Ono što se posle toga dešavalo bile su pre svega nejasnoće da li je ovo bioskop ili pozorište. Do dva po podne bio je bioskop a uveče pozorište. Čudno. Išao sam tu i u bioskop.

Jeste li makar u primisli imali ideju da ćete biti na čelu te kuće?

Ne. Ni tada, ni kasnije. Tim pre što profesionalno dugo i nisam bio orijentisan na pozorište. Moja škola je filmska i televizijska.

A prvi rediteljski susret sa „Terazijama“?

Prvi rediteljski susret je bio devedesetih godina kad smo radili prvu postavku *Briljantina*. U to vreme „Terazije“ su bile u Domu kulture „Vuk Karadžić“ i bez jasnog koncepta o muzičkom pozorištu. Bilo je pokušaja rok i pop mjuzikla, svojevremeno je deo repertara bila i opereta, ali... Došao sam ovde na poziv tadašnjeg direktora Jovana Ristića. Bile su to teške godine u kojima se, nakon Titove smrti, razotkrila dubina krize, ogolela svakodnevnica i njen realitet. Setite se nestašica svega i svačega, parnepar vožnji... U tim godinama ovakav tip pozorišta jako trpi, jer, objektivno, traži luksuzniji pristup. Bilo je, jeste i biće skupo. Uvek. Ni na trenutak ne poredeći sa svetskim produkcijama, govoreći u našim okvirima, to je skupo. A u sirotinji to skupo nije moglo da prođe. Nije bilo dovoljno resursa. Naizgled.

Naizgled?

Šta hoću da kažem; u stvari ima sredstava ali pitanje je gde tražiš, šta tražiš, kako tražiš, na koji način trošiš... Negde smo mi tu, nešto kasnije, mislim, napipali i pronašli put kako da funkcionišemo i u vremenima krize a da pravimo skupe predstave. Kad kažemo skupa predstava to je relativan pojam jer skupa može biti i sa jednim glumcem ako mu je honorar ne znam koliki. Radi se o tome kako pranaći unutrašnji finansijski balans u kući i kako isprofilisati pozorište da bi se dokazalo da je ono kvalitativna potreba.

Dolaskom na čelo kuće forsirali ste ideju muzičkog pozorišta za koju u to vreme nije bilo interesovanja?

Kada sam dve hiljade došao na čelo kuće smatrao sam da Beogradu kao jednom velikom, evropskom gradu treba muzičko pozorište. Nikada neću zaboraviti prvi intervju koji sam dao kada

sam došao na tu funkciju. Novinar-ka me pita šta će to sve meni, pored moj filmske i TV karijere, kad to u Beogradu niko neće da gleda. Nije to bila njena improvizacija ni prvokacija, to je bilo opšte mnjenje, gotovo stav da je muzičko pozorište trećerazredni pozorišni pastorak.

Nije li vas takav stav unekoliko ipak pokolebao?

Ne, rekao sam da ne verujem u to viđenje a da verujem da je muzičko pozorište legitimno, da ima svoj pun smisao, što nam pokazuje činjenica da je u celom svetu ozbiljna pojava. I to da čak zane-marimo London ili Njujork, pogledajmo Prag, Brno, Budimpeštu, Bratislavu... koliko muzičkih pozorišta imaju! Ljudi prosto nizu želeli da to uvide iako su, recimo, muzički filmovi, poput *Kabarea*, bili vrlo popularni, gledani, vrednovani. Istina, Mira Trailović je u Atelju sa velikim uspehom svojevremeno postavila *Kosu* i *Isus Hristos super star*, ali Atelje nije bio, niti je postao, niti je trebalo da postane muzičko pozorište. Međutim, to je, između ostalog, pokazalo vrlo važne stvari – koliko je Mira Trailović bila u dosluhu sa vremenom i sa svetom i kad je muzičko pozorište u pitanju, a gledanost tih predstava je pokazala potrebu za tom teatarskom formom. Prateći pozorišni život vidimo da je tadašnja beogradska i jugoslovenska scena imala jake konekcije sa svetskim pozorištem, da su ovde igrani najznačajniji naslovi. U tom dramskom delu je veza bila vrlo čvrsta i jaka a održala se i do danas. Ali, to se ne bi moglo reći za muzičko pozorište. Dakle, te dve hiljade sam došao uveren da nama treba muzičko pozorište, da za njega treba da se borim, da treba da ga napravim sa ljudima iz Kuće i da na taj način dokazem da mi možemo da stvorimo jedno dobro pozorište. A došao sam na čelo „Terazija“ u trenutku kada su na tadašnjem repertoaru bila dva-tri poprilično izigrana mjuzikla, *Violinista na krovu*, *Neki to vole vruće* Soje Jovanović, moj *Briljantin* je već bio zamro. Godinu dana pre toga sam režirao *Lutku sa naslovne strane* kao svoj drugi naslov u ovoj kući. Uzgred, bila je to predstava koja je nekako ponovo pokrenula publiku. Praktično na repertoaru je pet-šest večeri bio mjuzikl a sve drugo su bile komedije ovakvog ili onakvog rezultata. Neke i sjajne poput *Lukrecije iliti Ždero* u režiji Jagoša Markovića. No, pozorište je sve u svemu tavorilo. Slikoviti prikaz tog tavorjenja je i činjenica da sam bio deveti upravnik u tih deset godina.

Kako se može čuti, jedan od vaših prvih koraka ticao se pitanja imena pozorišta?

Došao sam i sa idejom da vratim pozorištu identitet. Prvi korak je bio taj da mu vratim ime. Zabranio sam upotrebu naziva Teatar T. To je poseban fenomen. Neko se, naime, setio da ne treba da pude Pozorište na Terazijama jer više nije na Terazijama, a menjajući mu ime kao da se odrekao i želje da se ikada vrati ovde. A to ime, Teatar T, nije imalo ni pravni legitimitet, korišćeno je nezakonito. Dakle, prvo što sam tražio je da se vrati identitet kuće – kako se zovemo.

Sudeći po pisanim tragovima, posebnu pažnju na pozorište i na sebe skrenuli ste predstavom „Jubilej“?

Tog leta, dve hiljadite, uz grupu saradnika, pre svega Milenka Zablacanskog, zatim Radeta Marjanovića, Dragana Vujića, Janoša Tota sačinio sam jedan komad. Para nije bilo. Tehnike nije bilo. Napisali smo tekst za predstavu koja je, praktično bez para, resursima iz

Miša Vukobratović

Kuće, realizovana. Bio je to *Jubilej*. I u Kući, i spolja je u početku je bilo teških reakcija, osporavanja... *Jubilej* je, sa jedne strane, ukazivao na stanje u kome se nalazi Pozorište, sa druge da u njemu postoji ozbiljan ljudski potencijal, sa treće se nimalo nežno poigravao i na naš račun... Ta predstava jeste napravila prvi, značajni korak. Radili smo je besplatno. Suština je bila u tome da pokažemo kako smo u stanju da gotovo i bez novca napravimo nešto što će da se gleda. A imperativ je bio da to bude mjuzikl. To je korak koji je odredio odakle krećemo i kuda želimo da idemo. Naravno, odmah stvoriti muzičko pozorište je nemoguće, pa čak i posle ovoliko godina... To je proces koji mora da traje. Mnogo je raznoraznih razloga zbog kojih ne možemo brzo da ozbiljno očistimo repertoar. Ali to ne dovodi u pitanje naše ozbiljno nastojanje. Dakle, to je put koji sledimo sa idejom da se u bliskoj budućnosti repertoar do kraja isprofilise u pravcu mjuzikla. Cilju kome težim kao upravnik a sada, rekao bih, teži i sve više ljudi u Kući. Cilj koji je vrlo ozbiljna priča i ako pogledate iz menadžerskog ugla.

U čemu je uporišna tačka tog cilja u menadžerskom smislu?

Na tržištu Beograda i Srbije ima mnogo dramskih pozorišta. Pri tom malo su se pomešale karte i nema jasno izniansiranih profila šta koje pozorište radi u repertoarskom smislu. Ulaziti u tu trku je ogroman zadatak, a sa druge strane je prazan prostor koji niko ne dira, niko čak nema ni ambiciju da ga osvaja. Na tačni. Menadžerski: uočavanje tog prostora i njegovo pretvaranje u sopstveni pogodak. I iz tog razloga je naše profilisanje u pravcu mjuzikla sve oštrije. U ovom trenutku već mogu da kažem da činimo kvalitativne pomake i da su rezultati iz godine u godinu vidljiviji. U njih je utkana i edukacija ljudi u Kući, angažovanje novih mladih ljudi sposobnih igrački, pevački i glumački što u

odabiru prethodnih decenija nije bio slučaj... Kada sam došao u Pozorište zatekao sam poprilično ostru podelu u smislu ko glumi, ko peva, ko igra. A mjuzikl zahteva od izvođača sva tri umeća! To je iziskivalo prestrukturavanje unutar Kuće, selektovanje novih ljudi kroz audicije, dovođenje autora koji će nam svojim umećem biti od pomoći...

Koliko vas u svemu tome prate osporavanja a koliko podrška?

Ono što je zaista bila naša sreća to je da su u gradskoj vladi ljudi zaduženi za kulturu razumeli moju ideju, pre svega Gorica Mojović. Ona je razumela i zdušno podržala stvaranje pozorišta mjuzikla. Prepoznala je našu nameru i ambiciju, uviđajući da beogradske pozorišne lepote objektivno nedostaje muzičko pozorište. Dobili smo strahovito važnu podršku u smislu potrebe vraćanja na ovu adresu. A unutar Kuće sam negovao razvijanje uverenja da mi možemo da se vratimo na Terazije samo ako tamo u Domu kulture „Vuk Karadžić“, gde smo bili smešteni, napravimo uspeh. I tako smo još tamo počeli da profilisemo pozorište. Uradili smo *Cigani lete u nebo*, *Poljubi me, Kejt*, znači da smo tada, ne ovom učestalošću i ne s ovom energijom, počeli da namećemo profilisanost repertoara i izvođača. Kada su nadležni uvideli da mi i tamo možemo za dve godine da napravimo nekoliko dobrih i gledanih mjuzikla, podrška je ojačala i doneta je odluka da se vratimo na Terazije. Nije to išlo lako, malo se i odužilo ali se dogodilo. E sad, do tada je u zgradi na Terazijama jedno građevinsko preduzeće samo dekonstruisalo celu Kuću, odnosno napravilo jednu pećinu s omanjim jezerom. Pokrenuli smo rekonstrukciju u okviru koje smo bili u prilici da, kroz plan i program, formulišemo šta je to što jednom muzičkom pozorištu treba. To je bilo jako važno. Verujte da dugo ni projektanti ni izvođači nisu razumeli do kraja zašto insistiram, budući da sam bio u toj komisiji, na nekima, nama neophodnim stvarima. Ne

možemo bez sale za balet, za hor, za orkestar... I to je sve trebalo upakovati u zadate gabarite. No, kada se u jednom trenutku razaznalo šta nam treba onda je sve ipak bilo lakše. Nikako nije zane-marljiva ni naša argumentacija kroz predstave u „Vuku“; obnovili smo *Bril-jantin*, vratili *Violinistu na krovu*, počeo je da živi muzički repertoar i da dolazi publika. Doduše, dogodila se i jedna meni bitna a tužna i šokantna stvar, za koju ne znam koliko ima mesta u ovom razgovoru.

A to je?

Godine 2001. kritičar u NIN-u rezira sezonu i opali po pozorištima zašto nema Nušića na repertoaru. A u tom trenutku na Terazijama živi Nušićev *Dr. Šta to pokazuje? Pokazuje da se „Terazi-je“* ne tretiraju kao pozorište. Van video-kruha je. Ne otvaram pitanje ocene kritike, niti mislim da treba. Može se naravno reći da nešto nije dobro, ali mora da se detektuje. Bio je to za mene otrežnjujući šamar.

Da li je to i u kom smislu uticalo na vas?

Nastavio sam putem o kome govorimo imajući u svesti i taj šamar. Godine 2005. pripremili smo jedan koncept, nazovimo ga, autoedukacije. Uzeli smo nekoliko naslova iz istorije mjuzikla koji su bili stožerne tačke, koji su donosili

prelomne stvari. Prvi mjuzikl koji je zapravo ozbiljno promenio odnos svetske kulturne sredine prema tom pozorišnom vidu je *Poljubi me, Kejt*. Da se razume-mo, bilo je i pre toga na evropskim i svet-skim scenama velikih hitova mjuzikla, ali je ovaj pokazao koliko mjuzikl nije laki žanr, odnosno ne mora nužno biti. Iz tog našeg opredeljenja za mjuzikl koji nije laki žanr, povukli smo nekoliko repertoarskih odluka, tj. poteza. Odlučili da radimo *Korus lajn, Čikago*... A to je tražilo da se sa jedne strane edukujemo mi kao Kuća, a sa druge da edukujemo publiku da nije samo *Briljantin* mjuzikl, odnosno da mjuzikl i te kako nije laki žanr.

Za mjuzikl „Maratonci trče počasni krug“ Pozorište je okrivljeno da je iznedrilo „prvi pravi veliki srpski mjuzikl“. Ne krije li se iza tog repertoarskog poteza i neka ambicija kada je o domaćem mjuziklu reč?

Evo kako je počela priča o toj pred-stavi, kako je došlo do *Maratonaca*. Od početka je meni u glavi mjuzikl po Nušiću. Imali smo nekoliko pokušaja ali ne možemo da nađemo autora koji će to va-ljano da uradi. Što naravno ne znači da ne može, znači samo da do sada nismo uspeali, a ako može Šekspir da se adaptira u mjuzikl može i Nušić. Pokušavamo mi, imamo nekoliko varijanti kojima ni-

smo zadovoljni. E sad, uz anglosakson-ski repertoar, koji je u mjuziklu dominan-tan, naša je ideja da se bavimo i doma-ćim naslovima u toj formi. U datom tren-utku rekli smo ako, za sada, ne može Branislav Nušić može li Duško Kova-čević? I, ispostavilo se da može. U našem opredeljenju jeste da favorizujemo i do-maći mjuzikl. Ovo pozorište je, uostalom, i jedini prostor za to. I mi se trudimo da jednom u dve-tri godine uradimo domaći mjuzikl iako je to zaista i mnogo skuplje i teže i zahteva znatno duži i obimniji proces rada.

Sve zajedno jeste bila namera da sledeća nit do koje ćemo doći bude ovo danas, bez neke posebne samosvesti o uspehu. Naprotiv. Uvek ističem da svaki uspeh predstavlja novu obavezu, kao što je i useljenje u zgradu predstavljalo novu obavezu.

Kad smo kod nove zgrade, postojala je neformalna priča da ste u jednom momentu ušli ovde i zatekli planove u kojima je bilo predviđenih kafića, butika... Startni projekat je negde krio promenu namene?

Teško je to eksplicitno tvrditi. Ali ako se osvrnemo na to da je bila predviđena probna sala hora sa 120 stolica a znamo da scena ne može da primi veliki hor, zatim pozorišna sala sa projekcionom kabinom a znamo koliko je skupa i po-

zorištu neprimerena filmska priča sa 35-milimetarskom trakom, na predviđen prostor za butike i drugo, možemo naslu-titi da je nešto provejavalo. U jednom tren-utku pojavio se i jedan, ispostavilo se lažni, naslednik dela prostora, odnosno scene. Zgrada je građena 1939/40. i taj čovek je to tada zapravo držao u najmu, a neki ljudi su pokušali da ga predstave kao vlasnika sale. Koliko sam čuo, ovde je u proleće dvehiljadite dolazio predsed-nik čuvenog francuskog Omona, filmske kuće, da gleda salu. Možda je ideja bila da se pozorište trajno premesti u Dom kulture „Vuk Karadžić“ i prepusti sudbini a ovde napravi ekskluzivni multipleks bioskop sa pratećim elementima. Ne znam, ali evidentno je da su u tom planu bile predviđene neke stvari koje pozorištu nisu potrebne, a nisu bile predviđene neke druge koje su pozorištu neop-hodne, bočne bine na primer. Tvrdili su da u podrumu nikako ne možemo ući a stanari su nas dočekali raširenih ruku, zdušno nas pustili da se proširimo na uštrb njihovih podrumskih prostora koji su u tom trenutku bili leglo svakakvog đubreta i u koje niko nije ulazio ko zna od kada.

Nameće se pitanje kako dalje, u sedmu deceniju?

Putem kojim smo krenuli. Postoji čit-tav spektar naslova i autora koji su nam

još uvek nedostupni. Moramo raditi na daljem podizanju standarda. Uporedimo to sa umetničkom slikom. Morate prvo uraditi dobru podlogu, dobro zategnuti kvalitetno platno, grundirati ga da bi tek onda nanosili boje i napravili sliku. Da-кле, ono ka čemi idemo je dalje podizanje standarda izvođenja naših predstava kroz audicije, kroz dovođenje kvalitetnih ljudi koji razumeju mjuzikl i pomažu nam da idemo dalje, korak po korak, kroz repertoar... To je put kojim namera-vamo da idemo.

Šta je za vas lično Pozorište na Terazijama?

Teško je to reći a da čovek ne bude patetičan. Ono je za mene mesto gde imam dobar odnos sa ljudima, gde se osećam veoma prijatno, gde i kada se pojavi incident to biva nešto što je deo posla i zajedničkog interesa, mesto gde postoji dobro i kvalitetno razumevanje... Mesto koje, na dobar način, svedoči o rezultatima rada i kroz koje, bez lažne skromnosti, vidim odakle smo krenuli, gde smo sada, čemu težimo. Kad spojite te tri tačke, vi vidite da je to dobar put jednog pozorišta koje ima publiku i ozbi-ljan tretman u kulturnoj javnosti.

GORKA PILULA U ŠEĆERNOJ VUNI

Osvrt na poslednjih pet godina Pozorišta na Terazijama - mediji i statistika

Otkako se, poštujući sopstvenu tradi-ciju, oktobra 2005. Pozorište na Terazijama uselilo u renoviranu zgradu, stabilnim korakom kročilo je u visine. Sudeći po pisanim tragovima, medijskim sadržajima, statistici, utisci-ma, njegova uzlazna putanja pomerala je i ustaljena poimanja mjuzikla.

„Ljubav iskazana igrom“, „Šou koji obara s nogu“, „Trijumf“, „Pozorišni fe-nomen“, samo su neki od učestalih na-slova o predstavama ovog pozorišta, da i ne pominjemo one o rasprodanim kar-tama. Svedoče o tome i nagrade. Od 2005. bilo ih je tridesetak a najнаграđivanije predstave su „Heroji“ sa sedam i „Mara-tonci trče počasni krug“ sa deset pri-znanja.

I prisustvo publike, odnosno pose-ćenost je u porastu. Pomenimo tek da je prosečna mesečna posećenost terazijskih predstava u sezoni 2007/08. bila 7.199 a ukupan broj publike 70.691 dok je u sezoni 2008/09. prosečna mesečna pose-ćenost 7.466 a ukupan broj publike 73.194. Statistika kaže da, i kada se uzme u obzir da je u sezoni 2008/09. izvedeno deset predstava više (194) u odnosu na prethodnu (185), i dalje ima-mo dobar pokazatelj porasta interesova-nja gledalaca. Od 2005. godine izvedeno je 19 premijera, po četiri ili pet godišnje, s

tim što ih je u ovoj godini bilo dve. No, ono što, čini se, dominira osvrtom na poslednjih pet godina jeste kvalitativna (pro)cena terazijskih predstava koja, sa jedne strane, govori o dometima datog naslova a, sa druge, da mjuzikli i pred-stave ove kuće nisu laki žanr kako se to dugo smatralo i ranije neretko govorilo.

Revijalna predstava „Svetlosti pozor-nice“ Milenka Zablacanskog, tragično nastradalog glumca ozbiljno zaslužnog za uspeh ovog pozorišta, igrana je na otvaranju (15. oktobar 2005) renovirane zgrade Pozorišta na Terazijama. Uz aplauze i reči hvale pratili su je i komentari poput „sentimentalno ironični vremeplov koji otvara nove mogućnosti“, „scenski

ubedljiv sudar iluzije i stvarnosti“... Sledeći mjuzikl, „A Chorus Line“ po tek-stu Džemsa Karkvuda i Nikolasa Dantea, na muziku Marvina Hsarmliša, a u re-žiji Mihajla Vukobratovića (premijera 27. oktobra 2005) gromoglasno je odjeknuo. Scensko muzička pripovest o „modernom životu kao neprekidnoj borbi za uspeh“ okarakterisana je kao „autorefleksivan mjuzikl“, kao predstava koja pokazuje da „ovaj žanr može da bude krajnje sub-verzivan pa čak i otvoreno društveno angažovan“.

Predstava „Heroji“ Predraga Perišića, u muzičkoj obradi Vojkana Borisavljevića i režiji Slavenka Saletovića (pre-mijera 18. maja 2006), „bajka o sreći i poruga koja ovaj san nikad posve ne uki-da“ ovenčana je festivalskim priznanji-ma.

Oklahoma, Pozorište na Terazijama

Čikago, Pozorište na Terazijama

Mjuzikl „Čikago“ (Fred Eb, Bob Fosi, muzika Džon Kender) u režiji Kokana Mladenovića i koreografiji Mojce Horvat (premijera 19.10.2006) pokrenuo je lavinu lepih reči i utisaka („obara s no-gu“, „bolji od američkog“, „zlatni prah“, „veliki uspeh“, „scenski maestralna zastrašujuća priča o sistemu vrednosti u kome se zločin isplati a korupcija caru-je“... okarakterisan je i kao „prekretni-ca“, „kvalitativan skok“ u svakom smi-slu).

„Kabare“ u koreografiji i režiji Četa Vokera hvaljen je kako zbog „scenske poletnosti i energičnosti“ priče koja je „krt smeh pod vešalima“, tako i zbog au-dicije kao efikasnog načina formiranja umetničkog tima koji, mada prisutan u

Maratonci, Pozorište na Terazijama

Pozorištu na Terazijama, nema naročitu primenu na ovim prostorima.

Mjuzikl „Maratonci trče počasni krug“ u režiji Kokana Mladenovića, po legendarnom tekstu Dušana Kovačevića za koji su muziku pisala tri kompozitora (Zoran Hristić, Irena Popović i Marko Grubić) uz silne pohvale, ovacije, proni-cljive komentare („dok vas ludo zabavlja surovo vas melje“) publicitet, okarakter-isan je i kao značajan datum u razvoju naše muzičke scene. Jer je „prvi veliki pravi uspešni srpski mjuzikl“.

Ako se, recimo, pogledaju preporuke (šta gledati, kuda izaći, šta ne propusti-ti...) poznatih i viđenih ljudi po raznim časopisima i novinama neretko se nailazi upravo na predstave Pozorišta na Terazijama. Pomenimo i da je izuzetan kulturni poslanik Ranko Munitić jedan svoj tekst („Pamet u suknji“), svojevrsni esej o muškom i ženskom polu i njihovim odnosima završio rečima da treba „otići u Pozorište na Terazijama i pogledati Molijerove 'Učene žene' u režiji Jagoša Markovića. Poučna predstava, baš za nas danas i ovde“.

I tako dalje, i tako redom.

„Gorka pilula umotana u šećernu vunu“, rekao je Kokan Mladenović go-voreći o radu na predstavi „Čikago“. Mo-žda bi se upravo ova njegova izjava mog-la uzeti kao svojevrsan moto sagleda-vanja i (pro)cenjivanja repertoara Po-zorišta na Terazijama. Mogle bi to biti i reči Muharema Pervića „udri brigu na veselje pa odneo vrag šalu“ (iz kritike za predstavu „Svadba u kupatilu“). Ili stih Vladislava Petkovića Disa koji je Milenko Zablacanski voleo da pominje u neformalnim razgovorima „Ja se svemu smejem pa me sve i boli“.

NA KRSTU NADE

Na Crvenom krstu nade
U hangaru lučnog svoda
Tu Đepeto radi, stvara
Tu caruje um, sloboda.
Pravio sam avione,
Razni dekor, to mi prija,
Ja sam stolar kreativac
Pozorišta s „Terazija“.
Umem, ljudi, da napravim
I čoveka od drveta
Zato kažem naslednik sam
Onog slavnog Dr Đepeta.
Jer, gde radim uslovi su
Isti k'o u ono vreme
Istina je, ljudi moji,
Bez prkosa i dileme
U haosu toga zdanja
Ni WC-a, a ni vode
Još se grejem na furunu
Eh, kakve su moje zgode,
A najveća tragedija
Čime ruke da operem
Odaklen da pustim vodu
Kada moram i da se...

**Milorad Karanović,
stolar ovdašnji Pozorišta na
Terazijama**

(Pesma napisana u vreme kada su današnje Pozorište na Terazijama i Beogradsko dramsko pozorište bili fuzionisani u „Savremeno pozorište“, a predstave se igrale u teatru na Crvenom krstu.)

GRIP „PRESELIO“ FESTIVAL U SLEDEĆU GODINU

Festić je za petnaest godina postojanja, negujući i pozorište za decu i dečju publiku, uspeo da preživi neverovatnu inflaciju, štrajkove prosvetnih radnika, demonstracije, bombardovanje, kao i da preturi preko leđa selidbe iz jedne pozorišne kuće, odnosno scene u drugu, da bi se njegovo ovogodišnje, jubilarno izdanje, nakon suočavanja sa aktuelnom svetskom krizom i epidemijom H1N1, „preselilo“ u narednu godinu

Aleksandra Jakšić

SELEKCIJA 15. FESTIVALA POZORIŠNIH PREDSTAVA ZA DECU – FESTIĆ

Profesionalni blok

MALA SIRENA, Ljudmila Razumovska, režija: Milan Karadžić, Pozorište „Boško Buha“, Beograd
GUSKALICA, tekst i režija: Jovan Caran, Narodno pozorište „Toša Jovanović“, Lutkarska scena, Zrenjanin

RUŽNO PAČE, Dejan Aleksić, režija: Aleksandra Kovačević, Kraljevačko pozorište

KNJIGA LUTANJA, autor i ko-reograf: Dalija Aćin, Malo pozorište „Duško Radović“, Beograd

MAČAK U ČIZMAMA, Tatjana Ilić, režija: Alisa Stojanović, Pozorište lutaka „Pinokio“, Zemun

TAJNA JEDNE LUTKE, Vuk Pavlović, režija: Milena Pavlović-Čučilović, Pozorištanca Puž, Beograd

CRNO JAGNJJE, tekst i režija: Saša Latinović, Puls teatar, Lazarevac

JA SAM SE ZALJUBIŠKA, Ivan Pantović i Sofija Jeremić, režija: Olivera Viktorović, Pan teatar, Beograd

Blok „Deca za decu“

SOSIN BUNDOLOV, po tekstu „Meca i deca“ Branislava Milićevića, adaptacija i režija: Miodrag Dinulović, Dečja scena Gradskog pozorišta Jagodina

CRVENKAPA I ZBUNJENI VUK, Rade Pavelkić, režija: Gordana Lukić, Kreativni studio „Music box“ i Pozorište „Dobrica Milutinović“, Sremska Mitrovica

PEPELJUGA, Živojin Vukadinović, adaptacija i režija: Dejan Mladenović, Dramska sekcija OŠ „Đura Jakšić“, Kovin

PLAVA PTICA, Moris Meterlink, adaptacija i režija: Zoran Radulović i Cvijeta Jovanović, Dom kulture Crvenka, Pozorište „Stevan Sremac“

PRIČA O DRVENOM DEČAKU PINOKIJU, Gordana Nestorovski, režija: Gordana Nestorovski i Mihailo Ladevac, Dramski studio „Ogledala“, Beograd

Van konkurencije

GOSPODAR MUVA, Tatjana Ilić, po motivima istoimenog romana Vilijama Goldinga, režija: Đurđa Tešić, Pozorište „Boško Buha“, Polaznici škole glume Nenada Nenadovića, Beograd

PETAR PAN, libreto: Dejan Aleksić, koreografija: Kosovka Radić i Sofija Fekete, Plesni klub „ART“, Kraljevo

nog broja različitih predstava i formi učinilo da svako njegovo izdanje bude drugačije. Vremenom je smanjen broj nagrada, a selekciju je počeo da potpisuje Umetnički savet festivala (Donka Špiček, Željko Hubač i Saša Volić). Nažalost, ono što se nije promenilo je da iako je *Festić* prešao put od entuzijazma do institucionalizacije, svake godine produkcija vodi istu borbu – hoće li sponzori prepoznati interes u podržavanju festivala pozorišnih predstava za decu, hoće li nadležne institucije prepoznati značaj Festivala?... Jer, *Festić* nije na budžetu, već postoji zahvaljujući uspešnom spoju marketinga i umetnosti, uz svesrdnu pažnju medija. Čak je dve godine u nazivu imao i ime generalnog sponzora (*Deltić-Festić*, 2001. i 2002).

U međuvremenu je od potpune tišine i nebrige za budućnost dečjeg pozorišta, kada je *Festić* počinjao, došlo je do rađanja velikog broja novih festivala, bar kada je dramsko stvaralaštvo za decu u pitanju, te se javio problem uklapanja među sve te termine. Tako je 2003. *Festić*

stom za njih, gde će se oni prijatno i dobro osećati i odakle će poneti impresije. Održavani su dramski i likovni konkursi i radionice, karnevali, štampani su slikovnica i bojanica od najboljih pristiglih radova. Festival se uključio u aktivnosti ASSITEJ-a, čiji su inostrani predstavnici činili žiri na 11. *Festiću*, a od 2007. organizuju se okrugli stolovi u saradnji sa ASSITEJ centrom Srbija, koji su do sada tretirali probleme marginalizovanih grupa dece i saradnje na eks-jugoslovenskim prostorima...

„Kada smo u *Buhi* radili *Pepeljugu*, prišla mi je mlada glumica Jelena Petrović, koja je tumačila naslovnu ulogu, i rekla da je na 2. *Festiću* dobila nagradu u bloku 'Deca za decu'. Eto, ispratili smo školovanje cele generacije – nekadašnji učesnici DZD-a su završili fakultet! A sada školujemo novu ekipu, i onu u publici i onu na sceni“, kaže Boško Đorđević, osnivač *Festića* i direktor Pozorišta „Boško Buha“. Na Festivalu se prve nagrade dobile i sada etablirane rediteljke Ana Tomović i Ana Đorđević...

Knjiga lutanja, Malo pozorište „Duško Radović“ (Foto: Đorđe Tomić)

od prolećnog postao jesenji festival, i preostao jedini festival koji predstavlja isključivo najbolja domaća ostvarenja.

Festićeva posvećenost najmlađima ogleda se i kroz mnoštvo pratećih programa čiji je cilj da se pozorište učini me-

Festić je za petnaest godina postojanja uspeo da preživi neverovatnu inflaciju (u početku se dešavalo da su ekipi kao jedina pomoć nudi zamrznuti pilići, po principu prodajte ih ili menjajte za ono što vam treba), štrajkove prosvetnih

radnika (najveći deo prihoda *Festić* obezbeđuje prodajom ulaznica), demonstracije, bombardovanje, kao i da preturi preko leđa selidbe (od Doma kulture „Đuro Salaj“, Malog pozorišta „Duško Radović“ do Pozorišta „Boško Buha“), da bi se sad suočio sa aktuelnom svetskom krizom, kao i epidemijom H1N1.

Novi grip je, nažalost, uticao da se jubilarno izdanje umesto krajem novembra održi sledeće godine, jer su predškolska i školska deca, koji su publika i učesnici ovog festivala, najugroženija populacija. A kriza je uzrokovala drastičan pad broja novih predstava u teatrima za decu, te i pad kvaliteta. „Pri tom, ta silazna putanja u produkciji beogradskih pozorišta za decu nije tako očigledna, kao u manjim pozorišnim sredinama. Ovogodišnja selekcija, za razliku od prethodnih, nije slika stanja u našim teatrima za decu i svakako nije svojevrsan presek kvaliteta sveukupne produkcije. Bez obzira na razna ograničenja koja je i pred Festival postavila aktuelna finansijska situacija, možemo reći da su predstave koje smo uvrstili u takmičarski program (a svega ih je osam) mnogo bolja strana našeg pozorišta za decu“, kaže Željko Hubač. „Repertoar teatra u kome deca igraju za decu beleži nove naslove i nove autore, a inscenacije značajnih klasičnih tekstova 20. veka dobijaju nova, sveža rediteljska čitanja. Edukovana deca-glumci privatnih dramskih škola, studija i grupa znatno su uticala na umetnički nivo školskih pozornica i estetiku igre“, dodaje Saša Volić...

„Specifičan po idejnoj promišljenosti, *Festić* se izdvaja od mnogih festivala, pleneći originalnošću, entuzijazmom i atmosferom. Redak festival, na kome nagrade nisu u prvom planu učesnika. Atmosfera kreativnosti, druženja, promišljanja rađa mnoštvo novih ideja, podstiče sve učesnike na slobodnije pristupe beskrajnim prostorima mašte. Stanje duhovnog angažmana daje *Festiću* moć da nadraze sve tegobe u prošlosti i postane izuzetno značajan pozorišni događaj“, zaključuje Vladimir Grubanov, direktor Lutkarske scene Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“.

Pomorandžina kora u Novosadskom pozorištu/Ujvideki Szinhaz

PUKOTINE U TEKSTU KAO POVOD ZA PREDSTAVU

Scensko tumačenje „Pomorandžine kore“ Maje Pelević u režiji Kokana Mladenovića je uzbudljiva predstava i plodno polazište za rasprave o formi savremenog pozorišta, odnosu teksta i predstave, ukidanju linearosti, funkciji fragmentarnosti, radikalnoj teatralizaciji, odnosu izvođenja u pozorištu i tehno medijima...

Ana Tasić

U predstavi *Pomorandžina kora* reditelja Kokana Mladenovića, produkciji Novosadskog pozorišta, nastaloj na osnovu teksta Maje Pelević, naracija je radikalno razlomljena, priča tu više nije važna, bitan je sam čin igre, izvođenje, *ovde i sada*, pred publikom, u zajedničkom vremenu i prostoru. U osnovi predstave se nalazi jedna scena koja se, u različitim varijacijama, sedam puta ponavlja, u izvođenju različitih glumica koje predstavljaju različite likove-tipove žena. One dolaze u ordinaciju, kod plastičnog hirurga, da bi sa svog tela ukloni-

le ružne naslage – celulit, strije itd. Ove žene su veoma različite, različitih godišta (od veoma mlade do veoma stare), karakterata i temperamenta – od samouverenih i agresivnih do mirnih, očajnih, nezadovoljnih i sl. Doktor i sestra im postavljaju pitanja o njihovom braku, ishrani, seksualnom životu, a njihovi odgovori se razlikuju u zavisnosti od njihovih karakterata. Odgovori su ponekad komični, ponekad tužni, najčešće provokativni, a pri tome, sve to asocira na formu i sadržaj televizijskih emisija, tok-šoua. Između ovih repetitivnih segmenata se, fragmentarno,

nižu slike koje formiraju nekakav glavni tok, radnju predstave. Glavna akterka te priče je žena (igra je Andrea Janković), udata za nekog nadobudnog, šupljoglavog fudbalera (igra ga Aron Balaž, kao i

Pomorandžina kora, Ujvideki Szinhaz (Foto: Čaba Mikuš)

sve ostale muške likove u predstavi) koji je vara sa nekom manekenkom. Ona će pokušati da ga povрати, ponovo zavede, ali bezuspešno. On će je napustiti, a ona će roditi njegovo dete, koje on neće priz-

nati, jer je zaboravio da su imali seksualne odnose. Izvođenje je, naravno, veoma stilizovano, izveštačeno, u pogledu glumačkih interpretacija, scenografije, kostima, što, takođe, stvara odmak, pogodan za uspostavljanje kritičkog uvida.

Ova predstava *Pomorandžine kore*, osoben je primer scenske prakse koju

karakteriše rascep između dramskog teksta i predstave, u postdramskom pozorištu, čijem diskursu ona pripada. U osnovi postdramskog diskursa, prema Hans-Tis Lemanu, koji je utvrdio i ra-

zmatrao osobnosti postdramske paradigme u savremenom pozorištu, nalaze se, između ostalog, postupci autorefleksije i dekompozicije. Tu dolazi od odvajanja drame i izvođenja, što je, između ostalog, rezultat tendencija da se, na jasan način, istaknu prednosti živog izvođenja, u odnosu na medijske, posredovane predstave, čije prisustvo definiše savremeni kulturno-društveni kontekst. Tom vrstom odvajanja drame i pozorišta, ukazuje se na ono pozorišno, sam čin igre.

Ovo izvođenje *Pomorandžine kore* drastično je udaljeno od inicijalnog teksta

Maje Pelević, kao i njegove praižvedbe, u režiji Gorana Markovića, u Teatru u podrumu Ateljea 212. A polazni tekst Maje Pelević je otvoren, nelinearan, pogodan za dekompoziciju, razmeštanje, kompoziciju, ponavljanje njegovih fragmenata, što je reditelj Kokan Mladenović uspešno iskoristio. Radnja se u ovoj predstavi ukazuje kao skoro nebitna, fokus je na izvođenju, priča je skoro samo povod za igru. Ovo obezvređivanje naracije, izmeštanje tradicionalne dramske funkcije u drugi plan bitna je karakteristika postdramskog diskursa. U tom smislu, Le-

man postdramsko pozorište definiše i kao pozorište *postepske naracije*, gde se radnja, ionako već fragmentizovana i prožeta drugim materijalima, pojavljuje samo u obliku referata: ona se pripoveda, o njoj se izveštava, figurira samo kao usputna funkcija. Ovo scensko tumačenje *Pomorandžine kore* je, očigledno, plodno polazište za rasprave o formi savremenog pozorišta, odnosu teksta i predstave, ukidanju linearnosti, funkciji fragmentarnosti, radikalnoj teatralizaciji, odnosu izvođenja u pozorištu i tehnološkim medijima...

Fist 2009.

GRAN PRI ČEŠKOJ PREDSTAVI „AMNEZIJSKI DANI POLARNIH NOĆI“

Festival internacionalnog studentskog teatra – FIST – predstavlja jedinstven festival na području Srbije i regiona, koji je iniciran i nosi, već petu godinu zaredom, autorski pečat isključivo studenata. I ovoga puta imao je u fokusu određeni sveprisutni društveni problem. Tako je kao lajtmotiv i ključni pojam tokom festivala istaknut problem popolitizma; šta je „jeftino znanje“, a šta „medijska zagađenost“, kako pobediti površnost...

Selina Lovren

U svom poljubilarnom izdanju, FIST je održan od 13. do 15. novembra, kako je uobičajeno, na Fakultetu dramskih umetnosti sa koga je i potekao. Ovaj, od studenata nastao i rastao, ali ne samo njima prilagođen kompleksan projekat, činio je ove godine glavni program, edukativni i of-program, koji ga, uz FIST produkciju, film i radio, čini nezamenljivom bazom i plodnim tлом za stvaranje novih i kreativnih ideja. Od juna 2005. godine, kada je FIST postao član Internacionalne mreže mladih stvaralaca (IYMM), uspostavljena je bolja međunarodna saradnja, a afirmacija studentskog pozorišnog stvaralaštva i razmena iskustava sa kolegama iz sveta odvija se na lak i direktan način.

Već tradicionalno, FIST je i ove godine imao u fokusu određeni sveprisutni društveni problem. Tako je kao lajtmotiv i ključni pojam tokom festivala istaknut problem popolitizma. Šta je „jeftino znanje“, a šta „medijska zagađenost“? Kako

pobediti površnost? Kakve posledice imaju stavovi i dela popolitističkih krugova? Da li postoji vrednost? Na sva ova pitanja, odgovori su traženi u svim programima festivala.

Kroz glavni takmičarski program 5. FIST-a, koji su činile predstave – „Amnezijски dani polarnih noći“ u izvođenju Pozorišnog fakulteta Janaček Muzičke akademije iz Brna, „Pogled unazad“ u izvođenju lutkarskog smera Akademije izvođačkih umetnosti iz Praga, „Kolekcija“, Nacionalne akademije za pozorišnu i filmsku umetnost „Kristo Sarafov“ iz Sofije i „Dorin Watson“ Nacionalne pozorišne akademije iz Kopenhagena – predstavljen je rad najpoznatijih evropskih pozorišnih akademija. Van takmičarskog programa, odigrane su predstave „Džonatan“ Škole za vizuelno pozorište iz Jerusalima i „Zimsko cveće“ koje je nastalo kao koprodukcija FIST-a i već pomenute izraelske akademije, koja je sa predstavom „Ljudska priroda“ osvojila gran pri 4. FIST-a.

Pored glavnog, u okviru festivala, održan je prateći edukativni program koji su činile dobro osmišljene radionice: „Elementarni principi glumačke igre“, predavač Tomi Janežič, „Iluzija elitizma“ namenjena vizuelnim umetnicima, predavača iz Slovenije Mareta Bulca, „Menadžment u umetnosti“, predavač Jelena Glišić i „Portret na FIST-u i unutar njega“, radionica fotografije, predavač Đorđe Odanović. Kao sasvim posebnu, FIST je izdvojio radionicu lutkarskog pozorišta „Od manipulacije do animacije“ na kojoj je predavač bio profesor najprestižnije akademije za lutkarsko pozorište iz Bugarske, Slavčo Malenov.

Peti FIST je program obogatio i tribinama, okruglim stolovima, pratećim izložbama, umetničkim akcijama i intervencijama u prostoru, uključujući zajednički projekat FIST-a i novosadske grupe „Fun And Magic Accidents“ (FAMA).

Nakon tri dana bogatog programa i nespутane energije studenata neopterećenih pandemijom, imunizacijom, svetskom krizom i krizom identiteta podjednako, gran pri ovogodišnjeg festivala osvojila je predstava „Amnezijски dani polarnih noći“ iz Češke, dok je nagradu publike osvojila danska predstava „Dorin Watson“. Za ulogu u pobjedničkoj predstavi, nagradu za najboljeg glumca osvojio je Zdenek Polak, dok je najboljom glumicom proglašena Danica Čurčić, za ulogu u predstavi iz Kopenhagena.

Tokom tri dana, festival je posetilo 1800 gledalaca – čitava vojska, reklo bi se, u formi razdragane, otvorene i bučne gomile, pune entuzijazma i goruće potebe za osvajanjem novih prostora. I ove godine FIST je dokazao da, kao festival mladih za mlade, domaću kulturnu scenu obogaćuje svojom kreativnošću, svežinom, isrtajnošću i, iznad svega, velikom energijom.

Kolekcija Nacionalne akademije za pozorišnu i filmsku umetnost iz Bugarske

MONOGRAFIJE

Edicija posvećena dobitnicima Nagrade „Dobričin prsten“

MARIJA CRNOBORI

Priradio Aleksandar Milosavljević
cena: 800 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priradile:

mr Ksenija Šukuljević - Marković i Olga Savić
cena: 800 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priradila Ognjenka Milićević
cena: 800 dinara

PETAR KRALJ

Priradila Ognjenka Milićević

cena: 800 dinara

(rasprodat tiraž)

OLIVERA MARKOVIĆ

Priradio Feliks Pašić
cena: 800 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović

cena: 800 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priradio Petar Marjanović
cena: 800 dinara

MIRA BANJAC

Priradio Zoran Maksimović

cena: 800 dinara

VLASTIMIR ĐUŽA STOJILJKOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

STEVO ŽIGON

Priradio Zoran T. Jovanović

cena: 800 dinara

MIHAILO JANKETIĆ

Priradio Veljko Radović
cena: 800 dinara

PETAR BANIĆEVIĆ

Priradio Raško V. Jovanović

cena: 800 dinara

SVETLANA BOJKOVIĆ

Autor: Ksenija Šukuljević
Marković
cena: 800 dinara

BORA TODOROVIĆ

Autor: Dragana Bošković

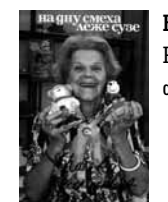
cena: 800 dinara

KSENIJA JOVANOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

Ostala izdanja

BRANKA VESELINOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

IVAN BEKJAREV

Priradio Zoran T. Jovanović

cena: 800 dinara

Izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije možete poručiti na brojeve telefona: 2631 522, 2631 592, 2631 464 ili mejlom na adresu: sdus@sdus.org.rs ili ih kupiti u prostorijama SDUS-a (Beograd, Studentski trg 13/VI)

POZORIŠTE JE ŽIVOT

„Ovaj narod vapi za hlebom, ali vapi i za umetnošću. Pri tom, ne mislim da sam autistična i da gledam samo nas u pozorištu. Vidim koliko publika uživa u našoj umetnosti. Vidim da im je ona melem za dušu. Ovaj narod je izgubio dušu. A to je i zato što na televizijama gledaju ili političare koji im inspiraju mozgove ili silikonske žene u rijaliti programu. Pa to nismo mi! To nije ova zemlja i ovaj narod. Malo dostojanstva, molim“, kaže Anita Mančić

Olivera Milošević

Pokušavam, kako bih ostala zdrava u glavi, da odvojim život i pozorište. Pozorište je sa druge strane moja oaza. Meni je, u stvari, pozorište centar sveta. Možda ne bi trebalo tako da bude, ali tu nekako najbolje funkcionišem. Tu je moje mesto. Osim u mojoj porodici, to je prostor gde sam ja, tako na pitanje šta joj znači pozorište odgovara glumica Anita Mančić, ovogodišnja dobitnica nagrade „Ljubinka Bobić“.

Govoreći dalje o sebi i pozorištu, između ostalog, kaže: „Sećam se kad su bili oni studentski protesti devedesetih pa su me zvali da nešto kažem ispred Filozofskog fakulteta. Pošto sam bila ogorčena tadašnjom politikom, kao svi normalni ljudi, to prihvatim sa *da, naravno, jedva čekam*. Međutim, došla sam tamo i uplašila se. Ko bi rekao za nekog ko se toliko bavi javnim poslom da će oostati bez teksta, da neće znati šta da kaže. Tada sam shvatila da ne umem da predstavljam sebe ni na jedan drugi način osim u pozorištu. Toliko sam navikla da se otkrivam ispod nekih kostima i uloga da sam pogubila svoje druge moći.

Pozorište je jedino mesto gde glasno mogu da kažem nešto značajno, da pokažem emociju, da pokažem sebe. Pozorište je za mene nešto što mi pomaže da budem ono što jesam.“

Šta pozorište treba u stvari da predstavlja? Komentar društva, beg od stvarnosti, potragu za istinom...?

Trebalo bi sve to da bude. Ne bih volela da je samo komentar društva, niti da bude samo beg od stvarnosti, niti razonoda, pa ni hram kulture. Pozorište je za mene život i u njemu bi trebalo da stanuje život i sve što on nosi. Da publika na sceni vidi ono što živimo, a mi sa scene da takođe govorimo o životu. Kada kažem život, onda to mnogo toga znači a sve treba da bude pozorište. Znam ljude koji nisu profesionalno vezani za teatar i koji bi u njemu da se zabave; i to bi trebalo da bude pozorište. Postoje ljudi koji bi tu da vide neku istinu, pa ljudi koji bi nešto pametno da vide i čuju, da otkriju nešto novo, postoje oni koji bi da vide nešto lepo, da uživaju u lepoti... sve to treba da ima jedno pozorište. Pozorište nema samo jedna vrata, ono treba da ima

više ulaza u suštinu, da ima raznolikost, različite pristupe, da tako bude zanimljivo svima. A mi smo, već godinama imam taj utisak, u nekoj strašnoj klaustrofobiji. Nema te neophodne fleksibilnosti. Isključivi smo i slepo se pridržavamo nekih pravila. Nikako da malo počnemo da eksperimentišemo, da vidimo gde ta naša umetnost još može da ide. Mislim da je danas naše pozorište malo skućeno, da smo nekako postali ziheraši. Nikako da se prepustimo nečem novom, pa neka ispadne i loše, ali da pošteno uletimo u taj umetnički rizik. 'Ajde da se nešto desi, a da nije ono što već radimo, da nekako krenemo dalje od ovog gde smo sada.

Da li, koliko i kako sve te uloge ostavljaju neki trag u tvom životu?

Ne znam kakav je to trag, ali ono što primećujem su pozitivni uticaji na mene. Na primer, često se desi da pomislim kako nisam rođena za neku ulogu, da ne mogu da doznam do nekih stvari vezanih za određeni lik, pa se desi premijera i ja dobacim do toga što mi je kao bilo nedostižno. Onda se jako obradujem jer shvatim da u sebi nosim i ono što sam mislila da ne posedujem. Neverovatno je koliko čovek sebe ne poznaje, koliko ne zna šta sve u sebi nosi i kako ne istražuje šta sve ima. Priroda mog posla me uvek iznova natera da preispitujem svoje granice. Da se pitam šta ja to još posedujem. I neverovatno koliko je čovek pun neistraženih prostora, kao i to koliko se ne bavimo sobom, kako sebi ne dozvoljavamo da izadu mnoge emocije i misli. Možda nas i život ne smešta u te situacije u kojima bi nam se to desilo. Zahvaljujući svom poslu istražujem sebe i te moje uloge zatim ostavljaju veliki pozitivan trag jer tako, verujem, postajem bolji čovek.

Mnogo je uloga za tobom. Da li imaš problem sa tim kako da se ne ponovljaš? To je u stvari svaki put i pitanje kao pobeći od sebe?

Nemam ja taj problem da se ne ponavljam. Ako se i desi nešto što je slično onda je to obično nešto što je provereno dobro. Mada, mislim da ne možeš da se ponoviš ako pristupiš poslu na pravi način. Ukoliko nemaš vremena da se pozabaviš ulogom ili ti nije zanimljiva, onda je mi, kako u žargonu kažemo, izvučemo iz fioke. Ali uloge su obično toliko različite da ne možeš da se ponavljaš tek tako. Kad počnem da radim ne bavim se takvom analizom, kao sad to ne mogu da koristim, to sam već radila, ili ovo ne bi trebalo da ponavljam, nego se prosto prepustim sceni i kako me odvede. I kada je slično nije sa namerom da se iz rukava izvuče nešto što je provereno, niti je namera da se ne bude isti kao pre. Prosto ide se tamo kuda te odvedu uloga, reditelj, partneri, atmosfera. Dešavalo mi se da kada ne umem da iskomuniciram sa rediteljem, desi se to retko, ali se dešavalo, da primenim nešto što znam da iz konteksta uloge nije greška.

Nagrada „Ljubinka Bobić“ je još jedno veoma značajno priznanje koje si dobila...

Ne pamtim Ljubinku Bobić, ali sam mnogo slušala o njoj, o tome kakva je bila i glumica i čovek. I nekako mi je jasno zašto je ušla u legendu, a i te kako mi je drago što sam dobila nagradu koja nosi njeno ime. Kao što mi je bilo drago kada sam dobila nagradu „Zoran Radmilović“. To su neka imena koja stvarno znače. Možda šira publika ne zna, ali mi iz pozorišta dobro znamo šta je značila ta divna gospođa. Bila je odlična glumica i publika ju je obožavala. To je negde cilj svakog glumca. Jer, kad te publika obožava znači da to što radiš ima nekog smisla. Zato je, između ostalog, ta nagrada značajna. Kao što su posebno značajne sve nagrade koje nose imena ljudi koji su bili izuzetni u svom poslu. Kad dobi-

Anita Mančić biće uručena Nagrada „Ljubinka Bobić“ 15. decembra nakon izvođenja predstave *Tartif* u Jugoslovenskom dramskom pozorištu

jem takvu nagradu uvek pomislim da li su oni, dok su bili živi, uopšte mogli da naslute da će neki ljudi dobiti nagrade koje će nositi njihovo ime i da će im to toliko značiti. Pitam se ovih dana da li bih se ja dopala Ljubinki Bobić, šta bi ona rekla na moju glumu, kako bi nas dve saradivale, da je ona sada tu? Svaki put kad dobijem nagradu koja nosi ime glumaca kojih više nema pomislim kako bih volela da su tu i da mogu da ih upoznam. Volela bih da je Ljubinka Bobić sada ovde i da je pitam: Da li sam ja stvarno za nagradu koja nosi tvoje ime?

Kako bi joj objasnila ko je Dorina u *Tartifu* za koju si dobila Nagradu?

To je osoba koja je kao Ljubinka Bobić. Mnogo mi je drago što sam baš za tu ulogu dobila ovu nagradu. Dorina me je jako podsetila na Ljubinku iz nekih filmova u kojima sam je gledala. Dorina je žena iz naroda, brbljiva, jaka, ima britak jezik, a veliko srce. To je žena koja ti ide na živce, a bez koje ne može da se živi. Obožavam tu ulogu. Imam u njoj toliko prostora u kojem tako dobro mogu da se osetim, da uživam svaki put. Tu možeš i da se igraš i kad ti nije ni do čega, kada si neraspoložen, i kada si raspoložen i euforičan... Ona trpi sva stanja. A kada neki lik trpi sve to onda znači da sve to postoji u njoj, i znači da nijedan glumac ne može da dosegne sve to što ta uloga može da pruži.

To kako je Ljubinka Bobić glumila bila je gluma njenog doba. Gluma je umetnost koja se, kao i druge umetnosti, menja, razvija, kreće u različitim pravcima, u skladu sa svojim vremenom. Kako razmišljaš na tu temu?

Svako vreme nosi neki drugi senzibilitet. Nekada je psovka na ulici ili u pozorištu značila nešto strašno. Danas je to kao *Dobar dan*. Mi oteramo nekog u p.m. sa najboljim namerama, u smislu *Želim ti divan dan, 'ajde zdravo, teraj se u...* Pozorište je trenutna umetnost i mi nosimo ono vreme u kojem živimo. Danas mnoge stvari koje su nekada bile tabui to više nisu. Na prošlost moje profesije gledam sa puno poštovanja. Srela sam se i sa drugačijim gledačima mladih kolega. Igrala sam u jednoj predstavi sa starijim

kolegom koji je zaista značajno ime našeg glumišta i onda su neki klinci došli da gledaju predstavu, pa su komentarisali kako je on staromodan i dosadan. To me je strašno povredilo. U redu je, živimo u drugom vremenu i našu umetnost shvatamo na drugačiji način, ali moraš da poštuješ i neko drugo vreme u kojem je neko nekad živeo i radio. Da nije bilo tih ljudi ne bi bilo ni nas sada, kao što će i posle nas neko doći. Svi mi pravimo neki put i rušimo neke zidove kako bi neke druge generacije lagano prošle našim putem a nužno se pomučile svojim. Na ta prošla vremena gledam sa punim poštovanjem. Bilo bi lepo kada bi svako od nas mogao da dosegne do onoga što su oni nekada dosegali, a ne da se na to gleda sa „ih to je nekad bilo“! Pa i Pikaso je, na kraju krajeva, morao najpre da fantastično pravi realistične portrete i da slika fenomenalni realizam kako bi krenuo da se bavi apstrakcijom. Prema tome, prvo izvoli, uradi osnovne stvari, dođi prvo do toga pa idi dalje. Kod nas se izgubilo to poštovanje prema nekom vremenu i nekom životu koje nam je prethodilo. Mislim da je to zbog toga što su ljudi danas, nazovimo to, slaborazmišljajući. Duboko sam uverena da su i Ljubinka Bobić i Marija Crnobori i Mira Stupica i Branko Pleša i Ljuba Tadić i Bata Stojković i svi ti ljudi koji su nekada bili veliki glumci izuzetno važni za nas danas. Imala sam sreću da se sa Ljubom Tadićem družim i šetam Sarajevom jednom kad smo snimali neki film. Mnogi nisu imali tu sreću, zato ovo ističem. Kad bi ljudi samo znali koliko je on bio velik i značajan! Nažalost, takvih glumaca danas više nema.

Šta danas znači biti glumac u Srbiji?

To ne znači ništa. Eto. Baš smo poniženi. Ja se, bar, tako osećam. I mislim da se ovde tako oseća svako ko se bavi umetnošću. Osećam se poniženo i jako sam uvređena i povređena kao čovek. Ovde se ni čovek ne vrednuje, a da ne govorim kada je to čovek umetnik. Osim toga, mislim da je politika isuviše ušla u umetnost. Nikom više nije važno šta će se dešavati u umetnosti i kulturi i niko ne bi

Anita Mančić u predstavi *Tako je moralo biti*, JDP (Foto: Nenad Petrović)

da prizna koliko je umetnost važna za ovu zemlju i kulturu. Oni koji bi o tome trebalo da brinu su na tim mestima iz političkih razloga, a ne zato što znaju to da rade. Ne razumem i neke umetnike koji se tu muvaju i misle da sve mogu da rade. Pa umetnik mora da ima svest o sebi, o tome šta može, a šta ne! Nismo svi rođeni za sve. Vidim ja koliko nas ljudi vole, koliko nas publika obožava. I da nije te ljubavi koja je nekako uzajamna ne znam zašto bismo mi uopšte bili ovde i bavili se ovim poslom. Što se tiče ove države, ministara, političara koji misle da umetnost može da se rešava preko politike i da umetnost mogu da koriste za svoju politiku... pa, oni time ne nanose štetu samo umetnosti, nanose je i sebi. Čeh uvek stiže, pre ili kasnije. Postali su kao estradne zvezde i tako nas ponižavaju. Ne znaju koliko je umetnost važna u normalnom svetu. Ako već toliko idemo ka toj Evropi onda 'ajde da idemo u svemu. Oni nemaju razumevanja za ono što je najvažnije. Ovaj narod vapi za hlebom, ali vapi i za umetnošću. Pri tom, ne mislim da sam autistična i gledam samo nas. Vidim koliko publika uživa u našoj umetnosti. Vidim da im je ona melem za dušu. Ovaj narod je izgubio dušu. A to je i zato što na televizijama gledaju ili političare koji im ispiraju mozgove ili silikonske žene u rijaliti programu. Pa to nismo mi! To nije ova zemlja i ovaj narod. Hajde malo dostojanstva, molim. Kako da bude ponosan narod i na šta kad svaki dan gledaš gluposti na televiziji i u politici. Za ljude koji razmišljaju o drugačijim vrednostima nema mesta. Sistem vrednosti je potpuno poremećen. Ljudi koji vode ovu zemlju ne gledaju dalje od svog nosa. I ovaj svet će prvenstveno propasti zbog glupih ljudi, zato što glup čovek neće pored sebe da stavi pametnijeg, već glupljeg, kako bi ostao tu gde jeste. I tako, red po red, doći ćemo do bolesnika koji će uništiti sve što vredi. Mi umetnici razmišljamo na drugačiji način, imamo to kritičko oko i to nekome izgleda i te kako smeta.

Kako razmišljaš o politički angažovanim umetnicima?

Razmišljam o tome pozitivno ukoliko su pozitivni razlozi njihovog političkog angažmana. Ako bih se ja ikada dohvatila politike, što naravno neću jer ne umem time da se bavim, onda bih to uradila samo ukoliko bih mogla da nešto definitivno promenim u našem okruženju. Šta se tu desi, pa mnogi probaju i vide da ništa ne mogu da urade i brzo pobegnem, to zaista ne znam. Ako se umetnik bavi politikom iz drugih razloga onda to apsolutno osudujem. Ili budi političar ili se za svoju umetnosti bori u toj politici. Ako taj angažman znači skrenuti pažnju na to da i mi postojimo, onda navijam za svoje kolege u politici. Retko ko to može. Ja to nikad ne bih mogla. Potukla bih se veoma brzo i završila svoju karijeru za dva minuta. Postoje ljudi koji su pametniji od mene i mogu da guraju tu nešto. Potrebni su, na kraju, tamo. Ne verujem da može, na primer, ekonomista da bude ministar kulture zato što o tome nema pojma. Možda su zato potrebni i umetnici u politici. Ali, umetnici nisu toliko premazani kao političari da bi sa njima izašli na kraj.

A godina krize?

Volela bih da smo stvarno bili deo te krize. To bi značilo da smo deo sveta. Ovako, samostalno, kriziramo godinama. Nikako da se opametimo, stalno smo žrtve pogrešnog izbora. Stalno nešto radimo iz inata. Taj inat nas je doveo do toga da živimo kako živimo već generacijama. Ova kriza znači samo paravan za iluziju. Kao da ne znamo gde i šta živimo. Ja ne pamtim ovde dobro vreme. Mo-

žda će doći kada ta kriza prođe. 'Ajde da još malo živimo u lažima.

Kako izgleda dan u kojem imaš predstavu?

Ranije sam imala svoj ritual u takvom danu. Tada sam imala i više vremena. Sada je to sve otišlo do vraga. To su sada skraćene verzije tog rituala. Nekada je tome bio posvećen čitav dan, zatim pola dana, sada je to petnaest minuta. To znači da sada imam i iskustvo koje mi pomaže i u dobroj sam kondiciji. Igram puno različitih predstava. Dan kada igram predstavu je sada kao i svaki drugi osim što imam svest o tome šta te večeri igram. Tako sebe kontrolišem, ako je teža uloga trudim se da ne ode previše

Posle predstave izgledam kao onaj žabac iz crtanog filma. Kad nema publike on je tako veseo, a kad publike ima on potpuno splasne. Kod mene je obratno. Posle predstave ostanem bez energije, postanem dosadna, zevam, spava mi se... Kako skinem kostim i šminku tako postajem asocijalna. Nisam takva uvek bila, sada je takav neki period, što verovatno nije loše jer tako stignem i da se odmorim.

Kome, kako i zašto se diviš kada si u publici? Da li si u stanju da napraviš distancu i da kolege ne gledaš iz pozicije glumca?

Umem da se distanciram i da uživam. Moram da se priprelim za to, mo-

to mogu kad se vratim uveče sa posla. I to baš često činim. E, da, Lars fon Trir. Njegov film *Antihrist* me je razneo. Vidim da ima mnogo negativnih kritika, ali ja sam bila oduševljena. Nedelju dana me je držao taj film, postavila sam sebi hiljadu pitanja u vezi sa njim... Potpuno me je pomerio.

Kako i koliko gluma i neka uloga zavise od reditelja?

Mnogo zavisi. To je timski posao. Niti reditelj od nedarovitog glumca može da napravi čudo, niti darovit glumac može od nedarovitog reditelja da napravi čudo. Kada se desi srećan spoj desi se i čudo. Mi možemo da se izborimo sa nekim slabijim rediteljima i da budemo pristojno dobri. Ali, ne možeš da napraviš fantastičnu ulogu ako se ne zna ko i kako vodi predstavu. Mi ne možemo jedni bez drugih. Radila sam i sa rediteljima koji nisu bili bogzna šta. I bude to O.K. Ne obrukam se, uradim neki posao, napravi se nešto i ne znači mi kada mi u tim slučajevima kažu da predstava ne valja a da sam ja dobra.

Gluma je, kažu zanat koji daroviti uče na akademijama. Kada taj zanat postaje umetnost?

Meni je to, moram priznati, malo nejasno. Ili sam zanatlija koji nikada nije dosegao umetnost, ili sam umetnik bez zanata. Zanat je nešto što si naučio, ako si obučar kada lepiš don onda to radiš nekim redom... Umetnost ne može biti zanat. Kad radim ulogu nikad nemam princip, nikad ne počinjem sa saznanjem kako ćemo i dokle ćemo... Ne znam da li obučari imaju emocije kada lepe don, ali ja moram da pronađem emociju i kad imam ulogu u kojoj lepim don. Sa puno duše ulazim u sve, nikad samo sa sistemom. U glumi je zanat, usudujem se reći, manje važan. Rodiš se sa tim nečim... Valjda kad o tome ne razmišljaš šta je tu zanat a šta nije... tada valjda gluma postane umetnost.

Kako se razvijao taj tvoj umetnički nerv? Kako si od tog talentovanog stvorenja postala glumica koja umetnost stvara tako kako je ti stvarala?

Nisam ja nikad sigurna koliko je dobro to što radim. Svaka nova uloga mi je strašna frustracija. Vreme, iskustvo, osećanje da znaš kako da uplivaš u taj svet, da ne otvaraš nepotrebna vrata, da ne ulaziš u pogrešne prostorije, da znaš da ideš pravim putem do lika koji tumačiš. Sećam se kad sam bila klinka kako sam otišla kod Bate Bubuleje i pitala ga:

Anita Mančić u predstavi *Tartif*, JDP

energije u toku dana, da se emotivno ne ispraznim. Tako da kakva je predstava uveče, takav mi je dan. Žao mi je što, kao nekada, nemam vremena za te rituale. Ali to je u vezi sa prethodnim pitanjem. Toliko smo poniženi da ne možemo da se bavimo svojom umetnošću na pravi način nego trčimo trbuhom za kruhom. Svaki dan je ispunjen od jutra do mraka, kako bismo mogli da zaradimo i da živimo kao ljudi. Tako nemamo vremena da se nečim od kraja bavimo, nego u toku dana jurimo na sedam strana.

Kako se tebi vraća emocija koju iznosiš pred publiku?

Ne umem to da objasnim. To od njih kreće, od publike. Imam utisak da emocija ide iz publike. Osetim ih ponekad kako dišu, osetim kako trepnu ili ne trepnu i to je strašno uzbudljivo. Ne znam kako to da nazovem. To je jedno uzajamno uzbuđenje koje, kada se desi, deluje kao pročišćenje. Mi u tim trenucima postajemo jedno i zajedno dišemo. Neko čudo se desi. Petsto ljudi i ja postajemo jedno. Osetim to u trenutku i jako mi je uzbudljivo. Zato volim pozorište. Potreban mi je živ čovek preko puta, a to je samo u pozorištu. Tad i nikad više. I nikad to nije isto.

A kad uveče prođe predstava?

ram da priznam, zbog tog kritičkog oka koje vidi sve. Ali, kako znam šta znači ovaj posao imam veliko poštovanje za sve koji se njim bave. Zato se uvek trudim da to kritičko oko ostavim na garderobi, u džepu od kaputa, i da dođem kao obična publika sa željom da uživam. Nisam kritičar i meni ta vizura nije potrebna, i ako već dođem u pozorište želim da uživam u svojim kolegama, da vidim koliko su napora uložili, gde su se lomili, kako su prevazišli prepreke. Želim da se divim drugima, da vidim nešto novo. Imam tu veliku potrebu da vidim nešto novo i drugačije. Svoje kolege gledam na sceni sa puno, puno poštovanja. Znam kakav je to posao i divim se svemu što je urađeno pošteno. Pa i kad je promašaj, uz njih sam sto posto. Zato što znam do koje mere je to pošten posao. Ono što ne volim je bezobrazluk, ali to je zaista retkost u ovoj branši.

Šta ili ko te je poslednji put kao gledaoca uznemirio?

Skoro svako veče igram pa sam retko u prilici da gledam druge predstave. Ali ono što sam nedavno imala prilike da vidim i što me je uzbudilo je predstava *Čeif* u Beogradskom dramskom. Duda Stojanović me je svojom ulogom potpuno opčinila. Mnogo više gledam filmove, jer

LUDUS
Ludus ne može bez Ministarstva za kulturu Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez Ludusa

„Šta sad da radim? Ti si veliki glumac, ja sam klinka koja ume da se smeje, da plače, da zasmee, da rasplače publiku. Šta sad da uradim da to bude veliko?“ Sećam se njegovog izbezumljenog pogleda u smislu šta ova mene pita, kako da joj odgovorim. Oseća on šta mene muči, ali nema odgovor na to pitanje. Svako negde ima svoj put. Rekao mi je: „Dušo, što se baviš tim glupostima. Shvatićeš sama, 'ajde sad da popijemo piće.“ Osećam ja neke cikluse na svakih dve do tri godine kada shvatam da sam zbog stalnog rada sakupila iskustvo koje mogu da iskoristim i krenem dalje u nešto drugo. Ali, onda mora da se desi i inspirativna uloga. Od toga najviše zavisi. Volela bih sada neki veliki izazov.

Šta bi to moglo da bude?

Ja idem oko i pričam o tome. Meni je Hamlet izazov. Ne mora da bude baš to ali mora da bude do te mere neverovatno, ali da bude nešto što moram da pravdam. Na primer to zašto žena igra Hamleta.

Šta te van profesije čini srećnom?

Dosta toga. Moja strast je more i sve što ima veze sa morem. Jednog dana ću živeti na nekoj obali, to mi je san. A inače živim pored čoveka koga sve živo zanima i tako uz njega više nemam potrebu da istražujem bilo šta. Stalno sam sa njim u nekom istraživanju. Od njega o svemu imam informaciju iz prve ruke i sve me zanima. Sa njim mi je svašta zanimljivo servirano na tacni, na izvol' te, tako da stalno biram čime ću se baviti.

Obrazloženje žirija za dodelu nagrade „Ljubinka Bobić“

Razmatrajući predloge koji su pristigli, a odnose se na kandidate za nagradu „Ljubinka Bobić“, žiri se, između ostalog, rukovodio i činjenicom da ovo priznanje s razlogom nosi oreol nagrade koja zaokružuje višegodišnje umetničke rezultate laureata, postignute na planu realizacije komičkih zadataka, te je odlučio da nagradu „Ljubinka Bobić“ dodeli dramskoj umetnici **Aniti Ančić** za ulogu **Dorine** u predstavi **Tartif** Ž.B.P. Molijera koju je u **Jugoslovenskom dramskom pozorištu** režirao **Egona Savina**.

Žiri u sastavu: Jelisaveta – Seka Sablić, dramska umetnica i predsenica, Ivana Dimić, dramaturškinja i zamenica predsednice, Ljilja Todorović, rediteljka, Milica Kralj, rediteljka, i Aleksandar Milosavljević, pozorišni kritičar ovu odluku je doneo jednoglasno.

Ovom izvanredno odigranom ulogom Anita Ančić je još jednom potvrdila da odlučno zna kako valja scenski razigravati komičke valere, pri čemu je sve vreme na sceni uspevala da lik Dorine održi na samoj granici dramskog žanra.

Naime, ova sjajna dramska umetnica je moćnim talentom i ogromnim glumačkim umećem uspevala da u komičkim elementima izraza, izbegavajući svaku naznaku patetike, otkrije tragičku dimenziju žene koja na fin i diskretan način iskazuje dirljivu odanost Orgonu.

Scenski šarm Anite Mančić, iskazan i u Molijerovom *Tartifu* u rediteljskom „čitanju“ Egona Savina, baš kao i veština kojom ova vrsna glumica barata elementima glumačkog zanata, uzdižući ga na stepen visoke glumačke umetnosti, učinili su je, po mišljenju ovog žirija ali i po reakcijama pozorišne publike, jednom od dostojnih naslednica velike Ljubinke Bobić.

SCENSKI IZRAZ U GLAVNOJ ULOZI

Festival je elegantno otvoren jednim fino promišljenim, suptilno ironičnim performansom, a tokom trajanja manifestacije, od 22. do 29. novembra, prikazano je petnaest predstava koje dolaze iz raznih zemalja u regionu

Ana Tasić

U Subotici je, od 22. do 29. novembra, održan prvi međunarodni pozorišni festival „Desiré Central Station“, prema idejnom konceptu i u organizaciji pozorišta Deže Kostolanji. Na festivalu je prikazano petnaest predstava, iz Bosne i Hercegovine, Mađarske, Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Bugarske, Srbije, dramskih i plesnih, kao i onih koje pripadaju graničnijim, hibridnijim poljima savremenih scenskih umetnosti (muzičko pozorište, umetnost performansa, postdramsko pozorište itd.), pri čemu su sve ujedinjene afinitetima ka eksperimentu. Predstave su igrane na sceni pozorišta Deže Kostolanji i na sceni Jadran (Narodno pozorište Subotica), osim pred-

van postupak, naročito zato što se ta ideja, tokom predstave, produbljuje i nadgrađuje – Nora (Maja Izetbegović) i Torvald (Amar Selimović) se, u više navrata, ponašaju kao nekakvi manekeni, šuplje lutke kojima je bitan samo imidž i površina, dok su suština i dubina potpuno izgubljeni, nebitni. U širem, metaforičkom smislu, to jasno, kritički govori o besmislu njihovih života (scenografija Lada Maglajlić, Amir Vuk Zec, kostimi Kao Pao Shu).

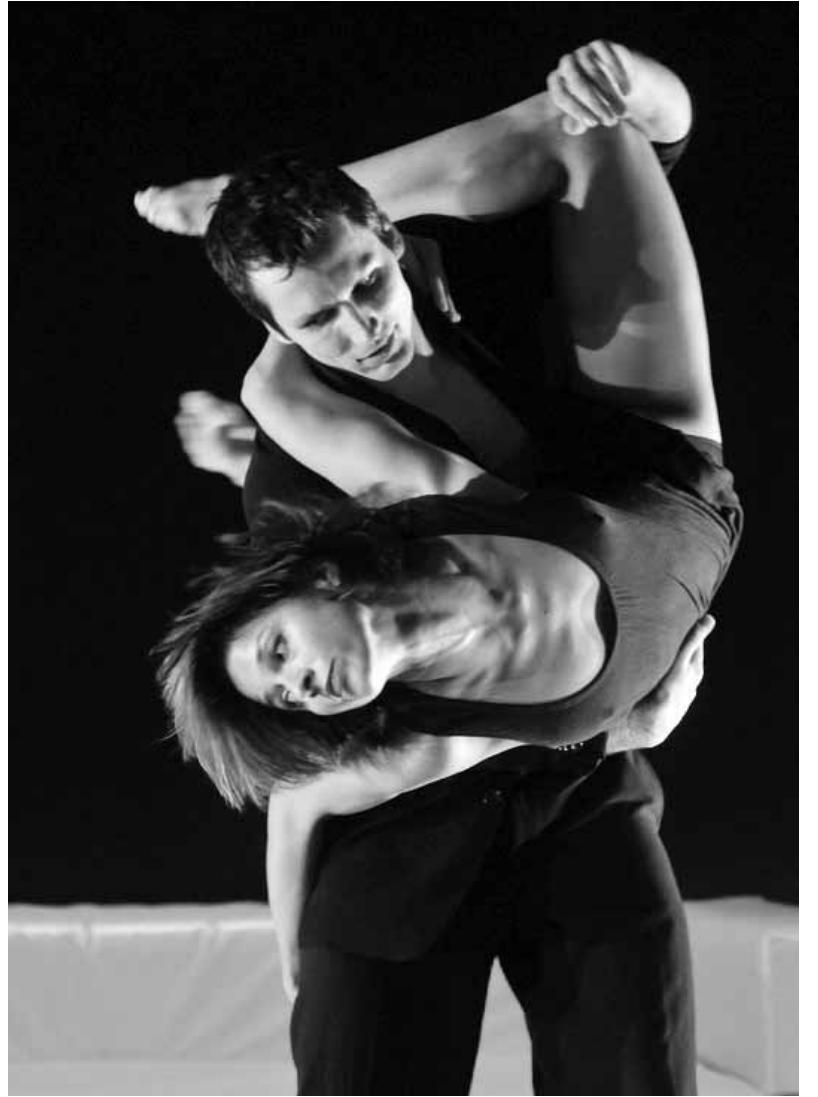
Mađarski reditelj Viktor Bodo koji je našoj publici poznat jer je učestvovao, pre neku godinu, na BITEF-u (igrana je njegova predstava *Samlešemenestadoh* – neobična, pop interpretacija Kafkinog

ispričaju priču, jer je ona manje-više svima poznata, već se uspešno fokusiraju na igru samu, poeziju reči, kao i pronalaznja specifičnosti scenskog izraza.

Narodno pozorište Štip iz Makedonije prikazalo je *Begunicu*, u režiji Dejana Projkovskog, prema tekstu Vasila Iljoskog, predstavu izgrađenu na Brehtovom nasleđu, makedonsku varijantu *Romea i Julije*. Bugarski koreograf Ivo Dimčev igrao je plesni komad *Som Faves* koji je, bez izuzetaka, impresionirao publiku festivala. Autor je o ovoj predstavi rekao: „Ona je zasnovana na gomili subjekata, objekata ili ličnosti za koje sam vezan. U ovom projektu me manje interesuje fizičko, a više pitanja sadržaja, estetike i muzikalnosti.“ Publika festivala „Desiré Central Station“ je gledala i epsku predstavu *Čovek koji se smeje*, nastalu na osnovu romana Viktora Igoa, u režiji Andraša Jeleša (pozorište Vereš Šandor Sombathel, Mađarska). Radnja se dešava u Engleskoj, krajem 17. veka, a njen glavni akter je Ursus, filozof i mađioničar koji putuje po zemlji. Isto veče je prikazana plesna predstava *InTime* koreografa Pala Frenaka koja je odlično primljena kod subotičke publike. Pet plesača su dali Frenakovo viđenje svakodnevnih ljudskih problema – samoće, čežnje, ljubavi, nasilja, vlasti, licemerja itd. *Ogrebotina* je predstava plesne grupe „Simptomi“ koja postoji od 2006. godine, a rediteljka i plesačica Reka Sabo je, sa ovom predstavom, dobila brojne nagrade. O njoj su kritičari pisali da je „bizaran kolaž sastavljen od krhotina sveta koji nas okružuje... pomalo društvena kritika, pomalo kabare, pomalo komedija...“ (Tamaš Halas, navod iz programa predstave). Andrea Ladanji, jedna od najznačajnijih koreografkinja/plesačica u Mađarskoj, prikazala se subotičkoj publici sa predstavom *Bl*, zasnovanoj na muzici i improvizacijama na bubnjevima Gergea Borlajaja. Tema predstave je istraživanje odnosa ljudskog tela i ritma koji na sceni dinamično koegzistiraju.

Slovenačka grupa Via Negativa prikazala je predstave *Ljubav, Krv i Novac* i *Out*, obe u režiji Bojana Jablanoveca. Predstava *Out* je prevashodno usmerena na ispitivanje odnosa između izvođača i publike, na testiranje ponašanja u pozorištu, granica tolerancije gledalaca, odnosno njihove zarobljenosti u konvencijama pristojnog ponašanja i društvenih očekivanja, što je sve, ponekada, krajnje apсурdno. Predstava priziva u sećanje tradiciju scenske avangarde iz dvadesetih godina, odnosno neoavangarde šezdesetih godina, a sigurno je bila zanimljiva publici umornoj od klasičnog pozorišta, u aristotelovskom smislu, kao i publici koja možda nema dovoljno gledalačko iskustvo i koja se nije ranije mnogo sretala sa ovom vrstom scenske provokacije. Onima koji to jesu, predstava nije delovala preterano uzbudljivo, ne zato što je sve to već viđeno, nego zato što to već viđeno nije na neki način dopunjeno savremenijim čitanjem, odnosno filterima našeg doba. Oni koji su videli obe predstave Via Negativa, smatraju da je *Ljubav, Krv i Novac* daleko bolja.

Od predstava iz Srbije, igran je *Slučaj Vojcek/Hinkeman* Ane Tomović (Bitef teatar) o kojem smo u „Ludusu“ ranije pisali. Na festivalu su nastupili i izuzetno specifični i uvek izazovni Bacači sjenki sa svojim interdisciplinarnim predstavama *Ex-pozicija* i *Odmor od povijesti*, delovima trilogije *Proces Grad*, o kojima smo, takođe, ranije pisali. U okviru pratećeg programa festivala, održane su radionice Harisa Pašovića i Tomija Janežića, susre-

InTime koreografa Pala Frenaka (Foto: Edvard Molnar)

ti sa stvaracima, projekcije filmova, promocija knjige Ildiko Lovaš, izložba pozorišnih plakata Lasla Antalaa...

Sa sigurnošću se može reći da je uspešno realizovan jedan neobičajan, nepretenciozan a veoma bitan festival, ne samo za Suboticu (za Suboticu svakako, posebno), već i za pozorišno-festivalski život u celoj Srbiji, jer su prikazane predstave koje publika u Srbiji, uglavnom, nije imala prilike da vidi. To je posebno dragoceno, imajući u vidu da većina domaćih pozorišnih festivala skoro kao da koristi princip *copy-paste* u pravljenu programa, odnosno prikazuju se manje-više iste predstave (takav koncept je, svakako, značajan za lokalne sredine, ali ne i šire – na nivou čitave države). Festival „Desiré Central Station“ je, u tom smislu, svakako izuzetak. On je osoben i specifičan i zato što nije definisan kao tak-

mičarski, nije imao žiri, niti klasičnog selektora, što se sve može, između ostalog, razumeti tako da je njegov primarni smisao umetnost sama, jedna esencijalizovana potraga za istinitim scenskim izrazom. Ovaj festival je, u određenoj meri, doveo i do demistifikacije organizacije festivala, *en general*, jer ga je, veoma uspešno, realizovalo jedno malo pozorište (malo u organizacionom smislu). Ono što je, takođe, važno jesu polemički duhovi koji su probuđeni na ovom festivalu. Kvalitet predstava je bio neujednačen, što je vrlo dobro jer su one, kao takve, izazvale brojne rasprave koje su zaista bitne, verovatno bitnije od opšteg divljenja, slepog oduševljenja i distanciranog uživanja u predstavama – iz tih neslaganja, rasprava i konflikata u mišljenjima dolazi do grčevitog traženja smisla i puta do razumevanja pozorišta.

Čovek koji se smeje u režiji Andraša Jeleša (Foto: Edvard Molnar)

stava Bacača sjenki (Nepker, Moderna galerija Likovni susret).

Festival je elegantno otvoren jednim fino promišljenim, suptilno ironičnim performansom, tipičnim za estetska opredeljenja pozorišta Deže Kostolanji, čiji su akteri bili reditelj/direktor i glumci ovog pozorišta (Andraš Urban, Andrea Erdelj, Marta Bereš, Imre Elek Mikeš, Gabor Mesaroš). Oni su tu diskretno koketirali sa konvencijama ponašanja u pozorištu, a pojedini fragmenti te scenske minijature, ostali su prisutni i narednih večeri festivala, ponavljajući se i postajući jedan dopadljiv zaštitni znak festivala. Nakon ovog neobičajenog otvaranja festivala, publici se predstavila sarajevska „East West Theatre Company“, sa predstavom *Nora*, u režiji Harisa Pašovića. Tu predstavu karakteriše neujednačeni eklektizam koji je, negde, ugušio vrednosti ove savršene Ibenove drame (uključeni su različiti audio i video snimci, ne uvek opravdano, video prenos, upotreba muzike je bila suviše rasuta, neutemeljena itd.). Kao rezultat želje za pravdanjem ove predstave, a njena stilska haotičnost se može razumeti kao izraz ideje o površnosti, obesmišljenosti, rasepljenosti života aktera. Dakle, ne može se reći da je reč o besmislenom konceptu predstave. On je, naprotiv, opravdan, ali na sceni to sve ne deluje dovoljno kompaktno. Sa druge strane, ima u ovoj predstavi i sasvim zanimljivih i dosledno sprovedenih rešenja. Na primer, drama Helmerovih je smeštena na uzan scenski prostor koji podseća na modnu pistu, što je značenjski izazo-

Procesa, na festivalu „Desiré Central Station“ predstavio se eksperimentalnim delom *Apartmanske priče 0.1* (produkcija Društva za brodarstvo Sputnik – Institut-Laboratorija za moderno pozorište i istraživanje ponašanja - grupa osnovana 2008. godine od strane mladih umetnika sklonih eksperimentisanju). Predstava duhovito analizira problem podstanarstva, u konkretnom, ali i u društvenom, metaforičkom smislu. Još jedan od veoma značajnijih i priznatih savremenih mađarskih reditelja, Bela Pinter, subotičkoj publici se predstavio *Devuškom*, vrlo visoko estetizovanom, ironičnom muzičkom predstavom koja direktno kritikuje nacionalizam u onom ostrašćenom, ograničavajućem smislu. Predstava je potpuno superiorno izvedena, krajnje stilizovano, nesvakidašnje precizno, fino groteskno, vizuelno spektakularno, bazirano na igri sa senkama, kontrastima svetla i tame itd. Ipak, spektakularnost forme je ovde malo pregazila sadržaj, a inicijalna ideja – oštra kritika opasne ideje nacionalizma – nije se mnogo dalje razvila.

Pozorište iz Velike Gorice igralo je *Pijani proces* reditelja Ivice Buljana, predstavu koja je nastala na osnovu drame Bernar-Mari Koltesa – adaptacije romana *Zločin i kazna*. Rediteljski postupak je usmeren na otkrivanje i ogoljavanje glumačkih izraza, ukidanje iluzije, stilizaciju. U predstavu su uključene projekcije senki, groteskni plesovi i songovi, veoma efektni u toj bazičnoj redukovanoj scenskih znakova. Naracija nije linearna, autori ne pretenduju na to da jasno

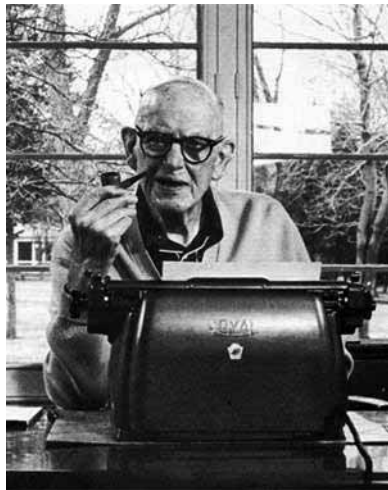
KOSTIMI IZ PREDSTAVE „MALA SIRENA“

ŠLJIVA NA BRODVEJU

Ko je zapravo bio Vudhaus, pisac koji sada ima po celom svetu društva poštovalaca svog dela, jako je cenjen u Rusiji, a cene ga i kolege pisci, tako da je Gream Grin za njega rekao da je najbolji stilista u engleskom jeziku?

Branko Dimitrijević

Vudhaus

Za tekst komada „Ljubavni jadi Vudija Alena“, po kome se radi predstava u Srpskom narodnom pozorištu, koristio sam motive dve pripovetke P. G. Vudhausa iz njegove zbirke „Komšija sa gornjeg sprata“. Nekad davno sam čitao Orvelove eseje i naišao na jedan sa naslovom „U odbranu P. G. Vudhausa“. Već sam bio naišao na Vudhausovo ime u biblioteci jedne moje prijateljice, gde je na korice knjige dotični bio hvaljen kao vrsni humorista. Ali, čitajući to delo (a radilo se o romanu „Psmi novinar“) nisam našao ništa smešno sem rogovatnog jezika. Međutim, u to vreme Orvel je za mene bio autoritet, pa sam se vratio Vudhausu, ovoga puta u originalu i otkrio zaista vrsnog humoristu. Dakle, u slučaju onog Psmi radilo se o zaista očajnom prevodu.

Ko je zapravo bio Vudhaus, pisac koji sada ima po celom svetu društva poštovalaca svog dela, jako je cenjen u Rusiji, a cene ga i kolege pisci, tako da je Gream Grin za njega rekao da je najbolji stilista u Engleskom jeziku? Rođen je krajem 19. veka, otac mu je bio sudija u službi kolonijalne Engleske na Dalekom istoku, pa je mladi Vudhaus od svoje treće godine bio ili kod tetaka ili u internatima raznih škola. Pripreman je, kao i stariji brat, za bankarsku službu, ali je posle škole u banci radio kratko, odmah se bacio na pisanje priča i objavljivao ih je u raznim časopisima.

Ko zna kako bi tekla njegova karijera pisca da nije oputovao u Njujork, gde su časopisi bolje plaćali i tamo počeo da zarađuje dovoljno od svog pisanja. Preselio se u Ameriku i počeo da piše romane, ali

i da radi za pozorišne poducente, uključujući čuvenog Zigfilda. Sarađivao je sa kompozitorima Kolom Porterom, Džeromom Kernom, Rihardom Frimlom i Sigfridom Rombergom. Pisao je i dramski tekst za mjuzikle, uglavnom u saradnji sa Gajom Boltonom, a pisao je i tekstove za songove u mjuziklima.

O svom radu na Brodveju, Vudhaus, poznat među svojim prijateljima kao Šljiva (Plum) je objavio izvanrednu knjigu uspomena, „Bring on the girls“, što je uobičajeni povik producenta (a i publike) kad vidi da mu je mjuzikl u koji je uložio pare izgubio na ritmu. Na sebi svojstven humoristički način, Šljiva je u ovim memoarima napravio vrstan dokument o Brodveju tog doba, sa producentima, glu-

micama, piscima, kompozitorima, starletama, tipovima sumnjivog zanimanja i onima bez zanimanja...

Vudhaus je uglavnom bio objektivni posmatrač, što se njegovog privatnog života tiče, oženio se udovicom koja je imala ćerku iz prvog braka, a lično nije bio mnogo zainteresovan za seks, verovatno kao posledica kasnog preležavanja zauški.

Naravno da se i Holivud zainteresovao za majstora zapleta i dijaloga, pa se Šljiva preselio u Los Anđeles gde će dati prvi od svoja dva intervjua zbog kojih je imao neprilika. Sklopio je ugovor sa jednim od studija i primao nedeljno velike pare, ali producenti nisu stizali da koriste njegove usluge. Neko drugi bi uživao ali Šljivi je bilo dosadno. Kad ga je novinar pitao o tome kako mu se sviđa Holivud, iskreno je odgovorio da ne vidi zašto ga toliko plaćaju ako ga ne koriste.

Amerika je već bila u krizi i kad su na istočnoj obali pročitali kako u Kaliforniji bacaju pare na pisca iz Engleske, a da ovaj samo sedi pored bazena i igra se sa svojim pudlicama, zasuli su studio protestnim pismima. Bankari sa istočne obale, koji su finansirali Holivud zajmovima, poslali su (snimljen je o tome i film u žanru romantične komedije) neoženjenog bankarskog službenika ka stvari ispita. Holivud je privremeno morao da se upristoji, a Vudhaus je zamoljen da ode.

Šljiva je nastavio da objavljuje bar jednu knjigu godišnje i provodi vreme u Njujorku i u Francuskoj, gde ga je uhva-

tio Drugi svetski rat. Nemci su ga zarobili u Francuskoj i kao državljanina Engleske, sa kojom su bili u ratu, zatvorili u neku vrstu logora, ali su ga zbog godina pošteđeli bilo kakvih neprijatnosti. I tu on, misleći da daje intervju za američko područje, a Amerika još nije bila u ratu sa Nemcima, govori o životu u logoru sa humorističkim pristupom. U Engleskoj je propagandna histerija protiv Nemaca tada bila na vrhuncu, u ministarstvu propagande radio je i Orvel, a Vudhausa je javnost napala kao izdajnika, knjige su mu povučene iz biblioteka, a čuli su se i predlozi da mu se posle rata sudi.

Orvel ga je branio objašnjavajući da je Šljiva toliko izdvojen iz života i politike da zaista ne shvata kontekst svog intervjua. Nije vredelo, i Vudhaus, koji ionako nije živio u Engleskoj, više tamo nije ni svraćao, a poživio je još trideset godina. Nije čak otišao ni da primi plemićku titulu od kraljice.

Vudhausov svet je svet nevine, romantične ljubavi, svet mjuzikla i renesansne komedije, gde sluga, kod njega batleri, spajaju zaljubljene parove. Njegova su dela u javnom domenu, mogu se na engleskom besplatno skidati sa Gutenberg sajta, postoji i sve veći broj prevoda njegovih dela na srpski. Vreme je da se i kod nas osnuje klub ljubitelja Vudhausa. On je redak primerak humoriste koji je živio da bi pisao, čak i onda kad više nije morao da piše da bi živio.

Miloš Sofrenović o predstavi „Solo za tri vizije“

POKRET KAO REČ I MISAO

Predstava Solo za tri vizije Miloša Sofrenovića neobičan je telesni dijalog sa velikom literaturom, delima Virdžinije Vulf, Semjuela Beketa i Petera Handkea

Olivera Milošević

Urenoviran i nedavno ponovo otvoren prostor Ustanove kulture „Nuk Karadžić“, na scenu Teatra Kult, stigao je iz sveta u svoj Beograd Miloš Sofrenović. Da svojih deset godina istraživanja u oblasti plesnog teatra ovde obeleži premijerom autorske predstave *Solo za tri vizije*. Ovo kompleksno delo predstavlja neobičan telesni dijalog sa velikom literaturom, delima Virdžinije Vulf, Semjuela Beketa i Petera Handkea.

Sve troje su na neki način pomerili granice književnosti, u oblasti romana, drame, i eseja. Poetikom koja nastoji da pomeri granice sopstvenog izraza i konceptualne umetnosti bavi se Miloš Sofrenović. U tom istraživanju reč postaje pokret, a telo partner u dijalogu sa odabranim tekstovima Handkea, Beketa i Virdžinije Vulf.

Na pitanje kako reči pretače u pokrete odgovara kako je prvi impuls uvek

tekst. I dodaje: „Moja pasija je, pored pokreta, književnost. Sam proces transformacije reči u pokret je teško objasniti, jer dešava se na nivou podsvesti. Veoma dugo se bavim tekstom koji me u prvom susretu zaintrigira. U tom konstantnom vraćanju tekstu i ponovnom iščitavanju javljaju se gestovi. Kada konačno uđem u studio i sam budem iznenađen koliko pokreta već čeka u meni, kao komentar, odgovor, dijalog, kritika teksta kojim se bavim.“

„Često je manje važno revolucionarno menjati stvari, važnije je svesno ih razjasniti...“ Taj lajt motiv iz Handkeovog dela *Kaspar Hauzer*, sa tekstom integrisanim u video radu, uticao je na stvaranje prvog segmenta *Sola za tri vizije*, koji nagoveštava originalnu individualnost predstave. Beketa istražuje kroz viziju odnosa prema apsurdu – kroz to koliko apsurd nije apsurd i koliko su realne pojave apsurdne. *Ko se boji Virdžinije Vulf* je naslov treće solo vizije. Retko objavljivani esej o književnosti Virdžinije Vulf u kojem

u neobičnoj formi kritikuje ruski realizam bio je impuls za ovaj segment predstave. Promišljenim minimalizmom u izrazu pred publikom se otvara i jedna neobična i lična filozofija umetnosti i života. Miloš trenutno živi u Beču, a radi po čitavom svetu. Šta znači beogradsko izvođenje predstave *Solo za tri vizije*?

„Znači mnogo toga. Ovo je svetska premijera tog dela. Ono obeležava mojih deset godina rada u inostranstvu i predstavlja neku vrstu krune moje prve profesionalne dekade. Ovo je i prvi moj solo, prvi celovečernji solistički projekat. Slažem se sa tvrdnjama da je solo projekat najteža forma. Držati pažnju publici sat vremena sam na ogoljenoj sceni je veliki izazov. Samo telo u prostoru i publika. To je istovremeno veliki rizik i veliko ushićenje, i sve to u kombinaciji sa Beogradom iz koga potičem je velika čast.“

Solo za tri vizije je beskompromisno istraživanje umetnosti govora telom, pokretom, gestom... na način koji smo ovde retko u prilici da vidimo. To delo je dubo-

Miloš Sofrenović

ko promišljen dijalog sa književnošću i iskren unutrašnji monolog koji nikog u publici ne može ostaviti ravnodušnim. Lepo osveženje na pomalo predvidljivoj beogradskoj sceni plesnog pozorišta.

OSAM GLUMACA – OSAM PREDSTAVA

Narodno pozorište Pirot obeležilo je 65 godina postojanja

Zoran Živković Žuća

Krajem oktobra 2009. u Pirotu, premijerno je izveden komad lokalnog pisca Jovana Mijalkovića, napisan na pirotskom dijalektu, *Kome dadomo Kobiljku?* u režiji Slobodana Aleksića. Ovom premijerom Narodno pozorište Pirot je počelo obeležavanje jubileja – šezdesetpetogodišnjicu postojanja. Potom je drugog novembra održana svečana akademija, svojevrsna retrospektiva. Sa video-bima redali su se inserti iz najboljih i najgledanijih predstava, a glumci su govorili delove iz svojih najboljih uloga. U programu su učestvovali penzionisani dramski umetnici iz Pirota, Vidosa Todić i Stojan Mitić, glumci Narodnog pozorišta Pirot: Zoran Živković, Natalija Geleban, Slobodan Aleksić, Alek-

sandra Stojanović, Milan Nakov, Marta Keler, Aleksandar Radulović i Danijela Ivanović, kao i nekoliko glumaca koji su svoje karijere započeli u Pirotu: Toma Trifunović, Petar Antić, Dragica Živković i Jovan Krstić. Svečanoj akademiji, na kojoj su i dodeljena priznanja, plakete, diplome i zahvalnice za umetnički doprinos i afirmaciju pirotskog pozorišta, prisustvovala je, pored ostalih gostiju, i predsednica SDUS-a Ljiljana Đurić.

Najuspešnija predstava u istoriji pirotskog pozorišta je *Neprijatelj naroda*, Henrika Ibzena u režiji Pavla Lazića – osvojila je sedam nagrada, uključujući i onu za najbolju predstavu u celini na Susretima profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić“ 1999. A najgledanija

predstava ovog teatra je *Radovan treći Dušana Kovačevića* u režiji Branislava Mićunovića, koja je odigrana 50 puta.

Jubilej je obeležen pod sloganom „Osam glumaca – osam predstava“! Jer, ansambl Narodnog pozorišta Pirot broji osmoro glumaca, a na repertoaru je osam predstava: *Metranpaž A. Vampilova*, u režiji Nemanje Savkovića, *Dugi život kralja Osvalda V. Lukića*, u postavci Predraga Stojmenovića, *Vragolije P. Petrovića*, u režiji Ljiljane Ivanović, *Trifkovićeve Izbiračica*, u viđenju Slavenka Salletovića, *Veliki dan S. Štojanovića*, u režiji Vladimira Lazića i *Soov Pigmalion*, u režiji Boška Dimitrijevića. Poslednja je učestvovala prošle sezone na tri festivala i ostvarila je zapažene uspehe.

U okviru obeležavanja jubileja organizovana je i revija predstava iz Beograda: *Jasmin na stranputici* Ljiljane Lašić, *Suze su O.K. Mirjane Bobić-Mojsilović* i *Zagonetne varijacije E. E. Šmita*. U prepunom gledalištu pirotska publika uživala je u glumačkim bravurama beogradskih glumaca. Revija je zatvorena pred-

Pigmalion, NP Pirot

stavom iz *Kuće, Sastanak na vrhu R. D. Mekdonalda* u režiji Ljiljane Ivanović.

Takođe, održan je i Okrugli sto o predstavi *Mrešćenje šarana* Ace Popovića, u režiji Dragana Jakovljevića, koja je imala samo jedno, premijerno izvođenje 1984, da bi potom bila skinuta sa repertoara zbog lokalnih moćnika i komunista koji su se u predstavi, sticajem okolnosti, prepoznali. Posle dvočasovne diskusije u kojoj su učestvovali: Dragoljub Aleksić, ondašnji direktor Pozorišta,

reditelj Jakovljević, novinari koji su tada pisali o predstavi i neki od članova programske saveta, ništa konkretno nije rečeno. Evocirane su uspomene, pričalo se o strahovima, pritiscima i pretnjama, ali nije pomenuto nijedno ime. Učesnici razgovora držali su se one parole „O pokojnicima sve najbolje“. Izgleda da su se u Pirotu „šarani“ toliko „izmrestili“ da ni dan-danas niko ne sme ništa glasno da izgovori...

Intervju Feliksa Pašića sa Slobodanom Stojanovićem objavljen 1993. godine

BEZ POKAJANJA NEMA NAM SPASA

Ako nam je izići iz ovoga, svi smo obavezni da prođemo kroz jedno veliko, iskreno pokajanje. Doslovno prevedeno sa grčkog izvornika, pokajanje bi značilo preumnjenje. To je, može biti, neostvariva kreacija čoveka: da prestane da misli kako misli i da počne da misli drukčije, da preumni

Kada pišeš „Opasnu vodu“, imaš dvadeset dve godine. Pedeset devete. I opisuješ svog vršnjaka koji za sebe kaže da pripada izgubljenoj socijalističkoj generaciji. Iskustvo čoveka od dvadeset dve godine nije veliko da bi se

studiram fizičku hemiju i matematiku. I imao sam lepe uspehe. Bio sam cenjen kao jedan od najboljih studenata, i odličan matematičar. Onda sam se, pedeset sedme, razboleo, i uplašio se. Odlučio sam da ostavim sve i da se zaposlim. Bio sam

došlo do tog zaključka, o izgubljenoj generaciji.

Pa nije ni malo. Tu se kod mene sreću dva prva iskustva. Prvo je iskustvo društva koje misli da je kadro da se menja. Već je, tada, bilo prošlo petnaest godina od rata, i mogao je onaj čiji vid nije zamućen da vidi prve pukotine. Pa je onda bila pedeset šesta u Nemačkoj, i pedeset šesta u Mađarskoj. A vrlo blizu tog mestašca u koje sam se sklonio toga leta, Neresnice, da rešim neke lične probleme, nalazio se logor mađarskih izbeglica, onih koji su pobjegli u Jugoslaviju kao zemlju nade i iz nje se potom raspršili svuda po svetu, raznoseći ne samo razorenu nadu u Mađarsku, nego i komadić razorene nade u tu zemlju njihovog prvog izbeglištva. Ja, naravno, to nisam mogao da vidim tako jasno, ali sam slutio tu bolnu i opasnu pukotinu. Imao sam i ličnu krizu. Pedeset sedme godine sam se razboleo. Nešto s plućima. Dotad sam imao neke naklonosti prema literaturi, osnovao jedan gimnazijski časopis, u njemu objavio prvu svoju dramu, *Četvorica i peti*, ali sam se bio odlučio da

siromašan. Živa je bila još moja majka, imao sam za sobom dva brata i sestru, mlade. Nisam imao nikakvu naročitu pomoć i podršku od sredine. Sam sam se izdržavao, dajući časove matematike... Bolest me je zbunila, i pokušavao sam da se priberem. Pa sam tako, tražeći nešto čistijeg vazduha i mirnije atmosfere, otišao prvo u Zavočku goru, kod mog prijatelja, sveštenika Đure Todorovića, koji mi je svojom smirenošću pomogao da se i ja koliko-toliko priberem, a potom sam otišao u to mestašce, Duboku u Homolju. Mesec, mesec i po dana sam tu sedeo, u nekom hotelčiću, i mislio šta da radim. Odlučujući definitivnu odluku napisao sam *Opasnu vodu*. Odluka moga junaka na završetku, da bude seoski učitelj, to je odluka koju sam i ja bio doneo. Gotovo sam se bio i dogovorio sa nekim prijateljima da uzmem učiteljsko mesto negde u istočnoj Srbiji, pa sam odustao. Predložili su mi zemljaci da se prihvatim Doma kulture u Požarevcu, a potom i biblioteke, i tako je počeo moj život činovnika... Dakle, meni su se tada te dve pukotine otvorile: jedna u svetu i jedna u meni.

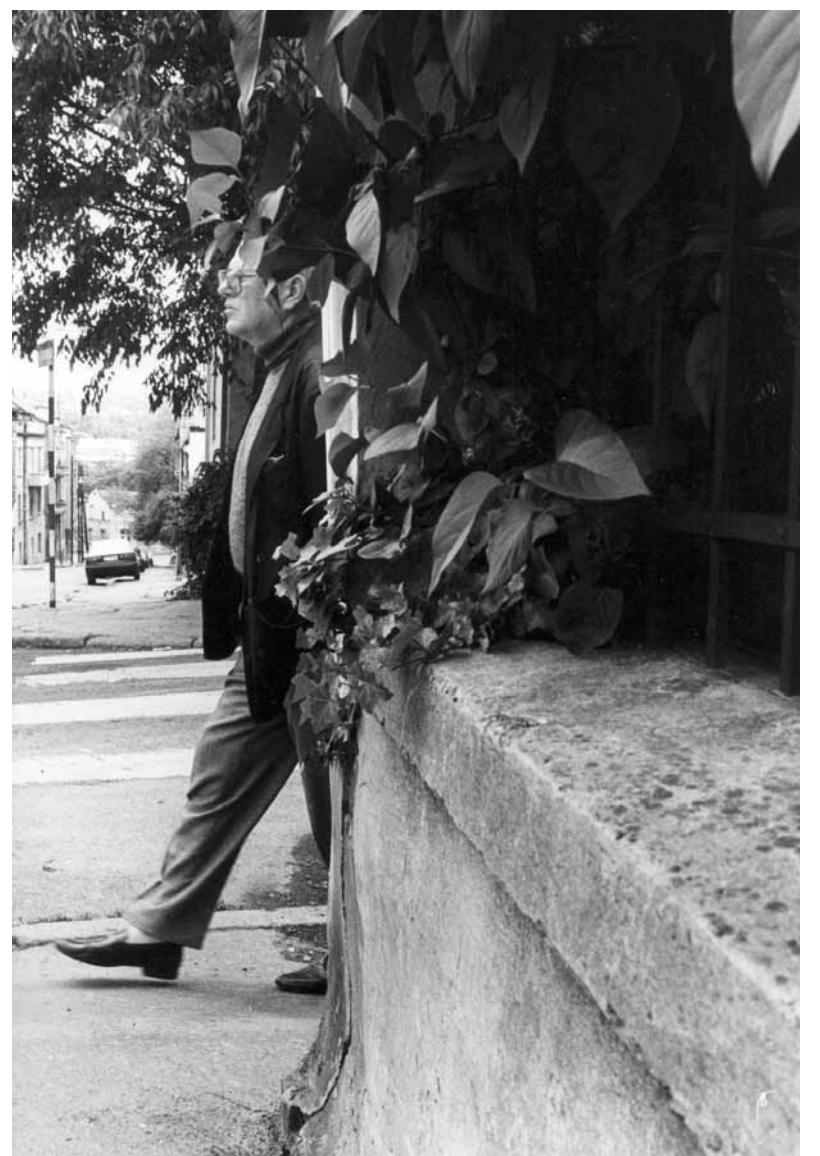
Otad počinje moj trud da tu kavernu, ako mogu, nekako začeprim. U *Opasnoj vodi* glavna ideja se, mislim, sadrži u naslovu. Sećaš se, jedan borac koji vidi to što i mi sada vidimo, ogromnu pukotinu koja cepa svet, a ne može da je premosti, odlazi u neki požar. A ostavlja za sobom svoje memoare. Probao je da u tim memoarima lepotu svoje akcije nigde ne zatamni, a na kraju je došao do tog opasnog otkrića. I napisao je samo još jednu stranicu, stranicu o opasnoj vodi, o tome da sve što je uradio, kad se prelije opasnom vodom, može da nestane, da istruli. I traži od onoga kome je poverio memoare na čuvanje da pocepa ili zadnju stranu ili sve strane prednje... U tom trenutku ja, naravno, nisam imao snage da odlučim: prestati da se veliča svet ili poverovati u opasnu vodu. I sa tom ranom nastavio sam da živim.

Kažeš da je važna simbolika naslova „Opasna voda“. Uočljiva je, uopšte, tvoja sklonost prema simbolici u dramama koje su naizgled realističke. I „Raste trava“, i to je simbol.

Jeste... Kada mi je nedavno izišla knjiga drama, usudio sam se da pročitam to što sam radio u dramskoj formi, i mogao sam da uočim dve opsosivne teme koje mi nisu bile vidljive dok sam pisao. Jedna je ta geometrijska sklonost prema pitagorejskom uvođenju reda, koja potiče još od mog prvog dramskog teksta, pa se prenosilo kroz *Tesna vrata*, monodramu koju je Pera Kralj igrao, sve do *Ptica i ptice* koja taj jungovski kvaternitet – uvek četiri, sve u znaku broja četiri – izvlači do kraja. To je ono što je preteklo od moga matematičkog talenta – ta jedna, u nekim trenucima gotovo holesna potreba za uvođenje reda i kvadrata... Druga je opsosivna tema tamnija: ta metaforičnost i simboličnost koje su van moje kontrole. Kad se dovedu u ravan jezika, one otkrivaju – u *Opasnoj vodi* rizik od istine, opasnost od istine, u *Raste trava* nadu, u *Prenočištu* da se može prenočiti i najduža noć. Naročito se to vidi u završecima komada. U *Prenočištu* u tri čina govori o nekom Blagoju, divnom, moćnom, silnom čoveku koji je u ropstvu, a koji se iz ropstva vraća skrtačen; od čoveka od dva metra rat, zločin, fašizam načinili su patuljka. A u *Raste trava* stalno se govori o lepoj ženi Jeleni, a na kraju komada pojavi se jedno ogromno dinosaurusko biće, elefantijazisom unakažena osoba koja ne može da prođe kroz vrata... I ja sam se uplašio tih zaključaka kojih komada, i sve manje pišem dramske tekstove. Pišem, kao što znaš, priče, romane i mnogo pitomije i nežnije filmske, televizijske stvari. Uhvatio sam se jedne, čini mi se zdrave, žice u srpskoj književnosti, Sremčeve. Ja Sremca računam za možda ponajboljeg našeg prozaistu. I tako sam, sa jednim nadmoćnijim, ili finijim, pogledom i praštanjem prema onome šta je bilo, ispisivao nešto što bi moglo da bude čak i istorija. U seriji *Više od igre* opisao sam jedno u tematskom pogledu zapušteno doba u našoj književnosti, dve decenije između dva rata, u romanu koji treba da izade, *Lav u Beogradu*, opisao sam nekoliko poslednjih nedelja devetnaestog i prvi dan dvadesetog veka u Beogradu, takođe u jednom sremčevskom humornom osvetljenju. Sa serijom televizijskom i romanom *Učitelj* to sam uradio sa dobom od četrdeset pete do četrdeset sedme. Tako da, kad poredam te svoje lirsko-humoriističke deskripcije onoga što pamtim ili što se pamtilo u mojoj porodici, mogu reći da sam tim rukopisom nežnijim opisao čitavih šest decenija. Ali mi je pozorište

uvek izgledalo kao mesto više odgovornosti. Obično se kaže: hram, ispovest... Ja sam to prilično bukvalno shvatio. Ta moja pobožnost pred pozorištem me je i zautstavila, te nisam, evo već nekoliko godina, možda i deset, napisao novu pozorišnu dramu. Bacio sam se na jedan teren...

Imam ambiciozan plan, i dve trećine toga plana sam napravio. Uspeo sam, čini mi se, sa *Lažnim carom Šćepanom Malim* da Njegoša vratim na pozornicu i da ga predstavim kao modernog pisca. Odigrana je nedavno pedeseta predstava *Šćepana* u Jugoslovenskom dramskom, a ja se nadam da će i za deset godina postojati razloga, i pozorišno-estetskih, i socijalno-društvenih, i filozofskih da se on ponovo igra... Kao što znaš, ja sam u Njegošev tekst aplicirao dvesta deset, dvesta dvadeset stihova koji se ne primećuju da su njegovi. Jedan priznati slavista, kada

je video predstavu u Beogradu, bio je njom očaran i napisao je u *Frankfurter Rundschau* veliki tekst, a završio ga je dajući pravo Njegošu da je svojim stihovima, još onda, i onako kako je samo on umeo, otkrio glavnu patološku slabost celog ovog podneblja. I izabrao je, od onolikog teksta, baš nekoliko stihova koje sam ja, za potrebe te adaptacije, napisao... Mnogo veći posao sam imao sa *Maksimom Crnojevićem*. Tu sam se usudio na mnogo radikalnijih zahvat, na nešto što sam nazvao restauracijom. Računa se da je *Maksim Crnojević* nerešen, a ocenilo se i – nerešiv problem za naša pozorišta. Bilo je nekoliko pokušaja, uvek na najautoritativnijim scenama, sa najjačim glumačkim snagama. Igrali su ga u našem veku Dobrica Milutinović, Raša Plaović i Pera Kralj.

Isidora Sekulić je, na kraju krajeva, morala da prizna da ta, po svojim indicijama najzanimljivija i najbogatija tragedija napisana na našem jeziku nažalost na sceni nema izgleda i da se moramo zadovoljiti onim što je Petar Konjović u svojoj operi uradio sa *Maksimom Crnoje-*

vićem. Mislim da sam na dobrom tragu, i nadam se da ću odbraniti to što Šklovski zove „energijom zablude“ sa kojom sam ove mesece provodio baveći se *Maksimom*, i da će mi i ovoga puta Dejan Mijač i ansambl Jugoslovenskog dramskog pozorišta u tome pomoći.

Ako Bog da da se to posreći, mi ćemo imati jednog vrlo zanimljivog, modernog Maksima koji će, jednako kao što je Šćepan Mali prepoznatljiv među spodobama koje oko nas žive, ovde prepoznati nešto drugo, nešto od današnje patnje. *Maksim Crnojević* je tragedija o propadljivosti lepote i o nadljudskom naporu čoveka da i u jednom rugobnom, porušenom, unakaženom telu sačuva, dokle god može, komadić one lepe duše koja je nekad naseljavala jedno zdravo i vedro telo. Dok sam se bavio *Maksimom* i zaranjao u tu sugestiju koju sam pozajmio od Isidore Sekulić, osećao sam da, osim što restauriramo jednu patnju, staru i večitu, kopa-

mo i po jednoj živoj rani koja je danas i u tebi i u meni.

Jesi li dopisivao Lazu Kostića?

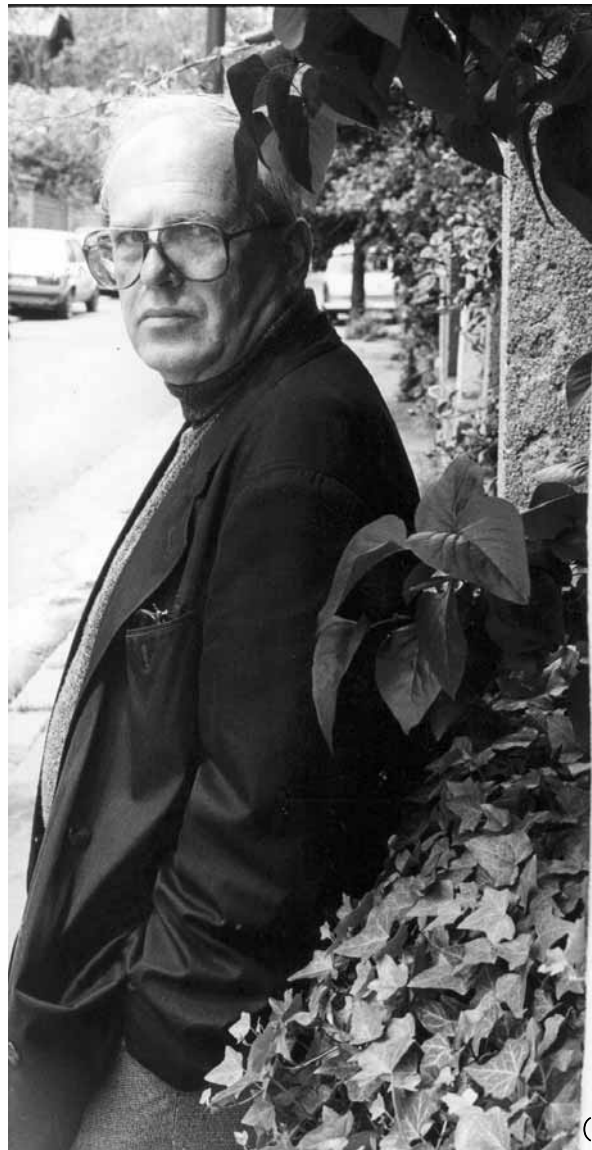
Jesam. Morao sam... Nazvao sam to restauracijom. To je termin koji još nema legitimnost u teoriji, a uzeo sam ga iz tehničkog postupka restauracije slikarstva i arhitekture. Šta sam morao da uradim? Prvo, tragedija je veoma obimna. Ima više od četiri i po hiljade stihova. Ogromna je. Kad bi se igrala cela, ne bi mogla da se doigra. Probrao sam one fragmente, cele ili načete, koji su ispunjavali dva uslova. Jedan je pesnički: da su stihovi, sami ili u grupi, autohtone pesničke vrednosti. I misli se da je najveća lepota Kostićeve tragedije u ponekim njegovim uzletima pesničkim. Došao sam, međutim, do uverenja da je dramski talenat Laze Kostića od još finije vrste, baš talent velikog trageda. On ume, kao niko od nas koji ovim jezikom pišemo, i pre i posle, da svog tragičkog junaka dovodi u škripcu, u tragičke situacije i da onda i čitaocem ili gledaocem takođe sugestivno uvodi u te stupice u kojima se ljudska duša batrga i traži nekakav izlaz. U tom

pregledu bio sam pažljiv i oprezan: da te najpotentnije i najzanimljivije tragičke situacije zadržim. Kod određivanja vrste tragedije takođe sam se oslonio na nalaz Isidore Sekulić koja je pokazala, i ubedljivo dokazala, da se ne radi o šekspirovskoj tragediji, niti o klasicističkoj tragediji, niti o romantičnoj tragediji, nego da je ta tragedija od one najstarije i najplemenitije vrste, da se radi o antičkoj tragediji. Usud kažnjava lepoga Maksima ružnoćom. To nije drugo nego neki hir i volja bogova koji hoće na čoveku da ispitaju neke svoje radoznalosti.

Kad sam to usvojio za bazu, pomoglo mi je da se kroz tu fabulu, inače dosta zatrpnu ovde-onde ćorsokacima, skretanjima, digresijama, lakše krećem. Odbacio sam velike blokove... Maksim Crnojević se u izvorniku Laze Kostića pojavljuje kao već obeležen čovek, već ružan i unakažen, tako da lepoga Maksima, onoga iz srećnoga doba nemamo. Ja sam napisao pred čin Kostićevim činovima, jednu veliku introdukciju koja se dešava u Mlecima. Drama je inspirisana narodnom pesmom, ali ima u njoj podataka na osnovu kojih se može zaključiti, čak vrlo precizno, kada se ona zbiva. Ivan Crnojević gine u tragediji. Dakle, bilo bi to u onoj godini kada on nestaje sa istorijske pozornice, 1490. Ja sam samo za dve godine pomerio zbivanje, dozvolio sebi tu šekspirovsku slobodu, namerno. Godina 1492. broji se za poslednju godinu srednjeg veka i prvu godinu novoga veka. Mi smo bili tako blizu renesanse, i baš u njoj, a usud nam je dosudio drugi, produženi srednji vek. Izgubili smo korak sa renesansom, a potom i onaj drugi korak, sa reformacijom. Zaostali za ta dva koraka, mi i danas posrćemo, i ne možemo, čini mi se, uhvatiti korak sa svetom. Od pet činova *Maksima Crnojevića* četiri se dešavaju u Mlecima, kad u njima bukt renesansa. Maksim Crnojević je, po svim podacima iz *Lazine tragedije*, intelektualac, radoznao, učen čovek, poznavalac slikarstva. On u tragediji pravi analizu jedne slike – „Venera i Mars“ – za koju bi po tematici moglo pretpostaviti da pripada nekom od venecijanskih slikara toga doba. Karpačo ima takvu sliku, pa sam Karpača uveo da s Maksimom pravi jedan mali disput o slikarstvu i o Veneciji. Uveo sam i najmlađe iz porodice Belinijevih. Da bi okruženje oko Maksima bilo još zanimljivije, uveo sam među lica, istina bez teksta, Otela i Dezdemonu, koji tih dana odlaze iz Mletaka, u isto vreme kada pregovara Ivan Crnojević sa duždom oko nekih deset galija koje mu trebaju za neku vojnu operaciju. I uveo sam Šajloka kod koga Crnogorci zajme novac, onako kako je Basanio zajmio. Uveo sam još jedno lice kojeg nema u *Lazinoj tragediji*. Što je jeromonah Makarije, štampar prve knjige ćirilice kod nas. Može se pretpostaviti, pošto je knjiga izdata te godine, da je Makarije išao u Mletke da mu tamo liju slova... Njega sam napravio onako kako ga i možemo zamisliti: kao učenog čoveka ortodoksne orijentacije i istočne erudicije, kao jednog od onih brojnih Grka kaluđera koji su posle pada Konstantinopolja, 1452. godine, došli u Veneciju i u Raveni čuvali testament Istoka i bili, na kraju krajeva, kulturna osnova za renesansu... Mislim da će ta široka introdukcija biti zanimljiva za potonju analizu sudbine Maksimove i kolektivne sudbine naroda iz koga je on izišao... Govorim ovako mnogo o ovome, jer sam skoro godinu, iz dana u dan, proveo u tom izmišljenom svetu. Tako mi se dešava uvek kad se u neku svoju temu unesem, dugo mi vremena treba da se nje ratosiljam... Sa Brankom mislim da će stvar biti ležernija, i lepša, i lakša. Nisam mnogo uradio, ali sam dosta spremio. To bi bio jedan dramski triptih koji bi za uvod imao *Đački rastanak*, jednu slobodniju predstavu Brankovih arkadij-

skih dana. Drugi deo bio bi *Ludi Branko*, dramski prikaz u rokoko rukopisu onog teksta koji se, začudo, dugo krio od publike, pa se i danas retko uz Brankova dela štampa, valjda iz profesorske strepnje da izvesna skarednost ili sloboda u opisu nekih ljubavnih situacija ne naškodi lepom ugledu Brankovom. U triptihu će biti dva Branka: Ludi Branko iz tog lirskog romana koji je sam napisao i *onaj* Branko koga poznajemo, poštujemo i volimo. Za kraj sam spremio materijal, pre svega iz Brankove poezije, za jedan revijem, *Kad mladijah umreti...* Ako bi se smilovao Gospod na mene da uradim i taj posao dobro, stvarno ću biti više srećan nego gord, jer to nisam radio iz gordosti nego iz ogromne lične radosti što prolazim kroz stihove naša tri gigantska pesnika. Ne smem ti reći... da bih probao, ako budem znao nešto više, ako budem bio bolji i ako budem bio pobožniji, da uradim nešto i od *Luče mikrokozme* koja je i pisana u dramskoj formi.

(Foto: Vesna Pavlović)

Ispada da su Njegoš, Laza i Branko napisali drame koje nisi sam napisao.

Da, tako... Rekao sam ti već da sam odustao – možda je prejaka reč – od pisanja pozorišnih drama. Nešto mi već desetak godina koči ruku kad to hoću da radim... Ali imam, veruj mi, apsolutno istu sreću i isto osećanje ostvarenosti u ovim radovima gde sam onaj grešni prepisivač. Oni me, možda, i primiču toj dramu koju ću, možda pokušati da napišem.

Nisi imao sreće da dobiješ svoje pozorište, u onom smislu u kome ga imaju, recimo, Popović i Kovačević...

Ne, ne radi se o sreći... Dobro znaš da je dramski pisac, kad mu stvar ne uspe, sklon da neuspeh ne vidi u svojoj dramu, nego u reditelju koji nije pročitao, glumcima koji nisu razumeli, publici koja nije spremna itd. Može biti da ponešto od tih uteha ponekad i sam sebi kažem... Međutim, kad kažem da nisam napravio svoje pozorište, ja to ne mislim sa žaljenjem. To mene motivise da unutar drama koje sam napisao ili koje bih napisao probam da tražim objavu tog pozorišta. Zato sam i ušao u poslove o kojima sam ti pričao. Radio sam sa

najboljim rediteljem svoje generacije, sa Dejanom Mijačem, pet stvari. Dejan je radio moju dramu *Ti si to*, Dejan je radio *Prenočište*, Dejan je radio *Ptice i pticu*, Dejan je radio *Šćepana*, Dejan će, ako bog da, raditi *Maksima Crnojevića*. A imamo i neki dogovor oko te moje intimne drame o kojoj sam ti nešto govorio... A ako pod *svojim* pozorištem razumevamo ono što razumevamo u razgovoru, a što ne možemo definisati kao nekakav pojam, to pozorište ja, valjda, nisam uspeo da napravim.

Znam da to činiš nerado, ali voleo bih da kažeš nešto više o toj intimnoj dramu.

Kad sam, sređujući knjigu, pročitao šta sam sve napisao, primetio sam da sam pisao o drugim ljudima. A negde van moje kontrole provlačilo se, otkrivalo se samo od sebe, dosta stidljivo, dosta inhibirano, nešto što je u meni. U tom pogledu sam, verovatno, bio plašljiv, ili sam smatrao da ono što se privatno dešava sa

iskrenosti. I ne znam kad ću imati snage da se od nje rastanem.

Šta znači „crnogorska narodna nošnja“ u naslovu? Opet simbol?

Počelo je od jedne pričice koju sam hteo da napišem. Jedan čovek je u zarobljeništvu i pismom traži od svoje žene da mu pošalje svoju fotografiju. I sad ta mlada žena, trideset šest-sedam godina, ima jedan apsurdan problem: kako da se slika? Šta da obuče? Da li da se nasmeje? Da li da se uozbilji? Pred tim problemom stoji ona, majka jednog deteta, čekajući već dugo onoga koji se neće vratiti. I u jednom trenutku donosi odluku da obuče crnogorsku narodnu nošnju, ukopnu odeždu svoje svekrve. Obuče se, tako se fotografiše i tu mu sliku pošalje. I od tog trenutka postaje Crnogorka, veća od svih Crnogorki koje zna. Kako se odlučiti na tu ulogu, primiti taj kostim i sve ono što on nosi sa sobom, to je sadržaj te drame... Da, opet simbol: crnogorska narodna nošnja... Pre pet-šest godina pomišljao sam na izvestan anahronitet te teme, ili tog doživljaja, ili razumevanja te situacije. A evo vidiš šta nam se dogodilo! Ono što je bilo isto i u onom prvom i u onom drugom ratu, to je ta strašna snaga, ogromna, silna snaga koja je te žene držala da su mogle sačuvati porodicu, da su mogle sačuvati nadu, pa i onda kada za nadu nije bilo nikakvih izgleda. Ja ne znam šta se računa u najveće pobeđe. Računa da su najveće pobeđe izvojevale te majke, te žene, te verenice, čekajući. U njihovom čekanju sadržavalo se uverenje da život može da se nastavi i da treba da se nastavi. Voleo bih da takav ishod bude i posle ove pometnje i ove nesreće, ali nisam siguran da će tako biti... Moja drama hvali, slavi ženu. Sve četiri žene iz četiri generacije, koje su upletene u priču, ili su čekale, ili čekaju, ili će čekati. I ostaju u čekanju. Voleo bih da se ta drama i pre pokaže, ako bi ohrabrila makar jednu od žena da čekaju i makar jedno od dece da ne pristanu na raskid, na smrt, uništenje roditelja i porodice... A ima nešto što me koči da se od teksta odvojim. Da bih se nekako iz tog ispetljao, prošle zime napisao sam aneks celoj stvari. Od četiri žene u komadu samo je jedna danas živa, ona koja je bila devojka. Govorim ti kao da je bilo istina. Neki put mi se čini kao da je bilo istina ono što sam napisao, a da nije bilo istina ono što se dogodilo. Pa sam nju suočio sa piscem, sa sobom, u jednom iscrpljujućem dijalogu. Drama se dešava krajem leta 1950, a dijalog se vodi danas. Sad su oni šezdesetogodišnjaci i misle da mogu bez patnje da se sećaju, da je mnogo vremena prošlo i da po tom pepelu mogu bezbedno da se kreću. Međutim, onog trenutka kad ga malo razgrnu, bukne isti, neugašeni žar... I, posle tog dijaloga u epilogu, meni je još teže: šta da radim sa tom stvari? Da ga nisam napisao, možda bih onu dramu pustio.

Od sećanja se, dakle, ne može pebeći. Šta nam onda ostaje?

Ja mislim da je ključ u pokajanju. Mi rešenje tražimo u praštanju, a rešenje je, mislim, u pokajanju. U pokajanju bismo morali ući svi, ne samo oni koji su činili

rdavo. Ako nam je izići iz ovoga, svi smo obavezni da prodemo kroz jedno veliko, iskreno pokajanje. Skoro je Srpska pravoslavna crkva pravila jedan simpozijum o pokajanju. Doslovno prevedeno sa grčkog izvornika pokajanje bi – o tome je Amfilohije Radović govorio – značilo *preumnjenje*: ne misliti više ovako kako misliš. To je, može biti, neostvariva kreacija čoveka: da prestane da misli kako misli i da počne da misli drugačije, da preumni. Bez tog preumnjenja nema nema spasa... Dakle, zaborava nema, jer se ne može zaboraviti, praštanja nema bez stvarnog preumnjenja. Da ne bi stvar izgledala odvojena od konteksta našeg razgovora, pokajanje je nešto veoma, veoma blizu katarzi. Jednako kao što prođe kroz katarzičko očišćenje, čovek na neki način prolazi i kroz pokajanje. Pa ti savetujem da ovaj deo našeg razgovora ne lepimo uz psihologiju, religiju, mistiku, nego uz praksu pozorišta kao mesta za zajedničko pokajanje.

Osećaš li da je dramski pisac nemoćan pred ovim vremenom kao temom?

Ne znam za druge dramske pisce, ja sam pred njom nemoćan. Ali, ne... Nisam ostao bez lične relacije naspram ovoga što se dešava. U knjizi pripovedaka koja ovih dana treba da izađe u „Prosveti“ pod naslovom *Otrčao*, imam tri priče koje se najdirektnije odnose na ovo što se zbiva. Skrećem pažnju onima koji budu čitali moju knjigu da pročitaju s pažnjom, ja ih bar molim, priču koja se zove „Paradoks o preteranom rodoljublju“. Tu sam, čini mi se, blizu jedne teme koja bi i dramski mogla da bude zanimljiva za obradu, a to je: šta se zbiva u čednim, osetljivim dušama koje misle da je patriotsko osećanje prirodno ljudsko osećanje.

Hoćeš reći da nije?

Neću reći da nije. Reći ću ono što sam napisao u priči: da i najplemenitije ljudsko osećanje, kad se u nas useli, ima svoju čud i svoju slepu energiju koja može da hara po nama, pre svega stvarajući u nama nepoznata raspoloženja. O svojim raspoloženjima mi imamo skromna znanja. Kad kroz nas počnu da haraju nepoznata raspoloženja, primamo ogromnu odgovornost. Nekad ona mogu da nas povedu u kreaciju, da oslobode neke naše snage koje su i veće nego što smo mislili, a ponekad mogu da probude u nama i mrak. A mrak je potom teško, kašto i nemoguće, bez ogromnih nesreća, ukrotiti.

Koje raspoloženje prevladava kod tebe danas?

Pa, svi smo mi žrtve naših raspoloženja. Imam jedno raspoloženje kad razgovaram s tobom o ovome, i ono je takvo kakvo jeste, tamnije. Probam da se setim kakvo je bilo pre jednog sata kad smo govorili o Maksimu, o Branku i o nekim drugim stvarima, lepšim i radosnijim. A to što smo nas dvojica u roku od dva sata, koliko razgovaramo, prošli kroz nekoliko raspoloženja, kašto i kontradiktornih i suprotstavljenih, govori i o našoj nepribranosti i o našoj slabotini pred povetarima, ponekad i jakim vetrovima raspoloženja spolja. Mislio sam da sam jači i otporniji pred njima.

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

OPET BIH BILA GLUMICA

„Kad bih kretala iz početka opet bih bila glumica. Moj život je satkan i od sreće i od velike nesreće. Pozorište je bilo velika sreća. Privatno, bivalo je onako kako sam umela i nisam umela, padala, ustajala... Postojati nije čovekova zasluga, ali trajanje jeste“, govorila je Mira Banjac i povodom obeležavanja jubileja, 60 godina glume, 11. novembra u Srpskom narodnom pozorištu

Drugi za nju nisu štedeli reči hvale ističući, između ostalog, da „ona ne glumi već daje celo biće, oglašavajući se milionskom gledalištu“. Ona sama pak kaže da je ponosna na galeriju ženskih likova koje je odigrala, jer „one su mali ljudi sa velikim povodom na životnoj sceni“, i da bi, kada bi ponovo počinjala, opet bila glumica. Mira Banjac!

Na sceni Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu svečano je u novembru ove godine obeleženo njenih 60 godina rada i 80 godina života. Jubilej koji je, između ostalog, iznova skrenuo pažnju na njen vanredan opus i njenu neverovatnu ličnost.

Rođena je 1929. godine u Erdeviku, bila je prva generacija koja je završila ondašnju glumačku školu u Novom Sadu kod profesora Jurija Ljovovića Rakitina (1949), a osvrćući se na godine iza sebe i bogatu radnu biografiju, Mira Banjac priznaje da ne zna koliko je tačno uloga odigrala, da ih ima više od dve stotine, da joj je karijera ponekad ličila na reku ponornicu: „Nisam bila lepa glumica, ali mi to nikada nije stvaralo kompleks. Nisam naoko imala ništa što jedna glumica treba da ima. I bilo je od prvog trenutka jasno da ću morati mnogo, mnogo da radim. I radila sam. Mnogo. Za svoju ružnoću, glas koji je bio visoko postavljen, obrazovanost koja je bila nedovoljna. Ali za svoj glumački život, za život u pozorištu

igrala je, kaže, uglavnom žene iz naroda, tzv. male ljude koji su s velikim razlogom na životnoj sceni. Uz šarmantnu, za nju tako karakterističnu duhovitost napominje da joj je prva uloga, sa 19 godina, u pozorištu u Sremskoj Mitrovici, bila baba u predstavi „Šuma“, a da je karijeru u Srpskom narodnom pozorištu počela „ni manje ni više nego kao Veštica u predstavi ‘Dugonja, Vidonja, Trbonja’ Mladena Širole u Vasiljevićevoj režiji. I to nisam igrala premijeru, nego sam uskočila u predstavu kad sam došla u Srpsko narodno.“

Bilo je, veli Mira, puno uloga koje su joj bile važne iz raznih razloga i napominje da postoje uloge koje izmuče, koje možda u krajnjem rezultatu i ne budu velikog dometa, ali se prođe kroz nepovljivo iskustvo. „U mom slučaju to je, između ostalih, bila Vitkacijeva ‘Majka’ u režiji Mire Trailović u Atelju 212. Junakinja koju sam igrala je bila poljska grofica, alkoholičar, narkoman i žena u incestu. E sad, mogla sam karakterno nekako da nađem, uobličim alkoholičarku i narkomanku, ali ženu u incestu nikako. Pogotovo ja koja sam sa svojim sinom proživela veliki deo života u jednom sasvim zdravom odnosu.“

Uloga koja je na nju skrenula veliku pažnju javnosti je, napominje, Marija u velikoj TV seriji hrvatske televizije početkom sedamdesetih godina. Bilo je to vreme kada su pozorišni glumci retko

pa Simon Sinjore. Međutim, nešto nisu mogle. Bila sam u to vreme podstanar, u dugovima... Jednoga dana pozove me Stipe Delić i ponudi ulogu. Velika inostrana ekipa, veliki honorar... I, kad je trebalo da se počne sa radom dodem u hotel ‘Toplice’ u Sloveniji. Dočekaše me ljudi iz ekipe i odmah poslaše u šminkernicu. Tamo – šok. Odsekoše mi odmah kosu, jedino lepo što sam imala. Treperim iznutra i vidim – ne sviđa im se moje lice. Strašno. Sutradan na setu oko mene sve lepota da lepota. Krene kamera, kadrovi... U jednom trenutku, uprkos začuđenosti unaokolo, zaustavim sve i kažem kameramanu ‘Molim vas pokušajte da nadete moje lice, možda ćete ga zavoleti...’, a on mi odgovori: ‘Pokušajte vi da zavolite svoje lice, a ja sam ga već našao’. Da, moglo bi se reći da sam s tom ulogom prvi put imala osećaj zvezde i doživela s njom i zbog nje toliko toga.“

Karijere poput njene nužno iziskuju napor u negovanju kakvog-takvog balansa između privatnog i profesionalnog života. „Išlo je teško“, veli Mira i dodaje: „možda sada mogu i smem to da kažem – ja sam izvanredno neuspešna u privatnom životu. Tolike sam lomove imala! I, niko mi nije kriv. Sve sam ja to sama sebi spakovala. Nisam bila dovoljno dobro organizovana, šta li... Muka je to što i deca trpe. Često pomislim da možda nisam bila uz sina kad sam mu bila najpotrebnija. A sa druge strane uz mene je, razumeo me i razume me. Bavi se sličnim poslom. Kameraman je, ali nikad nije voleo da radi sa mnom. Ni do dana današnjeg.“

Pomagali su joj kad je privatnost u pitanju, kaže, Branin otac, svekrva, majka... Pred samu svečanost tog 11. novembra rekla je da je tišti to što neko nedostaje: „To je moja mama koja je zaista zalegla za mene i to u vreme kad je bila jeras otići u pozorište, pogotovo u sredini iz koje sam potekla. Ona je imala sluha, osećaj da treba da stane iza mene a, na žalost, nije doživela one najveće radosti i plodove moje karijere. Otišla je sa ovog sveta kad sam bila jedan mali niko koji tek počinje da kroči i krči put. I niko živi nije znao na šta će to, odnosno ja, da

Mira Banjac u predstavi Traktat, Srpsko narodno pozorište Novi Sad, 1966. godine

mi je umro brat. Uh tu ja odigram i poštaru i kucam i odradim sve bogzna kako i oni sad očekuju od mene da se tu sad nešto doživi a ja krenem da se semjem. Oni u čudu, pitaju me zašto, kako a ja odgovorim ‘ja nemam brata’. Valjda sam na taj šarm i bezobrazluk položila. I onda sam celu noć sa još jednim glumcem iz Banja Luke, Danijelom Obradovićem, celu noć sedela u parku na klupi da bismo sačekali rezultate. Ujutro poletim uz te stepenice gore i vidim da sam prva na listi. Nije bilo nikoga na ‘A’ te ja bejah prva. To osećanje se neda opisati. I, tako je krenulo.“

Svoje detinjstvo, kaže, ne voli dodajući da je bilo takvo kao da uopšte i nije bila dete, jedan od njenih velikih boli je i ta što nije bila na majčinoj sahrani jer joj je majka umrla dok je bila s pozorištem na gostovanju u Češkoj a za svoje prelomne trenutke u životu kaže: „Bilo ih je

više. Jedan od njih je kada sam došla u Atelje 212, odnosno kada sam posle majčine smrti došla u Beograd. Jaukala sam beogradskim ulicama. Nisam se snašla. Pravila sam sebi nepotrebne probleme. Ali, zahvaljujući Atelju i glumcima nekako sam prošla kroz taj period. Znaite, onog momenta kada si ti kod ateljeovaca položio, i to ne samo na sceni, to se podrazumeva, nego, brale, u bifeu, ako si tu položio ispit onda si primljen u porodicu. A za tu porodicu je malo reći da je bila velika stvar.

Moj život je satkan i od sreće i od velike nesreće. Pozorište je bilo velika sreća. Privatno, bivalo je onako kako sam umela i nisam umela, padala, ustajala... Bila sam na neki način i lukava. Biralas prijatelje od kojih si imao šta naučiti, družila se s pametnim knjigama. Postojati nije čovekova zasluga, ali trajanje jeste.“

T. Nježić

Mira Banjac na sceni SNP-a prilikom obeležavanja jubileja

rištu mogu reći da je bio velika sreća. Na filmu sam se prvi put obrela 1968. u ‘Pustim snovima’ Soje Jovanović. Smatra se da sam relativno kasno pristigla u te vode, međutim, mogu reći da sam imala veliko zadovoljstvo i sreću da radim s najboljim rediteljima, sa čitavom našom češkom školom, u vanrednim filmovima.“

radili na filmu i televiziji: „Moglo bi se reći da ste imali sreće ako vas izvukli iz šešira kao što je mene Soja Jovanović za prvi film“, kazala je Mira. „Uloga Marije došla je sasvim iznenada kao ogromna ponuda iz Zagreba. Radila sam je godinu i dva meseca, a sve skupa bilo je kao da smo radili oko sedam filmova. Isprva je trebalo da igraju Irena Papas,

izađe sem nje. Ona je jako verovala. A dal bi ja uopšte nekud stigla da ona nije bila uz mene.“

Među one koji su je podržali i u njoj prepoznali ogroman dar Mira neizostavno ubraja njenu uliteljicu Žicku Radić i profesora Rakitina.

Učiteljica ju je, kaže, i poslala na audiciju u Novi Sad: „Kad sam krenula

Tako su govorili...

Zoran Radmilović

O ŽIVOTU

Rekao si da pozorište nikada ne može da bude tako surovo kao život...

– Mislim da je život vrlo jednostavna i lepa stvar. I time što ga komplikujemo nekim nepotrebnim htenjima, nepotrebnim željama koje idu van naših mogućnosti, samo i sebi i drugima stvaramo nesreću na taj način. Zato se trudim da sve u životu gledam – koliko je, naravno, to moguće, i kad je moguće – sa neke komične strane, sem ono nekoliko bitnih pitanja s kojima nema šale: porodica, deca, hleb... Sve drugo nije važno u toj meri da bi mu se pridavao značaj veći nego što ga ima. Postoji samo nekoliko tih činilaca života, osnovnih, koji su za uozbiljavanje. Sve drugo je šala, i treba da bude šala.

(Iz knjige „Glumci govore“ Feliksa Pašića, izdavači: „Prometej“ i „Sterijino pozorište“)

JA SAM MIRA BANJAC, GLUMICA..

Beleške sa predavanja profesorke Mire Banjac

Aleksandar Milosavljević

Kada svedoče o dramskim umetnicima – najčešće povodom jubileja ili kakve nagrade – pozorišni kritičari i teatrolozi zapravo govore ili pišu o svojim sećanjima, analiziraju uloge i predstave, prisećaju se detalja i na osnovu njih pokušavaju da formiraju što je moguće kompletniju sliku celine složenog sistema koji laureata ili slavjenika čini istinskom pozorišnom veličinom. Ovakav postupak, katkad i sasvim nesvesno i nenamerno, ali neizbežno, analitičara dovodi u superiornu poziciju osobe koja s distance (ali i sa „visine“ svog pretpostavljenog znanja i profesionalnog iskustva) posmatra „slučaj“ umetnika. Neretko ovakve analize podrazumevaju i uvid u nestandardna sredstva koje umetnik koristi u realizaciji svojih zadataka, u ono što je uistinu drugačije, novo, originalno, a rezultat je autentičnosti umetnikovog talenta. Pa ipak, izuzetno retko se događa da teatrolog ili kritičar priznaju da su od glumca naučili nešto što njima samima može biti korisno u razumevanju fenomena glume.

Istina je, međutim, da sam od nekoliko naših najvećih glumaca u raznim prilikama dobio izuzetno značajne lekcije vezane za posao kojim se bavim, lekcije koje su mi bile dragocene i svojevremeno kao kritičaru i danas kao pozorišnom praktičaru.

Jednu od najkorisnijih takvih lekcija dala mi je, indirektno, upravo Mira Banjac.

Bilo je to pre mnogo godina na nekom od Sterijinih pozorja kada sam u svojstvu moderatora vodio takozvane „okrugle stolove“ kritike o festivalskim predstavama. U to doba uveliko se knjižila nekadašnja Jugoslavija, a s njom i sastav kritičara i teatrologa – učesnika okruglih stolova. Nekoć burne i dinamične rasprave povodom predstava koje su prikazivane na ovom festivalu, uzbuđujući dispući u kojima su reč uzimali kritičari s raznih strana SFRJ, često svoje argumente temeljeći na svežim utiscima o predstavi koju su prvi put videli prethodne večeri, sada su se postepeno pretvarali u mlako intonirane razgovore

između osoba koje su odavno, još odmah nakon premijera, jedni drugima saopštili svoje stavove i svoja mišljenja. Da bi razgovori postali dinamičniji i zanimljiviji, u dogovoru sa direktorijom Pozorja, pozvao sam na Festival tada mlade kritičare, a među njima je bio i kolega iz Sarajeva, izuzetno obrazovan, pametan, elokventan i – neustrašiv.

Ne sećam se više o kojoj predstavi je bilo govora tog festivalskog prepodneva, ali mi još u ušima odzvanjaju reči mladog Sarajlije koji, ponet svojom kritičarskom beskompromisnošću, jasno i glasno konstatuje da je prethodne večeri na Sterijinom pozorju demonstriran tipičan primer pozorišne „šmire“.

Na ovom mestu valja objasniti da se pojam glumačke „šmire“ u pozorišnoj terminologiji po pravilu koristi kao negativna odrednica, te da se tom vrstom scenske igre koriste glumci kojima je osnovni cilj da na što efektivniji način prebace „rampu“ da bi po svaku cenu „kupili“ simpatije gledalaca. Otuda se pod „šmirom“ najčešće podrazumeva preglumljivanje, nepotrebno, bezrazložno psovanje (koje je oduvak u našim pozorištima provociralo smeh publike), glumačko insistiranje na raznim vrstama gegova koje reditelji nisu planirali, na improvizacijama koje blage veze nemaju sa dramskim tekstom ili rediteljskom koncepcijom...

Premda nije igrala u sinočnoj predstavi, Mira Banjac je prisustvovala „okruglom stolu“ kao gledalac. Krajičkom oka, slušajući oštre kvalifikacije svog kolege, primetio sam da je Mira prvo počela da se na sebi svojstven način vrpolti na stolici, zatim da nervozno u mestu poskakuje, a kada je iz tašne izvadila mušticu, u nju stavila cigaretu, postalo mi je jasno da će se ubrzo javiti za reč.

Tako je i bilo. Čim je Sarajlijin glas utihnuo, Mira je podigla ruku i nesačekavši da reagujem (a svakako bih joj dao reč), započela je svoje „predavanje“.

– Ja sam Mira Banjac, glumica – rekla je – a kolege u Ateljeu 212 me zovu Mira Šmira. Želim ovom mladom kritičaru, koji je o teatru nesumnjivo

mного naučio iz knjiga, da objasnim šta sve zapravo može da bude „šmira“. Vi je, razume se, možete tretirati isključivo kao pokušaj glumca da osvoji gledaoce, da im se umili, dopadne, nametne im se. Naravno, ako samo na taj način doživljavate glumčevu „iskakanje“ iz „sistema“ uloge, vi možete da prezirete „šmiru“.

Ali, mladi čoveče, ono što u literaturi niste mogli da pronadete, a što postoji u svim pozorištima širom sveta i što funkcioniše sveko veče, u svakoj predstavi, nije uvek ista vrsta „šmire“. Treba, pre svega, da znate da postoje mnogi oblici „šmire“, kao i različiti načini njenog ispoljavanja, a samim tim ni razlozi zbog kojih glumac pribegava onome što vi nazivate „šmira“ nisu uvek isti.

Budete, dakle, svesni da osim „šmire“ kao banalnog glumačkog sredstva – kako ga očigledno vi doživljavate – postoji i „šmira“ koja proizlazi iz glumčeve potrebe da na sceni, igrajući određenu ulogu, nadomesti ono što blagovremeno nije dobio od reditelja, ono što mu reditelj nije dao na vreme, tokom procesa proba. Glumac se, mnogo češće no što možete da zamislite, suočava sa ovom vrstom problema, pa i kada radi sa vrhunskim rediteljima.

Uostalom, nemaju svi reditelji tu dragocenu sposobnost da u potpunosti razumeju poziciju glumca, ogoljenog na sceni, izloženog ne samo pred publikom nego i kolegama. Ulogu glumac, naime, ne stvara u kabinetu već je gradi kroz scensku interakciju, kroz proces davanja i primanja, a ono je na svakom izvođenju iste predstave – drugačije. Zavisí od ličnog raspoloženja, inspirisanosti kolega, atmosfere u sali pred kojom igrate, od toga da li je ceo dan padala kiša ili je dan bio sunčan. Da, mi smo profesionalci, igramo i kada nam se igra, ali i kada smo nesrećni ili bolesni, kada volimo komad, ali i kada nismo srećni ponudjenim rediteljskim rešenjima. Baš zato ne treba da tumačíte naša iskakanja iz „sistema uloge“ isključivo kao potrebu da izmamimo aplauz.

Postoji, osim toga, i radmilovićevska „šmira“ koja je daleko od pukog preglumljivanja ili borbe za naklonost gledalaca; nju je pre moguće definisati kao glumačko razigravanje, kao svojevrsno nadigravanje – ne sa kolegama na sceni, niti s rediteljem koji nakon premijere retko može da kontroliše život predstave, pa ni sa piscem drame po kojoj je predstava nastala. Ne, takva „šmira“ – ako je

Mira Banjac

uopšte moguće reći da je Zoran u *Radovanu* ili *Ibju* „šmirao“ – nastajala je iz sasvim drugih razloga, iz potrebe glumca da još aktivnije komunicira sa svojom publikom, ali i sa ostalim glumcima koji igraju u predstavi. Ma koliko to zvučalo apsurdno, Radmilovićeve improvizacije možemo razumeti i kao njegov pokušaj da uspostavi drugačiju komunikaciju sa samim sobom, kao napor da se suoči sa sobom na neobičajan način, da se oslobodi vlastite stidljivosti, osećaja nelagodnosti što se uopšte bavi „izvođenjem glumačkih radova“ kao oblikom razgolićivanja pred nepoznatim ljudima.

A kada se na sceni suočíte s Radmilovićevom improvizacijom, vi kao glumac morate smesta da reagujete, ne možete više da se držíte teksta, rediteljevih uputstava, niti koncepcije koja je utvrđena na probama. U takvim momentima ste ili deo tima, član ekipe koja zajednički dejstvuje sa scene, ili rušíte svaku mogućnost da predstava funkcioniše.

„Šmira“ može da bude i rezultat trenutnog hira, glumčeve potrebe da iskoči iz šablona, da se razmrda, ili da probudi partnera s kojim igra scenu. Jer predsta-

vu valja igrati po ko zna koliko puta, i ma koliko je važno „fiksirati“ određene elemente predstave, ponekad osetite da ste u ulozi kao u cipelama koje počinju da vas žuljaju, pa imate potrebu da ih izujete. To itekako može da bude zdravo – ne samo za vas i vašeg partnera, nego i za samu predstavu, njenu budućnost.

Glumac, dakle, ne „šmira“ samo kada bi da se dopadne ili šarmira.

Mladi čoveče, razmislite o ovome sledeći put kada formirate sud o onome što glumci rade na sceni – završila je Mira.

Dok je govorila – staložena, maksimalno usredsređena na svaku izrečenu misao, bez potrebe da polemiše ili žuto-kljunca nauči pameti – velika glumica koja je nedavno obeležila šezdeset godina umetničkog rada, zapravo je održala predavanje. A ovaj tekst nije proizvod mog sećanja ili mojih naknadnih domišljanja, niti ja sada parafraziram reči Mire Banjac, već naprosto objavljujem beleške koje sam načinio na jednom od ključnih časova tokom mog školovanja.

Plesna predstava „Koža je zid“ MUDRA teatra

NOVO VIĐENJE LORKINE DRAME

Urenoviranoj Ustanovi kulture „Vuk Karadžić“ postavljena je zanimljiva plesna predstava *Koža je zid*, po motivima Lorkine poslednje drame „Dom Bernarde Albe“. Kroz pokret i zvuk, autori komada postavljaju staro, ali i dalje aktuelno pitanje o posledicama represije na polje ljudske seksualnosti.

Svedeni ali veoma efektni kostimi Borisa Čakširana, upotpunjeni crnim lepezama koje gledaoci zatiču na svojim sedištim, sa malo izražajnih sredstava kreiraju ugodaj andaluzijske kuće iz prve polovine prošlog veka. Na jednostavno osmišljenoj sceni, u kojoj dominiraju crna i bela boja, Andrijana Lubina, Jelena Stojiljković i Jovana Rakić svojom igrom dočaravaju zlokobnu zatvorenost Lorkinih junakinja, do kojih dopiru samo retki zvukovi iz spoljašnjeg sveta. Veštom gradacijom napetosti, njihovu

pomirenost sa sudbinom i samosavladvanje postepeno zamenjuju sve burnije seksualne fantazije, a potom i erupcija putenosti koja će za jednu od sestara Alba imati fatalne posledice.

Tiransko proglašavanje osmogodišnje žalosti, zbog koje ćerkama iz porodice Alba nije dozvoljeno da izlaze iz kuće, niti da se vidaju sa muškarcima, često je viđeno kao skrivena Lorkina kritika Frankovog fašističkog režima, a o „zastvorenoj državi“ kao izvoru frustracija, ponekada i ličnih tragedija, govori i dramaturg predstave *Koža je zid*, Goran Milenković: „To je svet neprirrodnih zakona koji satanizuju najljudskije pravo na drugačiju seksualnost. Naša igra polazi od ubeđenja da snažna represija odgovara ljudima, da prepuštanje utvrđenim zakonima pruža mir, ma koliko mračan on bio. Pomiriti se sa strogim zabranama

Koža je zid u Ustanovi kulture „Vuk Karadžić“

znači osloboditi se lične odgovornosti. Usuditi se prekoračiti granice i prekršiti neljudske zakone – predstavlja merilo dostojanstva.“

Predstava je nastala kao koprodukcija MUDRA teatra i UK „Vuk Karadžić“,

u saradnji sa Beogradskim plesnim centrom, a njenu realizaciju omogućio je Sekretarijat za kulturu grada Beograda.

T. Spasić

Pošta Srbije kao donator daruje jedine pozorišne novine. „Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.

POŠTA

FESTIVAL OBELEŽEN GORUĆIM TEMAMA DANAŠNJICE

Na ovogodišnjem MESS-u u centru pažnje bila su i pitanja neumrle pretnje fašizama i potrebe negovanja antifašističke svesti, društveno-socijalnog konteksta predstava, fenomena slobode i angažovanost teatra, i pozorišni pokušaji da se savremeni problemi koji vode prema neizvesnoj budućnosti identifikuju kroz decu

Ana Isaković

Izabelina soba (Foto: Irfan Redžović)

Mada je to bilo pomenuto u uvodnoj reči direktora Festivala Dina Mustafića, ovogodišnji MESS nije bio samo jubilarno podsećanje na sedamdesetogodišnjicu početka Drugog svetskog rata, već i upozorenje na neumrlu pretnju fašizama i potrebu negovanja antifašističke svesti. Živi primer tog antifašističkog otpora iz tog vremena Oskar Danon, nagrađen je na ovogodišnjem MESS-u *Lovorovim vencem*. Živost ovogodišnjeg MESS-a demonstrirana je i na okruglim stolovima u polemikama o društveno-socijalnom kontekstu predstava, o fenomenu slobode i o angažovanosti teatra. Ono što je bilo zanimljivo na festivalu jesu pokušaji u nekim predstavama da se problemi današnjice i procesi što vode prema neizvesnoj budućnosti identifikuju

pronađe ono nevidljivo i scenski ga upriliči. I da ga neizbežno dovede u vezu sa ne tako davnim iskustvima koja su fizički i emotivno sakatila ljude ovih prostora.

Nisu, prirodno, izostale predstave koje su imale sličan cilj: angažovanost, ali to nije značilo da je takav izbor neizbežno garantovao vrlinu svake predstave. Tako je za Ibzenovu *Noru* u režiji Harisa Pašovića rečeno da je hrabra i provokativna predstava, međutim, ovaj pokušaj da se klasična Ibzenova drama smesti u moderni svet, dovela je, u postavci Pašovića, do donekle zbunjujućih rezultata. Legitiman motiv reditelja da likove okruži savremenim artefaktima, da ih „modernizuje“ doprineo je, u ovom slučaju, da se „opara“ izvorna suština

Mladi mađarski reditelj Kornel Mundruczo radio je projekat u kome inscenira roman *Led* Vladimira Sorokina, jedne od provokativnih figura savremene ruske književnosti. U donekle bizarnu priču upliću se istorijska zbivanja iz dvadesetog veka a i današnji (koncentracioni logori, život u SSSR-u i njegov raspad, aktuelni problemi Mađarske, susreti sa zamkama manipulisanog društva i društva koje manipuliše). Bila je to teška predstava, ali koja je nagradila publiku jednim autentičnim umetničkim doživljajem.

Uzburkani ritam MESS-a kao da je zaustavio istraživački projekat *Bez senke* „Lalish Theaterlabora“ iz Austrije. U fokusu njegovog rada je vraćanje na donekle zaboravljen teatarski smer: izučavanje arheologije kako jezika, tako i ljudskog glasa. Shamil Amin i Nigar Hasib, koji su radili predstavu, napustili su Irak zbog režima Sadama Huseina da bi, posle odlaska, svedočili kako posle raspada određene društvene strukture ostaje samo kolektivno sećanje na vreme kada značenja nisu dovoljna i da bi se iz tog stanja, kroz ritual i vraćanje samim počecima jezika, tražilo izvorište u put ka obnavljanju.

Komada Zlatka Topčića *Ne volim ponedeljak* u režiji Kristijana Papkea prikazuje iskustva tri generacije jedne srpske i jedne bosanske porodice u različitim vremenima: sadašnjem, u dobu samog početka Prvog svetskog rata, i u vremenu poslednjeg rata u Bosni i Hercegovini. Teško je bilo doći do istinskog suočavanja koje neće zaboraviti i potisnuti prošlost, ali koje će pronaći adekvatan teatarski jezik da to suočavanje i umetnički ubedljivo uobliči. Tu teškoću je svakako osećao i sam autor pa i reditelj Kristijan Papke.

Za komad *Polet* Žila Granujea govori se da je drama vivisekcije savremene porodice sa njenim devijacijama i konfliktima. Apsurdni dijalozi, incestuozi odnosi, ravnodušnost prema svemu, ukazuju na dramu apsurdna, koja (u joneskovom maniru i beketovskim nihilizmom) predložava publici traumatizovanu realnost. Bez obzira što predstava povremeno animira gledaoce, reditelj Beruit nije uspeo da dovoljno istakne farsičnost koju nudi komad i da ubedljivije poentira njegovo svedočenje o savremenoj autostrukciji čoveka.

Will you ever be happy again?, projekat Sanje Mitrović (produkcija: Centra za kulturnu dekontaminaciju; Beograd i „Het Veem Theater“, Holandija) pleni svojom svežinom a i ozbiljnošću pitanja koje postavlja pred publiku sa sličnim kolektivnim sećanjima. Zamišljena je kao niz skoro dokumentarističkih ličnih uspomena i kao svedočenje o formama kolektivnog mišljenja, arhetipskim predstavama koji su i doveli do tih drama, kao zbir analognih sećanja jednog srpskog i jednog nemačkog protagonista. Ona nastoji da dovede u vezu trauma-

tična iskustva i bolna preispitavanja obecnacije, Nemaca posle Drugog svetskog rata i toku hladnog rata, i Srba neposredno pred i posle ratne drame u poslednjoj deceniji dvadesetog veka.

Predstava *Druga strana*, radena po komadu Dejana Dukovskog, došla je na MESS u režiji Martina Kočovskog koga, i rediteljska biografija i stavovi, predstavljaju kao zagovornika angažovanog teatra. On je takav stav zastupao i u ovoj predstavi. No nedoumica u vezi s njom odnosi se prvenstveno na uzrok izvesnog pada energije u poređenju sa energijom koju je Kočovski uspešno demonstrirao na prošlogodišnjem MESS-u predstavom Brehtovih *Bubnjeva u noći*. Kao da se i time svedoči o razlici dve generacije: one iz 1968. godine i današnje koja postavlja pitanje koliko dugo, koliko jako treba ići u revolucionarnim pokušajima kada oni ostavljaju današnji svet mahom ravnodušnim i nemoćnim?

Izabelina soba u režiji Jana Lauwersa (istovremeno i pisac scenarija projekta) i grupe trupe „NEED Company“ podigla je, čitavo Narodno pozorište u Sarajevu 24. oktobra, doslovno na noge. Osnovna dramska poenta komada je osvrt na belgijsku kolonijalnu prošlost s

nadovezivanjem na Drugi svetski rat, i na prirodu humanitarne pomoći u Africi iz vizure slepe starice Izabele Mirandi, koja učestvuje u svojevrsnom sopstvenom eksperimentu u kome se njena lična sećanja projektuju u njen mozak i omogućuju joj da sve ponovo proživi, da sagleda konzerviranu svest okoline, laž sadašnjeg društva, čime se čitava predstava smešta u širi kontekst. I pored impresivnosti mnogih scena i povremenom uzbuđljivo poentiranju lične drame, u njoj će se naći neujednačenosti u prikazivanju i lične priče i povezanosti te priče sa društveno-kulturnim kontekstom.

Projekat aktera i autora Valerije Raimondi i Enrika Kastelanija *Made in Italy* je hrabri pokušaj ukazivanja, i na ironijski način, a kroz ispovesti protagonista, na devijacije našeg vremena, licemerstvo konzumenstskog društva, ali prvenstveno kritika italijanskog društva zbog čega je predstava doživela gnevnu kritiku italijanske javnosti. No, ako je bila šok za italijansku aktuelnu produkciju, ona se uklopila u koncept ovogodišnjeg MESS-a, koji je, za razliku od uobičajene teatarske realnosti, aktuelan i konstantno upire prst u oko gledaocu.

Poentiranje ovog izraza i teatarskog stava *prst u oko gledaocu*, kojim se završava ovaj prikaz MESS-a, sasvim je umesan. (Nažalost, izostali su prikazi nekoliko zanimljivih predstava koje vaš izveštač nije uspeo da vidi: *Medeja*, „Theatra Nanterre Amadiers“ u režiji Žan-Luja Martinelija, *Večeras improviziramo* HNK-a „Ivan pl. Zajc“ u režiji Paola Madelija, *Kandid ili Optimizam*, JDP-a u režiji Aleksandra Popovskog). Jer, i pored nekih kritičkih opaski o pojedinim predstavama, MESS je ove godine ponudio publici snažna ili bar zanimljiva teatarska uzbuđenja tako što joj je pružio priliku da ovaj *prst u oko* doživi kao *otvaranje očiju*. Posebno je značajano i to što organizatori MESS-a nisu ustuknuli pred ovogodišnjom krizom i što su održali visok nivo smotre i pored manjka finansijskih sredstava. A, svakako, i njegovu živost i prilike za značajne i plodne susrete pozorišnih stvaralaca.

Led (Foto: Irfan Redžović)

ju kroz decu. Pri tome se, prorodno, ne misli na one koje su se davala na programu Dečjeg MESS-a obeleženog sa nekoliko, nesumnjivo, zanimljivih predstava.

I prva predstava na MESS-u, *Pakao na zemlji* (Nemačka) u režiji Konstance Makras, bila je sa decom, tinejdžerima. Teatarski jezik, koje čuva svoju kritičku žaoku, jeste onaj koji prvenstveno umetnički zaokuplja rediteljku: ples i koreografija, dakle telo. To je omogućilo da se dijapazon kritike i promišljanja društva proširi i van granice socijalne problematike „dece sa ulice“, da se progovori o današnjoj fetišizaciji i komercijalizaciji tela, o odnosima polova, problemu identiteta, imigracije i nasilja.

Sasvim je druge prirode bila predstava *Vremena...godišnja doba* Teatra muzike i poezije proizišlom iz kreativnog studija Elene Kamburove, režisera Ivana Popovskog. Njegovi umetnički stavovi su jasni: ne zanima ga ono što se događa u spoljnom svetu, već teži ka kreiranju zasebnog sveta u kome je sve prepušteno jednoj vrsti intuicije i tajni umetničkog stvaranja kroz akcentovanu estetizaciju. Predstava ostavlja dilemu: da li je to bio pokušaj kritike jezika teatra ili samo nekritička igra zavodjenja.

Na predstavi *Zver na mesecu* autora Ričarda Kolinskog u režiji Dina Mustafića publika je imala sasvim drugačiji doživljaj. Komad je zasnovan na događajima i posledicama pokolja Jermena u Turskoj, ali ne stavlja akcenat na istorijske činjenice nego na ono što se zbiva sa čovekom posle stradanja i zločina, što je omogućilo reditelju Dinu Mustafiću da

drame, a od oparanog ne isplete ubedljivu predstava.

Predstava Mostarskog teatra mladih je *Usamljeni zapad* Martina Mekdone u režiji mlade rediteljke Selme Spahić je radena pouzdanim teatarskim jezikom, koji je nastojao da prenese snažnu mešavinu brutalnosti i mračnog humora pisca. Ovo je priča o irskoj provinciji i o bilo kakvoj duhovnoj provinciji, o krugu mržnje, ljubavi i zločina.

Komad *Balon od kamena... moja sećanja* (pozorišta iz Banja Luke u režiji Filipa Grinvalda), zasnovan na ličnoj priči jedne devojčice uobličen je metodom fragmentarne dramaturgije. Odrastanje devojčice tokom sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka u jednom selu u Bosni nosi sa sobom ikonizaciju segmenata njenog sećanja koje je istovremeno i naše kolektivno.

Kada je 1978. godine prvi put prikazana predstava *Klasni neprijatelj* Najdžela Viliijamsa u režiji Harisa Pašovića u Sarajevu, izazvala je burnu reakciju javnosti zbog prenatrženosti domaćih socijalnih problema. Radnju drame u novoj verziji reditelj smešta u ovdašnje Sarajevo, pri čemu su korišćena istraživanja obavljena po školama sa decom koja su rasla u ratnim dešavanjima između 1992–1995. Predstava samo povremeno postiže efekat pomišlju da je prikazana grubost mladih zasnovana na snimanju stvarnog stanja, ali prenatrženost u glumačkom izrazu u postavci nije dovela do prave opomene, već do iritiranosti tako uobličenom poukom.

NAGRADE MESS-a

Na ovogodišnjem, 49. MESS-u žiri: Gjergji Prevazi (Albanija), Damir Zlatar Frey (Hrvatska), Kinga Keszethelyi (Mađarska), Elie Malka (Francuska) i Tatjana Sojić (BiH) je dodelio sledeće nagrade:

Grand Prix – „Zlatni lovorov venac za najbolju predstavu“
Izabelina soba, Belgija

Zlatni lovorov venac za najboljeg reditelja
Paolo Madeli, Hrvatska (*Večeras improviziramo*)

Zlatni lovorov venac za najbolje glumačko ostvarenje
Ermin Bravo (*Zvijer na mjesecu*) i Viviane de Muynck (*Izabelina soba*)

Srebrni lovorov venac za najbolju predstavu u kategoriji *World MESS*
Medeja, Francuska

Srebrni lovorov venac za najbolju predstavu u kategoriji *Mittel Europa*
Led, Mađarska

Srebrni lovorov venac za najbolju predstavu u kategoriji *Children MESS*
Blizanke, Hrvatska

Nagradu „Rejhan Demirdžić“ za najboljeg mladog glumca/glumicu (do 30 godina)

Boris Ler (*Usamljeni zapad*) i Francesco Borchini (*Večeras improviziramo*)

Specijalna nagrada žirija pripla je glumačkom ansamblu predstave *Led*, Mađarska.

Osim nagrada koje dodjeljuje žiri festivala MESS, na svečanoj ceremoniji su objavljeni i dobitnici nagrada koje dodjeljuju medijski pokrovitelji festivala:

Dnevni Avaz – „Avazov Zmaj“ – *Led*, Mađarska
Magazin „Dani“ – „Hrabri Novi Svijet“ – glumački ansambl *Usamljeni zapad*

Radio Sarajevo – „Sound of MESS“ – *Bez senke*, Austrija i specijalna nagrada majstoru tona predstave *Izabelina soba*
te nagrada časopisa „Tmača Art“ – „Ključ Tmače“ – *Druga strana*, Makedonija

Prema glasovima publike najbolja je predstava Ivana Popovskog *Vremena...godišnja doba* sa prosečnom ocenom 9,58.

MOŽDA HOĆE A MOŽDA ĆE MORATI

O novom komadu nedavno preminulog pisca Milorada Pavića, saradnji sa njim, sudbini njegovih drama...

Željko Jovanović

Često se, mada uglavnom u vreme održavanja Sterijinog pozorja, potegne pitanje stanja savremene srpske drame. I mahom se konstatuje kako je lošeg zdravlja. Pišući i sam na zadatu temu, konstatovao sam pored ostalog i da će, s obzirom na odnos našeg teatra prema savremenim piscima, ovo vreme ostati upamćeno kao doba koje nije igralo Milorada Pavića, nedavno preminulog velikog pisca.

Osim što se moramo čuvati svojih želja imajmo na umu da nismo svesni opasnosti koja nas vreba od sopstvenih stavova. Jer, život mnogo brže nego što bi iko mogao da pretpostavi izvrši proveru, ispuni želju koju je teško podneti ili ostvari priliku da uradimo ono što mislimo da je ostvarivo.

Prema mojoj ličnoj (nepouzdanjoj) evidenciji, po delima Milorada Pavića do 2007. godine u srpskim pozorištima jedino je bila izvedena predstava „Hazarski rečnik“ (režija Tomaž Pandur) i to u okviru Bitefa. Bilo je planirano da se potom izvodi na Velikoj scena Ateljea 212, ali kao što znamo od toga nije bilo ništa. Ne znamo, samo, zašto.

U međuvremenu, Pavića su izvodili širom sveta, naročito u Rusiji, i kada mi je

život ukazao priliku da razgovaram sa njim, shvatio sam da su mu sve te predstave bile drage. Naročito one u Rusiji.

Milorada Pavića sam upoznao povodom postavljanja njegovog komada „Svadba u kupatilu“, na sceni Pozorišta na Terazijama. Pitao me je kako to da smo se odlučili da igramo njegovu dramu kad njega, kako je rekao srpska pozorišta ne primećuju. Na uzvratno pitanje šta misli, zašto je tako, odgovorio je da ne zna.

Analizirajući sa direktorom Pozorišta na Terazijama Mihailom Vukobratovićem pitanja produkcije predstave „Svadba u kupatilu“, probleme vezane za svaku premijeru, pojavilo se pitanje koliko će to koštati. Znali smo da se drame Milorada Pavića izvode na mnogim scenama u svetu i pašili se da li ćemo imati dovoljno novca da platimo njegovu dramu. Jedan od najprijetnijih razgovora kojima sam prisustvovao u svojstvu umetničkog direktora Pozorišta na Teraziji bio je taj sa Miloradom Pavićem. Govoreći o svom honoraru gospodine Pavić je rekao da zna u kakvom je stanju srpsko pozorište, da razume okolnosti u kojima radimo i izrekao sumu čija je visina bila jednaka polovini honorara koji neki

put traže naši dramaturzi za svoje adaptacije velikih dramskih dela.

Predstavu „Svadba u kupatilu“ (režija Saša Gabrić) sa repertoara Pozorišta na Terazijama skinuo je život. Tragično nastradali glumac Milenko Zablacanski odigrao je ulogu pesnika Lenaua optuženog da je ukrao kožne pantalone na takav način da je bilo nemoguće razmišljati o zameni. Uz saglasnost Upravne odbora Pozorišta, ovu predstavu smo premestili u sećanje.

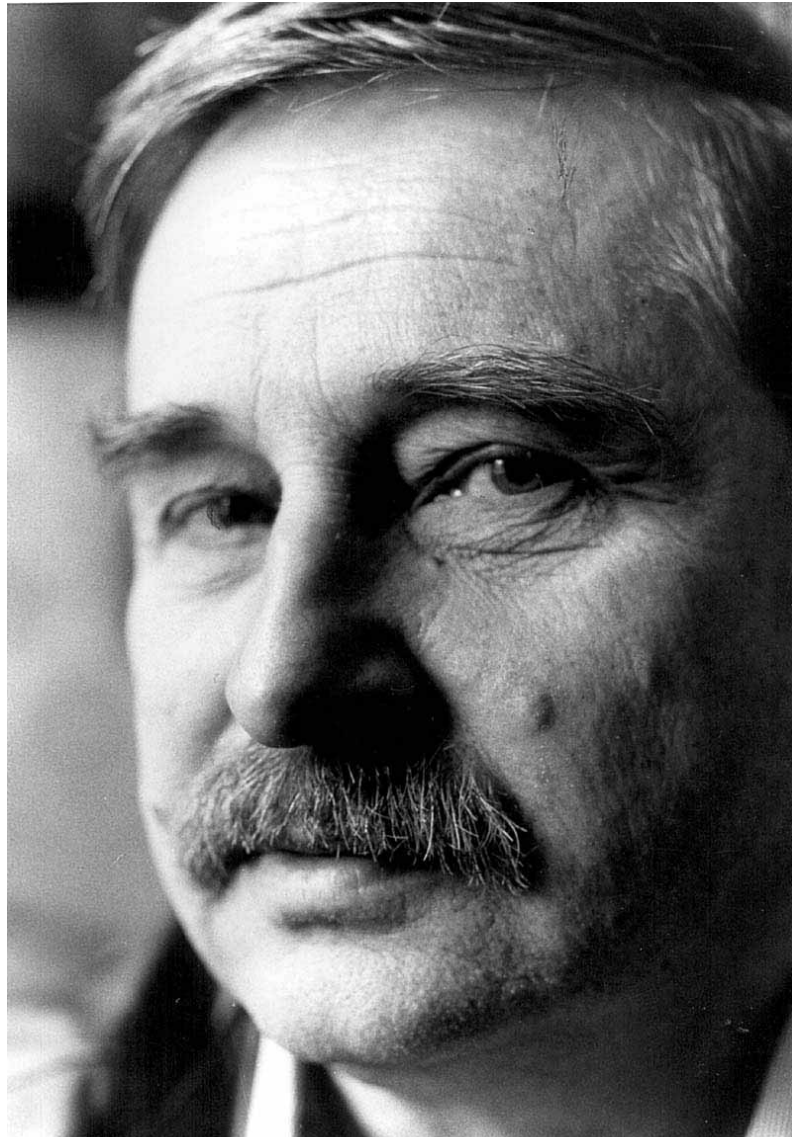
A onda novo iznenađenje. U septembru ove godine pozvao me je gospodin Pavić i rekao da ima novi komad. Nešto sam sastavio na osnovu nekih rukopisa i mislim da bi mogao biti interesantan za vaše pozorište. Rekao je. U propratnom pismu je potom napisao „Dragi gospodine Jovanoviću, šaljem vam, po obećanju dramicu *Bunda*. Ako vam zatreba neka modna kuća za pomoć pokušajte sa Monom. Javite se.“

Izvinivši se zbog kašnjenja u oktobru sam odgovorio: „Poštovani gospodine Paviću, sa velikim zadovoljstvom sam pročitao komad „Bunda“ koji ste mi poslali. Najviše me je opčinila ta, ja bih je nazvao dekadencija, koja vašim junacima tako dobro pristaje.

Kada je reč o razmišljanju o eventualnom igranju ovog komada, trenutno je u toku, a kad nije bio, restriktivan odnos vlasti prema budžetima za kulturu. Konkretno to znači da su već planirani projekti prepolovljeni.

No kako je svaka nesreća prolazna, ja verujem da će tako biti i sada.

Srdačno vas pozdravljam uz zahval-

Milorad Pavić

nost što ste svoj novi komad poslali Pozorištu na Terazijama.”

Da li će Pozorište na Terazijama igrati novi komad Milorada Pavića

„Bunda“? Ne znam. Ukoliko se promene okolnosti možda i hoće, ukoliko

ostanu iste onda će morati.

POZORIŠTE OD STO PETLJI

Monografija Zvezdara teatar 1984–2009.

Feliksa Pašića

Bilo bi zanimljivo sprovesti anketu koja bi pokazala koliko je poznavalaca našeg teatra, naše kulture, kao i prilika koje vladaju u ovim oblastima društvenog delanja, tog 8. oktobra 1984. uoči premijere *Mrešćenja šarana* Aleksandra Popovića, u režiji Dejana Mijača, predviđalo nekakvu budućnost novoformiranom Zvezdara teatru. Pa ipak, ovo, po mnogo čemu atipično pozorište, proslavilo je nedavno četvrt veka kontinuiranog i nadasve uspešnog rada.

U okviru obeležavanja jubileja predstavljena je i knjiga *Zvezdara teatar 1984–2009*, u izdanju pozorišta-slavljenika. Ovu luksuzno opremljenu monografiju je priredio jedan od najrelevantnijih hroničara srpskog i ex-yu teatra, Feliks Pašić, oslanjajući se prevashodno na građu koja se čuva u Zvezdara teatru i Muzeju pozorišne umetnosti Srbije, ali i na druge izvore, kako sam kaže, pisane i usmene, a svakako i na sopstvenu arhivu i sećanje. Građu je znalčki odabrao i obradio, te pred čitaocem izneo sortiranu u nekoliko logičnih celina.

U prvom delu, koji je naslovio „Godine“, Pašić nas vodi kroz zanimljivu „šumu“ napisu u novinama i časopisima, objava u službenim glasilima, teatrografskih i finansijskih podataka, izjava učesnika i savremenika, te raznih drugih svedočanstava, putem kojih osvetljava život jednog nezavisnog teatra. Hronološkim redom, pratimo razvoj ovog pozorišta od „porođajnih muka“ preko probijanja trnovitih staza u borbi za opstanak, do uglednog, nagradama ovenčanog, umetnicima i publici omiljenog teatra, čije predstave doživljavaju i po više stotina repriza. Kraj ovog poglavlja čini je-

dinstvena, impresivna statistika, u kojoj, između ostalog, stoji da je najveći broj predstava na sceni ovog teatra odigrao Danilo – Bata Stojković – 1102, a da među piscima prednjače Dušan Kovačević sa 1523 i Aleksandar Popović sa 523 predstave. Ovim je ujedno objašnjeno otkud u monografiji i dva, za ovakva izdanja neobična, poglavlja – „Aleksandar Popović / Dušan Kovačević“ i „Danilo – Bata Stojković“.

Ali, poštujući redosled priređivača. Pomenutim delovima knjige prethodi poglavlje „Model“, koje govori o programskim i organizacionim specifičnostima našeg prvog komercijalnog teatra koje nema stalno angažovan umetnički ansambl. Zvezdara teatar je od početka bio koncipiran tako da prezentuje prvenstveno prouzročena dela savremenih srpskih i pisaca sa prostora bivše Jugoslavije. U poglavlju koje govori o dva dramska pisca za koja će proteklih 25 godina pokazati i dokazati da su najznačajnija za istoriju ovog teatra, deo o Popoviću slovi „Čovek od sto petlji“. O njemu govore Feliks Pašić, Ružica Sokić, te i sam pisac – kroz delove raznih intervjuua koje je za života davao brojnim sagovornicima. Pod naslovom „Čudan, rizičan posao“, priređivač je sakupio delove iz razgovora koje je tokom godina lično vodio sa Kovačevićem. „Sve bilo je pozorište“, naslov je poglavlja o Bati Stojkoviću, koje čine Pašićev tekst o velikom glumcu i delovi iz razgovora koje je s njim svojevremeno vodio.

Poglavlje „Učesnici i svedoci“ obuhvata 28 svedočanstava o Zvezdara teatru iz ličnih uglova osnivača, umetnika, kritičara, teatrologa i drugih učesnika u

životu ovog pozorišta i njegovih bliskih saradnika. O istorijatu zdanja u Ulici Milana Rakića i njegovim dosadašnjim rekonstrukcijama govori segment pod nazivom „Zgrada“, bogato ilustrovan skicama, crtežima, planovima, tlocrtima, fotografijama. Poglavlje „Predstave“ donosi precizan popis svih premijera ovog repertoarskog pozorišta, sa imenima autorskih timova, glumaca, te imenima likova koje su tumačili, ukupnim brojem izvođenja, datumom poslednje reprize, brojem gledalaca i popisom kritika. Slede „Odjeci“ u kojima priređivač pažljivim odabirom daje izvode iz kritika za svaku predstavu ponaosob, zatim poglavlja „Nagrade“, te „Prilozi“, „Imenik“ i pogovor priređivača – „Uz ovu knjigu“.

Recimo i to da je ovo izdanje veoma dobro pripremljeno za štampu – uz blagu zamerku da se pojedini nadnaslovi i potpisi teško čitaju (prelom teksta potpisuje Dejan Tasić), izuzetno kvalitetno odštampano (Rotografika Subotica), savremeno dizajnirano (Svetlana Volic), te da na najbolji način podseća koliko dobra crno-bela fotografija, kojima monografija obiluje, može da doprinese estetskom doživljaju knjige, ali i prisećanja na pozorišni čin, predstavu.

Željko Hubač

KOSTIMI IZ PREDSTAVE „MALA SIRENA“

POZORIŠTE ČINI ČOVEKA MANJE USAMLJENIM

Pentagon je obezbedio sredstva za nezavisnu pozorišnu kompaniju „Theater of War“, koja treba da poseti 50 vojnih baza i tamo izvede javna čitanja dve Sofoklove tragedije – *Ajant* i *Filoktet*. Brajan Doris, pisac i reditelj koji je osnovao to pozorište, kaže da je reč o zdravstvenom projektu koji vojnicima i njihovim familijama treba da pomogne u prevladavanju psiholoških problema, prikazujući im da su i neki od najhrabrijih junaka imali duševnih teškoća zbog borbi

Aleksandra Jakšić

Hamlet na Brodveju

Grad London sledećeg avgusta pokreće sopstveni frindž festival, koji će se održavati u istom periodu kao i onaj u Edinburgu. Tokom skoro celog meseca na najmanje 18 mesta duž celog grada izvođiće se različite predstave, kao i muzički koncerti i filmske projekcije. Poseta na ovogodišnjem mini-frindžu „London Bridge Festivalu“ ukazala je na potrebu za letnjom smotrom u britanskoj prestonici.

Mark Rejvenhil, čija se adaptacija romana *Nation* Terija Pračeta trenutno izvodi u londonskom „National Theatre“, kritikovao je pozorišnu industriju jer previše pažnje posvećuje praižvedbama novih pisaca, za čiji se rad potom ne interesuje. Kako kaže, pre bi trebalo razvijati dugoročne saradnje sa talentima.

„Royal Court Theatre“ je osvojio nekoliko „Ivning standard“ nagrada. *Jerusalem* Jeza Batervorta, komični, savremeni prikaz života, najbolja je predstava, a reditelj Rupert Guld je nagrađen za svoju postavku komada *ENRON*, inspirisanog događajima iz stvarnog života, koji uz upotrebu muzike, plesa i videa istražuje jedan od najsramnijih finansijskih skandala u istoriji. Takođe, RCT-u pripala je i nagrada za autora koji najviše obećava – Alia Bano nagrađena je za svoj nov komad *Shades*, koji se bavi

tolerancijom u londonskoj muslimanskoj zajednici.

Novi komad u pomenutom RCT-u je drama *Cock* Mika Bartleta (*Contractions, My Child* i *Artefacts*), koja se osvrće na čovekovu seksualnost i teškoće koje nastaju kada se shvati da postoji izbor. Tekst se bavi srećno uparenim homoseksualcem koji se zaljubljuje u ženu. Osećajući krivicu i neodlučnost, on shvata da je samo jedan način da reši problem. Postavka reditelja Džejmsa Mekdonalda se izvodi na malom, zelenom, okruglom, drvenom disku, bez scenografije i rekvizite.

Britanska kompanija „Digital Theater“ omogućila je daunlodovanje predstava poznatih pozorišta poput „Royal Shakespeare Company“, „Almeida“, „Royal Court Theater“, „English Touring Theater“ i „Young Vic“. Predstave koje su snimljene uz prisustvo publike tokom nekoliko izvođenja, moći će da se „skinu“ sa interneta uz pomoć posebnog plejera, za devet funti. Prve dostupne predstave su *Far From the Maddening Crowd* (ETT), nastala po klasičnoj noveli pisca Tomasa Hardija o ljubavi i opsosiji u ruralnoj Engleskoj 19. veka, i *Kafka's Monkey* (Young Vic), adaptacija teksta Kafke koju izvodi jedna glumica.

Nova produkcija u nizu onih koje su iz malog, ali čuvenog londonskog Don-

mar teatra (čiji je procvat počeo 1992. pod umetničkim vodstvom Sema Mendesa) preselile na Brodvej (Broadhurst Theater) je Šekspirov *Hamlet* u kom naslovnu ulogu energično tumači Jude Law. Režiju potpisuje Majkl Grendidž, sadašnji umetnički direktor Donmara.

Takođe na Brodveju, premijerno je izvedeno novo videnje drame *Brighton Beach Memoirs* Nila Sajmona, kralja komedije Brodveja i Holivuda od šezdesetih godina prošlog veka. Međutim, jedan od najizvođenijih Sajmonovih tekstova, napisan 1983, čiji glavni lik odrasta i sazreva, traži identitet u stalnoj borbi sa svojom porodicom, i pored vrlo dobrih kritika prikazivao se samo nedelju dana u „Nederlander Theateru“. Publiku izgleda više ne zanima komad o porodici iz ere depresije koja se smeje kroz suze.

Mjuzikl *Fela!* prati životni put poznatog nigerijskog muzičara, koji je život posvetio političkom aktivizmu. U njegovom transferu sa of-Brodveja na Brodvej u producentske vode uskočili su i Jay-Z, Jada Pinket i Vil Smit. Predstava je do sada osvojila tri „Lucille Lortel“ nagrade (of-brodvejski ekvivalent „Tonija“) – za izvanredan mjuzikl, koreografiju i kostimografiju, a glumac Sgar Naugjah koji

igra glavnu ulogu dobio je OBIE nagradu. Režiju i koreografiju potpisuje Bill T. Jones, a predstava je je zapravo kombinacija klasičnog mjuzikla i plesa, koja koristi originalnu muziku Fele Kutija, koju uživo izvodi afrobit bend Antibalas.

U decembru u Las Vegasu „Cirque du Soleil“ izvodi novu predstavu *Viva ELVIS*. Reditelj je koreograf Vinsent Paterson, poznat po svojoj saradnji sa Madonom i Majklom Džeksonom. Paterson opisuje produkciju kao „apstraktnu biografiju Elvise Prisljija“ u koju će biti inkorporirani i glumački segmenti, kao i pesme Kralja.

Predstava *Building Understanding: Epitaph for a Warehouse* govori o sudbini jednog skladišta Ujedinjenih nacija za hranu i pomoć Palestincima tokom rata u Gazi, tj. o konstantnom izraelskom napadu na taj punkt. Na početku dvadesetominutne monodrame, uz prigušena svetla, prikazuju se slajdovi: slike sukoba u Gazi, ljudi koji beže iz svojih kuća, zgrade u vatri. Potom ustaje Kris Gamis, autor predstave i portparol „UN Relief and Works Agency“, organizacije koja pomaže palestinske избеглице, i kaže: „Ja sam skladište. Ja umirem kao žrtva

izuzetno bolne vatre koja me je srušila.“ Po njegovim rečima, predstava je pokušaj da se odgovori na pitanja oko sukoba zbog kojih su patili Palestinci, kao i narod južnog Izraela.

A Pentagon je obezbedio sredstva za nezavisnu pozorišnu kompaniju „Theater of War“, koja treba da poseti 50 vojnih baza i tamo izvede javna čitanja dve Sofoklove tragedije – *Ajant* i *Filoktet*. Brajan Doris, pisac i reditelj koji je osnovao to pozorište, kaže da je reč o zdravstvenom projektu koji vojnicima i njihovim familijama treba da pomogne u prevladavanju psiholoških problema, prikazujući im da su i neki od najhrabrijih junaka imali duševnih teškoća zbog borbi. Evociraju se unutrašnji demoni mitoloških junaka: Ajant obuzet besom što mu nije pripalo Ahilovo oružje hoće da ubije saborce, i na kraju, u agoniji čini samoubistvo, a Filoktet trpi emocionalni bol zbog izdaje prijatelja, koji su ga ostavili zbog bolesti a potom ga se setili samo zbog oružja koje poseduje. „Drame su slušale stotine vojnika. Izvođići ih, nadamo se da će savremeni vojnici uvideti svoje probleme u širem istorijskom kontekstu, te se osećati manje usamljenima.“

Dnevnik jednog istraživača II

TEATAR IMA RAZLOGA DA SE HVALI

Priča o istraživanju savremenog srpskog pozorišta ili da li jadikovati nad sudbinom kulture

Aleksandra Đuričić

Početak leta nije srećno doba za rad na jednom istraživanju iz oblasti kulture, pozorišnom najmanje. Poslali smo elektronskom poštom upitnike na adrese svih profesionalnih pozorišta u Srbiji, ali, izgleda da početak juna već odiše atmosferom duge letnje pauze. U uslovima hroničnog nedostatka novca teško će se dva letnja meseca pretvoriti u kreativni period, rezervisan za nove, drugačije programe i pozorišne sadržaje (predstave na otvorenom, letnje radionice za decu i mlade, seminare za pozorišne poslenike), kao što je već odavno praksa u zapadnoj Evropi. Kod nas, letnji period u većini pozorišta je praznina, nemogućnost da se sa bilo kim iz administracije stupi u kontakt, telefoni na koje se niko ne javlja, ili, u boljem slučaju, dobi-

jamo odgovor da se javimo posle 1. septembra.

Vreme dok čekamo na prve podatke mora se ispuniti teorijskim istraživanjima, pregledanjem pozorišne periodike za poslednjih deset godina, stručne kritike, koja se teško može pratiti van Beograda i Novog Sada, pregledanjem sajtova pozorišta koji su uglavnom lepo osmišljeni, afirmativni i sa namerom da posećioce upoznaju i sa istorijatom pozorišta.

Pada nam na pamet da Srbija nema vodič kroz profesionalna pozorišta, pa nam se čini pogodnim da tekst našeg izveštaja započne baš takvim poglavljem – *Ko je ko*, koliko profesionalnih pozorišta ima, koliko glumaca u angažmanu...

Pregledajući sajtove, nailazimo na brojne potvrde koje govore u prilog tome

da će pozorište, kao i uvek, opstati, da publike ima, da i svi poslenici van pozornice itekako imaju razloga da se nečim pohvale. Zato angažujemo i saradnike koji će nam poslati tekstove o svojim iskustvima, jer, interesuje nas šta je unapredilo marketing u Kruševačkom pozorištu, kakav je položaj lutkarstva kod nas, ima li načina i sredstava da se Opera i Balet u Beogradu odvoje od Drame Narodnog pozorišta, kakav je tehnički aspekt i koje su mogućnosti srpskih pozornica, na koji način će usvajanje Zakona o kulturi uticati na položaj zaposlenih u pozorištima, a posebno glumaca...

Pravi je trenutak da se pozabavimo i pozorišnim festivalima kojih u Srbiji zaista ima mnogo. Brojno su ojačani u teškim devedesetim, kada je sveukupnoj atmosferi manjka hleba pogodovalo što više igara koje su predstavljale ružičastu stvarnost i način da se pobjegne od života. Možda je tada njihovo postojanje i imalo svoje razloge. Danas ta brojnost izaziva izvesnu zabrinutost, pitamo se da li se tako nepotrebno rasipa novac koga je uvek nedovoljno, kako napraviti odabir onih festivala koji kvalitetom opravdava-

ju svoje trajanje, a ne inercijom lokalnih vlasti koji smatraju da, finansirajući ih, održavaju i život lokalnim kulturnim prilikama... teško je reći. Ali jedna monografija o glumačkim nagradama koje se u Srbiji dodeljuju zaista zaprepasćuje svojom impozantnom pedantnošću. Glumci i pisci – najviše nagrađivane kategorije umetnika kod nas. Da li ih i u

stvarnosti toliko cenimo i ima li smisla određivati umetnika bez nagrade kao promašenog, neuspešnog?

Bilo bi lepo kada bi naše istraživanje pokazalo da u sadašnjem srpskom pozorištu itekako ima razloga za rad, stvaralaštvo, aplauz, osmeh ili suzu u publici i da je to najveća i najznačajnija nagrada.

Preplatite se na
LUDUS

Godišnja pretplata za Srbiju: 1000,00 din.

Dinarski tekući račun:
Savez dramskih umetnika Srbije
255-0012640101000-92
(Privredna banka Beograd A.D.)

Godišnja pretplata za inostranstvo: 30,00 EVRA

Devizni žiro račun:
5401-VA-1111502
(Privredna banka Beograd A.D.)

Instrukcije za uplate u evrima potražiti u
Savezu dramskih umetnika Srbije

PRIVLAČNOST VUDIJA ALENA

Razni su komadi Vudija Alena danas na našim scenama; „Smrt“ se već duže daje u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, nedavno su premijerno izvedeni komadi „Sviraj to ponovo, Sem“ u Beogradskom dramskom pozorištu, i „Ne znam pitanje, ali seks je odgovor“ u Pozorištu „Boško Buha“, a u SNP-u je Vudi lik u predstavi pod nazivom „Ljubavni jadi Vudija Alena“

Branko Dimitrijević

Vudi Alen

Alen Stjuart Konigsberg, poznatiji kao Vudi Alen, verovatno bi se začudio da zna koliko je u dalekoj Srbiji popularan na pozorišnim scenama. Njegova *Smrt* se već dugo daje na sceni „Studio“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta, a trenutno se izvode tri nove predstave o njemu ili po njegovim delima. *Ne znam pitanje, ali seks je odgovor*, po tekstu Nebojše Romčevića, gde se Vudi pojavljuje kao lik, nova je premijera u „Boško Buhi“. Nešto slično tome će se

dogoditi i u SNP-u, tamo je Vudi lik u komadu pod nazivom *Ljubavni jadi Vudija Alena*, a u Beogradskom dramskom je 28. novembra premijerno odigrana predstava *Sviraj to ponovo, Sem*, radena po Alenovom filmu, a valjda i drami.

Alen je prvenstveno filmski autor, počeo je na televiziji pišući gegove za razne poznate komičare koji su imali svoj šou, radio je u istom timu pisaca sa Denijem Sajmonom, bratom poznatog dramskog pisca Nila Sajmona, i sa Me-

lom Bruksom. Verovatno je preko braće Sajmon Alen došao na ideju da se proba u pozorištu. Pisao je skečeve za pozorišnu reviju „Od A do Z“, ali je želeo da bude autor originalnog komada. U svom prvcenu, *Ne pij vodu*, nije lično nastupao. Iako postoje zaplet i priča sa hladnoratovskom temom, ova farsa iz godine 1966. ima slobodan stil koji se može podvesti pod slogan „sve za geg“, dakle od-

stupanja od zapleta i priče su dozvoljena ako postoji mogućnost da se napravi vic. Takva vrsta komedije ima svoje preteče i u američkom i u engleskom pozorištu, a najdirektniji uticaj dolazi od američkog humoriste J. S. Perelmana, koji je uticao i na braću Marks.

Nakon uspeha svog pozorišnog prvcena, koji je doživeo i filmsku ekranizaciju, Alen je napisao *Play it again Sam*, a tu je i igrao. I ova predstava je imala uspeha, pa je i ona ekranizovana i opet je i tu Alen lično igrao. Iako je već počeo da ima sve više uspeha na filmu, Alen nije napustio pozorište. Napisao je nekoliko jednočinki, objavljenih u zbirci *Bez perja*, a među njima su bile i *Bog* i *Smrt*.

Godine 1981. Alen je imao premijeru svog komada *Plutajuća sijalica*, gde je dobio odlične kritike, ali je komercijalno loše prošao. Posle toga Alen se dugo klonio teatra, da bi se godine 1995. udružio sa Dejvidom Memetom i Elejnom Mej za predstavu *Postupci koji se rugaju smrti*, gde je priložio jednočinku *Central park vest*.

Iako nije bio direktno uključen u rad u pozorištu, Alen je bio prisutan jer su igrane njegove jednočinke i adaptacije njegovih filmova; pozorišne verzije filmova *Meci iznad Brodveja* i *Septembar* igrani su u Italiji, odnosno u Francuskoj.

Govorilo se da Alen piše dramski tekst sa ulogom za svoju sadašnju životnu partnerku Sun Ji Previn, ali od toga do sada nije bilo ništa.

Pozorištu se ponovo vratio 2003. sa dve jednočinke pod zajedničkim nazivom *Pisac bez ideja* prikazanim na of-Brodveju, a ovog puta Alen je i režirao. Sve zakazane predstave unapred su bile rasprodane.

Isto se dogodilo i 2004. sa predstavom po tekstu *Polovna sećanja*, koju je Alen opet i režirao. Zbog velikog interesovanja, život predstave je produžen.

Postoje i dalji planovi što se Alena i pozorišta tiče, ali on je uvek bio nepredvidljiv. Možda bi mu trebalo ponuditi da radi u nekom od naših pozorišta? Ako ništa drugo, možemo organizovati festival predstava sa Vudijem i pravljjenih po njegovim tekstovima. Dalje već možete pustiti mašti na volju: dati jednoj od naših scena Vudijevo ime, ustanovljivanje nagrade Vudi Alen, spomenik Vudiju u natprirodnoj veličini, Vudi istovremeno otvara i Bitef i Bemus svirajući klarinet, Vudi u žiriju za „Zlatni klotič“, Vudi obećao donaciju da se srede sedišta na kamernoj sceni SNP-a...

A nadajmo se da će naša publika toliko željno komedija bar malo uživati u novim predstavama.

ĐORĐE MARJANOVIĆ, PEVAČ-GLUMAC

„Nikad nije kasno da se ljubi strasno...“

Specijalnim pijetetom načinila sam ovu belešku o večeri koja je održana u Ruskom domu u Beogradu 9. novembra 2009. godine. Povod je bio rođendan Đorđa Marjanovića. Pošto sam bila gost (kao publika) te večeri, a s obzirom na dugogodišnju profesionalnu saradnju sa njim, imala sam potrebu da ostavim ovaj pisani trag. Đorđe je, prisetime se, studirao glumu na našoj Akademiji dramskih umetnosti. Kada sam mu pomenula da bih tu belešku, koja mu se veoma dopala, možda objavila u „Ludus“ bio je oduševljen kao dete. I, dalo se prepoznati; tako će se makar malo ispuniti njegova davnašnja želja – biće među glumcima.

Sa osam meseci života, sa osam godina, sa osamnaest godina i sada sa skoro osamdeset leta zviždukao je lako doživljujući život koji mu je uvek darivao nove dane pune nemira, radosti i rada. Grlio je svaki časak postojanja, kao i te novembarske večeri u Ruskom domu u Beogradu.

Nauk je dobio svojim rođenjem „da biti dobar znači biti hrabar“, u svemu što činiš. Možda su za Đorđa važile neprikladne reči našega naroda: „U dobru je lako dobar biti, na muci se poznaju junaci.“ Davnih dana nama mladima se činilo, dok smo ga slušali i gledali, da je „išao pred rudu“. Naprotiv! Svojim tanašnim osećajem za trenutak u kome živi dodirivao bi suštinu neprolaznosti umetnosti, kao i te večeri u Ruskom domu. Zadivio je publiku istim žarom kao kada je bio sasvim mlad. Sijao je mladalačkim duhom, uprkos vremenu koje opominje.

Đorđe ne haje za opomene! On sam postavlja pitanja i sam daje odgovore, kao uzavreli osamnaestogodišnjak. On doziva Branka Radičevića, Jesenjina, Puškina...

Želeo je da bude glumac, a za taj poziv potrebne su još neke vežbe – telesne. Sretala sam ga kako na DIF-u (tu smo imali časove akrobatike – obavezan predmet na Pozorišnoj akademiji) upor-

no vežba na strunjači. Crni šorts, bela majica, gimnastičke patike... Kolut napred, kolut nazad... i taj ispit se mora položiti. A ko je u vreme '68–'69. godine pevao sa poda, igrao neumorno, slao poruke svojim glasom i telom jednog prvog, spretnog glumca koji ume „i da peva“?

Želeo je da bude glumac. I postao je glumac-pevač. Znao je da u svojim pesmama kroz recitative iskaže glumački dar. To je za njega scena. Pevaš, a glumiš!

I te večeri u Ruskom domu na sceni se pojavilo mnogo njegovih prijatelja – pevača, voditelja, muzičara, dece iz njegovog rodnog Kučeva. Svi su oni sa velikim poštovanjem i žarom nastupili. Ja sam jedino gledala lice Đorđa Marjanovića. Sa svakim od njih je pevao, aplaudirao im, ljubio ih. Niti jedan tren nije dopustio da on bude ličnost te večeri. Naprotiv! Svojom pažnjom i nežnošću prenosio je na njih ljubav očinsku, profesionalnu. Radovao se, skoro kao dete, svakoj izgovorenoj reči, opevanoj noti, ne uznemirivši nikoga radi uzdizanja svoje proslave.

To je retkost. Biti sklonjen, a blistati kao prava zvezda.

Eto, ponašao se kao glumac. Sve je propratio pravim „dramskim“ pogledom, ili rečju. Želeo je da bude glumac i te novembarske noći je bio pravi veliki glumac. Dok sam ga gledala, mislila sam stalno o toj strunjači sa DIF-a, davne '68. ili '69. godine, i evo strunjača je sada opet pred njim – treba savladati kolutove, treba prozvati vreme i zamoliti ga da ne leti, treba opevati makar jedan stih „Nikad nije kasno da se ljubi strasno...“ Treba odzviždati ljubavni zov u osam ujutru ili osam uveče – svejedno.

Đorđe je svojim divnim, nežnim rukama ljubio mikrofon, svoje prijatelje na sceni, svoju publiku, čineći ono što najbolji glumci čine – „pevujući“ svoje glumačke zadatke. Đorđe prosto želi da kaže notama, a opeva rečima. To je glumac-pevač.

Blago onim strunjačama na DIF-u! Nisu ni sanjale da će proplovati belim svetom pod pazuhom jednog momka – od Kučeva do Moskve, od Beograda do Australije. Nisu ni slutile da će to vitko telo koje su mu one dale, nositi sa sobom lepotu dara jednog strasnog glumca i pevača-pesnika preko pola veka. Te male strunjače sad odmaraju, Đorđe radi. Kraja nema. Postoji život, zadatak koji treba uraditi!

Te večeri u Ruskom domu Đorđe bi često brisao suze da ih niko ne vidi, a svi smo ih videli. Imala sam osećaj da je skoro „kaznjen“ što takve reči dopiru do njega, kao da se branio od reči ljubavi kojima su ga obasipali. Taj uzdržani iskaz zahvalnosti – brišući svoja dva

Mirjana i Đorđe u Ruskom domu

oka – odavao je čoveka skromnog, ushićenog, ganutog, odanog svemu što je za života činio. To su trenuci kada se ljudi dobro raspoznaju. To, mi glumci, dobro

znamo.

Suze ili zvižduk u osam – to je scena Đorđa Marjanovića. „Nikad nije kasno...“

Milan Mihailović Caci Iz „Uspomenara 212“

DAVITELJ

Milutin Butković i Taško Načić bili su nerazdvojni drugari više decenija. Ko zna koliko su predstava zajedno odigrali, koliko kilometara prešli u istom kupeu, koliko porodičnih slavlja zajedno proveli, koliko puta zoru dočekali. I voleli se! I poštovali! Ali...

U bifeu dijalog nerazdvojnih drugara. Bule, koji se svima, pa i rođenoj ženi, obraćao sa SINE, pita Taška koji je upravo završio film „Davitelj protiv davitelja“:

- Tale, sine, da te zamolim nešto.

- Izvoli, Bule – skoro ustajući reče Taško.

- Vidi, sine, omacila mi se mačka, pa ako možeš da mi podaviš mačiće – reče Bule, spreman da i glavu izgubi za dobar štos.

Dragica Novaković Gica i Milutin Butković Bule u predstavi *Partija remija*, 1980, Teatar u podrumu

KAZALIŠNI DOGAĐAJI U HRVATSKOJ

Aleksandra Jakšić

Bugarski reditelj Sani Saninski u predstavi *Bilo jednom jedno vreme*, premijerno izvedenoj u zagrebačkoj „Žar ptici“, uhvatio se u koštac hrabro, inteligentno i uspešno s kategorijom vremena. U teatralizaciji te ideje, stvaranju konkretnih prikaza od sekundi, minuta, sata do dana, nedelje, meseci i godišnjih doba, znatno mu je pomogao kompletni dizajn predstave u blago futurističkom tonu.

Peter Stajin, legenda nemačkog pozorišta, proslavljeni scenski inovator koji je ostavio dubok trag u berlinskom „Šaubineu“ sedamdesetih i osamdesetih godina 20. veka, nastupio je prvi put u Hrvatskoj, u Zagrebačkom kazalištu mladih, s predstavom *Faustova fantazija*, svojevrsnim koncertom s ljudskim glasom. Tom prilikom je izjavio: „Pozorište traži strpljenje, ne čekanje se i uči, a na kraju se i isplati. Teatar je i utopija u svetu u kom više nema onog istinskog sticanja iskustva...“ A o stanju u savremenom evropskom pozorištu: „Ne sviđa mi se toliko rediteljskog teatra, previše je postmodernizma, previše glumaca u ulogama marioneta. Nikoga ne zanima tekst.“

Remek-delo *Ježeva kućica* Branka Ćopića, ta nezaboravna dijaloška pesma, koja svoju snagu gradi upravo na duhovito rimovanom tekstu, u režiji i dramaturgiji Božidara Viočića se pretvorila u izvanredno zabavnu i dinamičnu lutkarsku predstavu na sceni Zagrebačkog kazališta lutaka.

Prva ovosezonska premijera Zagrebačkog kazališta mladih je *Brak Marije Braun*, pozorišna verzija istoimenog Fasbinderovog filma. „Tekst propituje nemačko društvo mahom po završetku Drugog svetskog rata (radnja se odvija između 1945. i 1954), vreme ubrzanog zaboravljanja istorije i mahnitog bogaćenja po svaku cenu. Istorija se ponavlja na na-

šim prostorima, što je i početna tačka izbora uprizorenja slavnog filma“, rekla je rediteljka Tea Alagić-Vlašić.

Monodramom *Zašto se muve lepe na „ono“* koju potpisuju reditelj Cvetin Aničić i glumica Mira Perić-Kraljik u osječkom HNK-u ponovno je pokrenuta Noćna scena na kojoj će se uz redovan pozorišni repertoar otvoriti prostor i za dodatne programe, i to u kasnijim večernjim satima. A prva izvedena predstava donosi priču o četiri žene koje dele zajedničku strast prema vlasti i moći, ne shvatajući cenu takve strasti. Sve četiri su supruge vladara i diktatora koji vladaju masama, ali i njima samima. To su Hitlerova, Staljinova i Titova žena, kao i žena Teatra.

Premijerom drame Ronalda Harvuda *Garderober* u režiji Joška Juvančića, Zlatko Vitez, glumac, reditelj i pokretač Glumačke družine Histron, obeležio je četiri decenije života na daskama. Dramom o ostarelom glumcu, veličini teške naravi što priprema svog poslednjeg Kralja Lira nege u Engleskoj usred Drugog svetskog rata Vitez se i simbolički oprostio s pozorišnim svetom.

Najbolja predstava 24. Gavellinih večeri, godišnje smotre najboljih ostvarenja hrvatskih dramskih teataru iz protekle sezone, jeste *Zagrebački pentagram* Zagrebačkog kazališta mladih.

Najslavniji i najizvođeniji zagrebački mjuzikl *Jalta, Jalta* nastao u radionici kompozitora Alfija Kabilja i libretiste Milana Grgića, a u režiji Vlade Štefančića i produkciji zagrebačkoga gradskog pozorišta Komedija, obnovljen je i otpočeo je svoju hrvatsku turneju.

Ozbornova drama *Osvrni se gnevno* je premijera na Sceni Gorica u Velikoj Gorici, u režiji Paola Madelija. „Svako iz svoje perspektive gaji gnev prema društvu koji pak najčešće proističe iz nemogućnosti ostvarivanja sebe kao

punopravnog pripadnika društva“, rekao je Madeli, koji u drami stavlja naglasak na amerikanizaciju, tačnije na deideologizaciju sveta koja ne donosi ništa dobro, jer svet bez ikakve ideologije nije prihvatljiv.

Češki reditelj Jirži Menzel, stari prijatelj zagrebačkog pozorišta Komedija, postavio je dramu *Odlazak* svog sunarodnika, dramatičara i pesnika, bivšeg disidenta i državnika Vaclava Havela. Reč je o komadu napisanom nakon Havelove duže spisateljske suše, praiizvedenom 2008. godine, koji progovara o smeni vlasti i uobičajenim posledicama, kojim je Havel postigao uspeh na više evropskih pozornica.

„Tematski smo se opredelili za ženski cirkus i značenje žena za njegov razvoj“, rekao je Ivan Kralj, direktor Festivala novog cirkusa, koji je svoje peto izdanje imao u Zagrebu od 26. do 30. novembra. Od predstava iz Francuske, SAD-a, Velike Britanije, Švedske, Kolumbije, Nemačke i Hrvatske, izdvojile su se *Eloge du poil bradate* žena Žane Mordo, *A Won Woman Show* američkog klovna Laure Harts u kojoj ona daje kritiku muški orientisanog sveta klovnova, i dve hrvatske premijere – *Poppins silazi* u izvedbi zagrebačke trupe „Triko“, i akrobatska predstava *Bambulu* nastala prema motivima romana „Rio Bar“ Ivane Sajko.

U Hrvatskoj je 21. novembra održana *Noć kazališta* (inače međunarodni projekat), koja je svim znatiželjnicima omogućila ne samo da uglavnom besplatno gledaju predstave, već i da zavire u inače nedostupne prostore – iza pozornice, u kancelariju upravnika, mušku ili žensku garderobu, tonsku i rasvetnu kabinu... Ideja Noći pozorišta je da se posetioci upoznaju s načinom funkcionisanja teatra, da učestvuju u otvorenom dijalogu, ali i da se poboljša međupozorišna saradnja i umreženje evropskih teataru.

Premijera komedije-baleta, koju je od Molijera naručio Luj XIV, *Gradanin plemić*, izvedena je na sceni Hrvatskog narodnog kazališta u režiji Krešimira Dolenčića. Predstava objedinjuje tri an-

Pozorišno viđenje Fasbinderovog filma: *Brak Marije Braun*

sambla – Dramu, Operu i Balet. „U *Gradaninu plemiću* prati se život izuzetno bogatog građanina koji sve ima i kupuje, ali nema položaj niti znanje. U Molijerovo doba njemu je bila potrebna plemićka titula, danas bi se ona zvala funkcija, društvena pozicija koja osim novca osigurava još nešto uz uspeh kod žena u društvu – status na dvoru, ugled u višim društvenim slojevima... Tragedija je postala opšta stvar. Tragična lica su svuda, tragične sudbine. Univerzalnim strahotama bavi se zapravo komedija, zato je Molijer popularan, on analizira pitanja koja se po medijima prodaju u vrlo laganom izdanju. A iza svega toga na dnu hranidbenog lanca svedočimo strahoti današnjeg sveta. Oko nas normalno žive

mizantropi, Tartifi, škrtice“, rekao je reditelj.

Reditelj i scenograf Borut Šeparović u predstavi *Generacije 91–95. (ili sat hrvatske povijesti)* Zagrebačkog kazališta mladih, jednim delom nadahnutom romanom Borisa Dežulovića „J.... sad hiljadu dinara“ o hrvatsko-bošnjackom sukobu u Bosni i Hercegovini, upustio se u ambiciozno i intrigantno istraživanje koje se fokusira na generacije rođenih u vreme Domovinskog rata. Osim dobre koreografije, odličnog tempa i dinamike, predstava nosi humanu poruku jer pokazuje militarizam i svaki rat u svetlu propitivanja njegove svrsishodnosti, dajući objektivnu sliku i ne naginjući ni na jednu od sukobljenih strana.

NOVITETI SLOVENAČKOG GLEDALIŠČA

Kamerna tragedija u 53 dana, *Dva brata* Fausta Paravidina, u režiji Alen Jelen premijerno je izvedena u Gledalištu Glej. Život braće koja žive zajedno sa detetom mladeg brata brata, obremenjen je rivalstvom i ljubomorom, vremenom postaje nezdrav i kulminira zločinom. Paravidino je za *Braću* 1998. dobio nagradu „Tondeli“ Pozorišta u Ričoneu sa sledećim obrazloženjem: „Snaga ovoga teksta koji je žiri prihvatio sa oduševljenjem, kao dah svežeg vazduha upravo je u zatvorenosti u sebe ovog porodičnog jezgra i paradoksalno u samodovoljnosti koja ga održava u nekoj vrsti bezvazdušnog stanja u odnosu na spoljni svet, reprodukujući istovremeno uz pomoć igre odraza mehanizme naše svakodnevice nešto krhko, ali što izražava iskrenu potrebu, zabavlja nas i uznemirava jer nas se tiče.“

U Gledalištu Glej je od 24. do 30. novembra po četvrti put održan festival dramskog pisanja *PreGlej na glas!* na kom su predstavljena dela mladih autora iz Slovenije i Srbije. Namena festivala je približiti dela neafirmisanih pisaca javnosti i pozorišnim krugovima. Predstavljani su: Miha Marek – *Čas razcveta 2*, Damir Avdić – *Most na krvi*, Jure

Novak i Simona Semenič – *Iz principa*, Nebojša Pop Tasić – *Kako sam postao Slovenac*, Neja Repe – *Zbiralci kosti*, Tamara Šuškić – *Plovidba*, Vanja Nikolić – *Connection*, Simona Hamer – *Tik-Tak*. U sklopu festivala održana je i radionica dramskog pisanja pod vodstvom Milana Markovića.

U Mestnom gledališče Ptuj održan je 6. slovenački festival kamernog pozorišta SKUP'09 od 23.11. do 5.12. Izvedene su predstave: *Znamke, nakar še Emilija* (Gledališče Koper, Teatro Capodistria), *Iz principa* (Gledališče Glej Ljubljana), *Mama nije sama* (Mestno gledališče Ptuj), *Bostonska veza* (SNG Drama Ljubljana), *Crni kos* (Cankarjev dom Ljubljana), *Beskonačna šteta svakodnevice* (SNG Nova Gorica), *Eda – zgodra braće Rusjan* (SMG Ljubljana), *Triko* (SLG Celje), *Ukoso prelaženje autoputa ili Priča o zlatnoj ribici* (SLG Celje) i *Rugoba* (Mestno gledališče ljubljansko).

U novoj zgradi Mini teatra u Ljubljani premijerno je izvedena lutkarska predstava za decu *Medvedek zleze vase*, kultne radijske drame Franeta Puntarja, u režiji Jake Ivanca. Uz upotrebu video projekcija, animacije, lutki, snimanja uživo, muzike autori su pokušali da do-

čaraju izmišljeno proputovanje kroz čovekovo telo.

Komična drama *Zastave* irske dramatičarke Bridžit O'Konor premijerno je izvedena na sceni Slovenskog ljudskog gledališča Celje u režiji Matjaža Latina. Radnja se dešava na napuštenoj plaži u Irskoj gde se na smrt dosađuju dvojica pripadnika obalske straže. Oni pucaju u galebove i maštaju o novoj službi u nekom turističkom mestu... Reč je o ironičnoj drami sočnih dijaloga koja tretira temu istinskog prijateljstva, laži i izdaje.

Nova premijera mariborskog SNG-a je komad *Malograđanska svadba* Bertolta Brehta u režiji Mateje Koležnik. U toj drami nastaloj 1919, Breh istemeva pojavnost, lažni moral, sentimentalnost i običnost pripadnika *petite bourgeoisie*. Svet nestvarne sreće ruši se pred učesnicima, kao mladenački nameštaj koji se lomi pre kraja venčanja. Najsrećniji dan bračnog para se pretvara u pakao.

Na sceni istog pozorišta obnovljena je lutkarska predstava *Bajka o caru Sultanu* Puškina, u režiji Nataše Matjašec (prvu verziju je režirao ruski reditelj Aleksandar Anurov). Glavni lik car Sultan između tri kandidatkinje bira onu najiskreniju i ambicioznu da mu postane

U irskoj zabiti: *Zastave* u Celju

žena. Ali, njegova odluka izaziva zlo i zavist...

Roberto Cuko francuskog pisca Bernara-Marije Koltesa nova je predstava ljubljanskog SNG-a, u režiji Filipa Kalvarija. Razlog za postavku poslednjeg Koltesovog komada leži u njegovoj poetici, kao i u činjenici da su našli pravog reditelja za taj posao, kažu u Pozorištu. Koltesova fascinacija serijskim ubicom o kom je saznao iz novina obeležena je njegovim suočavanjem sa sopstvenom smrću koja ubrzo dolazi. Nije da interesovalo moralisanje ili šokantnost zločina, već

ispitivanje granica ljudske moći i ništavila.

Dušan Mlakar je premijerno postavio komad Luidija Pirandela pod nazivom *Šta je istina?* u pozorištu SNG Nova Gorica. Tajanstven život novog državnog radnika u mestu budi sumnju i prerasta u opsesiju otkrivanja istine. Autor propituje šta je zapravo istina, a ipak se ironično poigrava sa malograđanskim životom i lažnim saosećanjem koji uništavaju neobičnu harmoniju troje nesrećnih ljudi.

TEATARSKE VESTI IZ MAKEDONIJE

Izložba „Sva Nušićeva lica“ otvorena je u Makedonskom narodnom teatru. Postavku čine fotografije iz života slavnog komediografa i deo su kolekcije Muzeja grada Beograda. Posle otvaranja izvedena je Gospođa ministarka u režiji Nataše Poplavske. „Nušića tretiramo domaćim autorom iako pripada našim severnim susedima. Ipak, bio je i upravnik Skopskog teatra 1913“, rekao je direktor MNT-a Sašo Milenkovski, i dodao da je fascinantno da je Nušićeva autentičnost priznata i danas.

Treći međunarodni pozorišni festival Skupi 2009 održan je u skopskom Dramskom teatru od 3. do 10. novembra, a nastupilo je osam pozorišta iz Albanije (*Moć tradicije*), Švajcarske (*Sevanje kandži*), Italije (*In contro/canto*), Nemačke (*Dnevnik ludaka* iz Berlina), Francuske (*Baronova vizija*), Bugarske (*I jas sam Ketrin Danev*) i iz Hrvatske i Bosne i Herce-

govine (*Bog masakra* iz Splita, odnosno Sarajeva). Novina ovogodišnjeg izdanja je saradnja sa kosovskim festivalom „Kosova interfest“, koji je imao udela u kreiranju programa, kao i u finansiranju.

Tokom Nemačke nedelje Strumički tetatar je izveo u Skoplju svoju prošlosezonsku premijeru komada Marijusa fon Mejenburga *Ognjeno lice*, u režiji Deana Damjanovskog.

Tragikomedija *Vetar kroz topole* nova je premijera u Dramskom teatru u Skoplju, a reč je o koprodukciji između Pozorišta i autora predstave, reditelja Koleta Angelovskog i glumaca. Priča Žerara Sibernijasa govori o veteranima, ratnim herojima koji svoje penzionerske dane provode na terasi vojne bolnice. Smenjuju se tužne i komične situacije o njihovim nemogućim misijama.

Nova premijera u Turskom teatru u Skoplju je Strindbergova *Gospođica Julija* u režiji Aleksandra Popovskog. Inscenacija Popovskog pored muško-ženskih psihološkim odnosa bavi se i javnim mišljenjem – osmislio je tri kraja: Julijino ubistvo, Julija ubija slugu Žana i Julija i Žan beže zajedno.

Na sceni Narodnog pozorišta u Štipu premijerno je izveden komad *Mrsna zagonetka* Bratislava Taskovskog, u režiji Gorana Trenčovskog. Tekst se bavi društvenim krajnostima u makedonskoj tranziciji. Prikazuje posno-mrsnu stranu tranzicije, u kojoj tajkuni i vlastodršci pokušavaju i da uspostave kontrolu nad ljudskim strastima i osećanjima.

Nova premijera u Veleškom teatru je komad srpske spisateljice Mirjane Ojdanović *Tragovi ljudskih zuba*, u režiji Nenada Vitanova. Psihološka drama je izgrađena na dve životne priče koje pripoveda-

Tragovi ljudskih zuba u Velesu

ju dve žene tokom svog prvog dana boravka u centru za žrtve porodičnog nasilja. Našle su se četrdesetpetogodišnja intelektualka sa tromesečnom bebom i jedna mlada žena koja je ostavila svoju

decu jer nije mogla da podnese svakodnevno maltretiranje od strane muža. „Ispovedajući se jedna drugoj porede se različiti stavovi i pogledi na život“, rekao je reditelj Vitanov.

ŠTA SE DOGAĐA U POZORIŠTIMA BIH

Premijera predstave *Povratak* u režiji Nikole Pejakovića i po tekstu Harolda Pintera održana je na Velikoj sceni Narodnog pozorišta RS u Banja Luci. „Pinter je uspeo da se izbori i postane klasik avangardnog teatra. Nadam se da će predstava imati dug život i da će se Pinter 'dobro osećati u našem gradu'“, naveo je reditelj. Radnja te tragikomedije, koja govori o porodici upetljanoj u sumnjive, kriminalne poslove, događa se u Londonu sredinom prošlog veka, dok je Pejaković tu priču izmestio u Banja Luku našeg vremena.

Zlatni lovorov venac ovogodišnjeg Internacionalnog teatarskog festivala MESS pripao je predstavi *Izabelina soba* belgijskog teatra „Nedkomapni“, u režiji Žana Lovera, dok je reditelj Paolo Madeli nagrađen za postavku predstave *Večeras improviziramo*, u izvedbi Hrvatskog narodnog kazališta „Ivan pl. Zajc“ iz Rijeke. Direktor festivala Dino Mustafić je istakao da će od idućeg, pedesetog izdanja MESS u fokusu imati reafirmaciju programa za mlade reditelje i proširenje edukativnog nivoa. U planu je i veći broj koprodukcija te samostalnih festivalskih produkcija. „Najveći poklon Festivalu za rođendan bio bi njegovo ozvaničenje u

MESS teatar, odnosno zvaničnu pozorišnu instituciju, što je praksa mnogih velikih svetskih festivala“, smatra on. Želja organizatora je da iduće godine dovede deset najboljih svetskih predstava i teatarskih imena, jer 50. festivalsko izdanje neće biti takmičarsko, već svečarsko.

I u BiH je aktuelan Vudi Alen ove sezone. Bosansko narodno pozoriste Zenica izvelo je komad *Sex, laži i divlje guske* u režiji Lajle Kaikčija. Predstava je velikim delom napravila iskorak od Alenovog dramskog predloška „Old Saybrook“ i donela složeniju društvenu sliku koju drama naslućuje, ali ne produbljuje. „Ono što je u originalnom tekstu u naznakama, mi smo dali značenje. Otišli smo mnogo dalje u istraživanju onoga što je za nas, danas i ovde, kreativna provokaciju unutar odabranog dramskog konteksta. Ako biste još prepoznali na šta sve upozoravamo, ako bi se u pojedinim glavama uključili alarmi upozorenja, sprečavajući sveopštu propast na koju ukazujemo, onda bi naš trud bio u potpunosti primećen i shvaćen. U protivnom, značilo bi da je sav šund koji nas iz svakog ćoška zaskače i vreba, postao sastavni deo naših života“, kaže rediteljka.

Pozorište mladih u Sarajevu je predstavom *Bašeskija, san o Sarajevu*, premijerno izvedenom još 1991, u režiji Gradimira Gojera a prema dramskom tekstu Darka Lukića, simbolično obeležilo dvesto godina od smrti najpoznatijeg bosanskog letopisca Mula Mustafe Bašeskije.

Radnja komada zasnovana je na zapisima Bašeskijinih „Letopisa“, autor Lukić ovaj dramski tekst gradi oko jedne tragične ljubavne priče iz perioda s kraja 18. veka. Sudbinski osujećena ljubav Fazlije i Fate, sarajevski nesalomljivi duh i lirska priča su samo neki od elemenata ove predstave koja je autorska rekonstrukcija atmosfere življenja i sudbina iz prošlosti Sarajeva, koja pomalo bizarno slični sarajevskoj svakodnevi.

Sarajevski ratni teatar (SARTR) izveo je premijeru dramskog komada *U plamenu* britanske spisateljice i glumice Šarlotte Džons, u režiji Hrvata Roberta Raponje. Ovaj tekst je prvi put pristuan u bh. glumištu, dramaturški je sastavljen od dve priče koje se odvijaju u dva razdoblja, 1908. i 2000. godine. Dva perioda se imaginativno i intuitivno prepliću i nadograđuju, te na kraju artikulišu fabulu koja upućuje na sveopšti životni i sudbonosni tok muško-ženskog odnosa.

Vudi Alen u Zenici: *Sex, laži i divlje guske*

Glavna junakinja Aleks pritisnuta je sa svih strana, majka joj dugo i polako umire, naučni kartografski rad je obavezuje da napravi pregled kartografije od renesanse do naših dana, ljubavnik joj je oženjen muškarac zaokupljen svetom visokih finansija. Ona pokušava sagledati okolnosti života u kojima je zatečena i to na svoj 36. rođendan. „Rekao bih da je ovaj tekst kartografija ženskog tela i duše“, rekao je Raponja.

Na ovogodišnjim 26. pozorišnim susretima u Brčkom, koji su održani 26. novembra do 4. decembra na sceni Doma kulture, publika je videla pet kreacija pozorišnih kuća iz BiH, dve iz Srbije i

jednu iz Hrvatske. Odigrane su predstave: *Švedsko srce moje majke* (BNP, Zenica), *Brod za lutke* (SNP, Novi Sad), *Generalna proba samoubistva* (Zvezdara teatar), *Balon od kamena – moja sjećanja* (NPRS, Banja Luka), *Mousefuckers* (SARTR), *Pobjeda* (NP, Sarajevo), *Metastaze* (Satirično kazalište „Kerempuh“, Zagreb) i *Žaba* (Kamerni teatar 55, Sarajevo). Tokom pozorišnog festivala otvorena je i izložba posvećena Branislavu Nušiću, a povodom 145. godišnjice rođenja velikog komediografa, predstavljena su i dva festivala – Sterijino pozorje i MESS.

POZORIŠNE NOVOSTI IZ CRNE GORE

Gradsko pozorište iz Podgorice gostovalo je sa projektom *Oro iz bajke*, u režiji uglednog bugarskog reditelja Bonja Lungova, u Zagrebu, i u Čakovcu na EPIFEST-u. Predstava prikazuje crnogorsko folklorno nasleđe, lutke su napravljene od autentičnih materijala za izradu crnogorske narodne nošnje. Predstava koja spaja muzičko i lutkarsko pozorište sastoji se od nekoliko različitih dramskih minijatura, čije su teme bazirane na odnosima između ljudi: ljubav prema prirodi, prijateljstvo, ljubomora, strah, prevara, moral.

U CNP-u je obeležen Dan pozorišta (1. novembra 1953. odigrana je prva predstava u ovoj pozorišnoj kući). „CNP je prostor intenzivne komunikacije umetnika i publike i označitelj uspeha crnogorske savremene kulture“, rekao je tom prilikom upravnik Janko Ljumović. Velika nagrada tog pozorišta, koja se dodeljuje za najznačajniji umetnički rezultat u godini, pripala je glumcima Varji Đukić, za ulogu Marte, i Branimiru Popoviću, za ulogu Džordža, u predstavi

„Ko se boji Virdžinije Vulf“. Potom je izvedena podgorička premijera predstave *Na ljetovanju* u režiji Radmile Vojvodić (koprodukcija KotorArta i CNP-a). Izmeštena iz ambijenta Instituta za biologiju mora u Kotoru, gde je letos premijerno zaživela, priča Maksima Gorkog na sceni nacionalnog teatra donela je donekle drugačiju, možda i jaču emociju i još jednom pokazala svestremeno lice ruskog klasika. Prema rečima rediteljke predstava otvara pitanje „kuda to idemo iz bizarnog konteksta recikliranih levih, desnih i inih ideja, uz pozivanje na filozofska tumačenja koja nanovo recikliraju reciklirano...“

Tekstovi o pozorištu, objavljeni u crnogorskoj štampi između dva svetska rata, obuhvaćeni su u knjizi *Pozorišna kritika u crnogorskoj periodici 1917–1941* koju je priredio Milovan Radojević. Odabrani članci na pravi način rekonstruišu pozorišni život u Crnoj Gori toga doba i ukazuju na izuzetnu dinamiku pozorišnog života, na sakralni, odnosno kulturni odnos prema

fenomenu pozorišta. U knjizi dominiraju radikalno kritički stavovi i hrabri tekstovi, bez ustručavanja od oštre misli.

U okviru programa afirmacije crnogorskog jezika, crnogorske kulture i umetnosti, Dragica Tomas izvela je u formi monodrame *Znakove pored puta* Iva Andrića, u Narodnom teatru u Skoplju.

Nagrada za dramsko stvaralaštvo „Stefan Mitrov Ljubiša“ ovogodišnjeg izdanja festivala „Grad teatar Budva“ ravnopravno je pripala glumcima Nebojši Glogovcu i Mihailu Janketiću. Priznanje im je dodeljeno za „kontinuirani doprinos kvalitetu festivala, ostvaren prepoznatljivom i raskošnom glumačkom igrom u nizu pozorišnih ostvarenja. Iako pripadaju različitim generacijama, njihov umetnički talenat, znanje i veština iskazali su se kroz raskošne glumačke transformacije, vođene u isto vreme snažnom umetničkom intuicijom i inven-cijom.“

Sarajevska teatarska trupa „East West Centar“ gostovala je u Crnogorskom narodnom pozorištu sa predstavom *Klas-*

Podgorička premijera u CNP-u: *Na ljetovanju*

ni neprijatelj, u okviru Dana Sarajeva u Podgorici. Po tekstu Najdžela Vilijamsa komad je režirao Haris Pašović. Predstava govori o propustima u odgoju novih generacija, i pokušava da odgovori na pitanje zašto mladi gube osećaj za javne vrednosti, postaju grubo, često se okreću kriminalu, a radnju je reditelj smestio je u savremeno Sarajevo.

I u Crnoj Gori uvedene su nacionalne penzije za umetnike (mesečna nadoknada od jedne do dve prosečne mesečne zarade), tj. status Istaknuti kulturni stvaralac, koji se dodeljuje umetniku ili

stručnjaku u kulturi čije je delo i stvaralaštvo od izuzetnog značaja za kulturu Crne Gore. Kandidat mora biti crnogorski državljanin, da ima prebivalište u Crnoj Gori i da je dobitnik najmanje pet relevantnih domaćih ili međunarodnih stručnih i društvenih nagrada, od kojih jedna mora biti državna nagrada Crne Gore, te da iza sebe ima najmanje dve decenije kontinuiranog stvaralaštva ili stručnog rada... Dobitniku Trinaestojulske nagrade za životno delo status Istaknuti kulturni stvaralac dodeljuje se bez primene ovih kriterijuma.

7 % HAMLETA, STO POSTO UMETNOSTI

Putujem, mislim, osećam

Piše: Jovan Ćirilov

Ljubljana, 21. oktobar 2009.

Izložba „40 godina Pupilije Ferker-veer“ pod nazivom Čas za revoluciju. Dizajn koji odgovara temi. Postavangardni. Prisustvuje slovenačka ministarka kulture Majda Širca i gradonačelnik Zoran Janković i dobro govore.

Ljubljana, 22. oktobar 2009.

Simpozijum „Da li istoriju pišu pobednici“. Slovenci su u svemu temeljni. Prošlost avangarde proučila je grupa mladih teatrološkinja i izložila sa naglašenom ozbiljnošću.

Rekonstrukcija *Spomenika G* koji je pre četiri decenije godine na tekst Bojana Štiha režirao Dušan Jovanović. Reč je oživljenom spomeniku prvoborca u novim okolnostima postrevolucionarnog doba. Griža savesti zbog krvavih dana posle revolucionarnog prevrata. Teče rekonstrukcija i varijacija na temu. Mlada plesačica Tea ne imitira Jožicu već varira pokrete iz davne prošlosti.

Vodim raspravu posle predstave, po izrazitoj želji domaćina na – engleskom. „Obećavam“ da ću voditi okrugli sto i za trideset godina kad se bude pravila rekonstrukcija rekonstrukcije. Smeh u sali.

Maribor, 23. oktobar 2009.

Per *Gint* u režiji poljskog reditelja Januša Kice, koji je više po pozorištima Slovenije i Hrvatske nego svoje zemlje. Šurbejev Per je previše stamen za tog klasičnog vetropira. Dosta scenskih caka. Jedna od uspešnih je kad glumci unose cepanicu, i ubrzo je iznose u obliku stola.

Pred ponoć studentski *Projekt Hamlet*. Deca se skidaju nag, kao dokaz scenske odvažnosti. Daleko je važnije da su im profesori Janez Hočevar i Tomi Janežič zadali da savladaju „teškoću nagote“ onim bitnijim – tekstom.

Budimpešta, 10. novembar 2009.

U Madačovoj slepoj ulici iz hotela, u kojoj imam sobu veličine mog stana u Beogradu, vidim ulaz u pozorište „Ištvan Erkenj“. Prve večeri gledam *Mađu igru* istog tog Erkenja, danas već klasika, koga moja generacija pamti po komadu *Totovi*.

Upoznao sam manje duhovit Erkenjev komad, ali i veoma dobrog reditelja mlade srednje generacije Gezu Pala. On je na čelu ovog pozorištanca, koje će se njegovim naporima ovih meseci osamostaliti od starijeg brata, Madač teatra.

Budimpešta, 11. novembar 2009.

Odlazim u Memento park gde su izloženi svi sa javnih mesta sklonjeni spomenici iz doba realnog socijalizma. Ima i onih koje je valjalo ostaviti gde su zbog umetničke vrednosti, kao što je monumentalna kompozicija posvećena Beli Kunu.

S nestrpljenjem sam očekivao da vidim kako sjajni Tomaš Ašer vidi knjžicu izvesnog dr Hofmana „Janko Raščupanko“, koje sam se u detinjstvu plašio kao i mnoga deca nekoliko decenija pre mene. Tom knjigom su nas i roditelji odvrćali da se igramo šibicom jer ćemo upaliti kuću i u njoj izgoreti, ili da ne sisamo prst jer će doći neko sa velikim makazama i odseći sve prste na ruci.

Ovaj izuzetni reditelj uzeo je vrlo atraktivnu temu, duhovit je i maštovit, predstava puna caka morbidnog humora. Ali nije to predstava kojom je nadigrao svoja remek-dela *Tri sestre* ili *Ivanova*, prošle godine na gostovanju u JDP-u. Nešto se govori da treba da radi u JDP-u

Čehova koga do sad nije režirao – *Ujka Vanja*.

Berlin, 15. novembar 2009.

Ujka Vanja u Dojčes teatru u režiji pokojnog Jirgena Goša je upravo ono što tražimo za naredni Bitef. Rešili smo da bar jednim komadom Antona Pavloviča na 44. Bitefu obeležimo 150 godina od rođenja ovog pisca aktuelnijeg od mnogih savremenih autora. Ovog puta imam minimalističkog *Ujka Vanju*, sa glumcima koji čas ulaze čas izlaze na poprište komada, ali ne iz nekog džepa na sceni, već stoje izvan uloge oslonjeni na zid. Na sceni kutiji bez izlaznih ili ulaznih vrata postoji samo jedna sećija duž cele scene, i

Reče da zna njihovu psihu. Valja ih kao novopečenim upravicima malo da se upute u posao, pa ih tek tada za koju mesec pitati uz pomoć Gete instituta.

Sa nemačkim pozorišnikom Tomasom Tilmerom sam na predstavi Berliner ansambla *Sjaj i beda Trećeg rajha*. Netipičan Breht, nekoliko anegdota o padu morala malograđana u doba nacističkog terora. Ništa nije brehtovski zanimljivo po formi, bar sa songovima, ako ništa drugo, osim toga što ostavlja publici da presudi šta se desilo i šta je moralno a šta ne. Tako nam ostaje samo da odgovorimo da li je 14-godišnji dečko denuncirao roditelje ili je istina što kaže da je bio, kako to izjavljuje roditeljima, da kupi čokoladu. Zanimljivo da je to vizionarski komad (1938) koji sluti zlo rata sa nacistima na čelu Nemačke pre nego što se dogodio.

World Gipsy Dance u režiji Zorana Jovanovića, Suno e Rromengo

Nora H. Ibozena u režiji Harisa Pašovića

Ujka Vanja A. P. Čehova u režiji Jirgena Goša, Dojčes teatar

na njoj samo kao znak ruski samovar. Kad dođu na scenu glumci igraju zdušno svoje likove sa nešto apsurdističkog dodira.

Berlin, 16. novembar 2009.

U Dojčes teatru pregovaram sa turmenadžerkom Kristinom Dravert o gostovanju *Ujka Vanje* na narednom 44. Bitefu. Veoma žele da učestvuju. Problem su novoimenovani intendanti koji treba da dozvole svojim članovima koji više nisu u Dojčes teatru da budu slobodni za Bitef.

Poznati glumci Berliner ansambla deluju krajnje konvencionalno.

Pričamo o enigma izuzetnog zanimanja teatra i publike za Čehova tokom nekoliko poslednjih decenija svetskog pozorišta. Tomas misli da je u pitanju izuzetna tananost sa kojom Čehov tretira srednju klasu. Ja bih dodao ono što sam na to polju odgovorio mađarskoj teatrološkinji Nini Kiralj – Čehov je dramatičar tranzicionog vremena. Mada odmah dodajem

samom sebi da je svako vreme neka tranzicija.

Berlin, 17. decembar 2009.

Na predstavi *7% Hamleta*. Zanimljiv naslov, a predstava ipak manje zanimljiva od tog naslova. Reč je o mladom Afrikancu koji nam priča o svom doživljaju *Hamleta*. Zanimljiv je njegov govor tela, veoma spontan i elastičan, drugačiji nego evropski. Pogotovu u poređenu sa nekim vremenim belcem, koji ono što analitičar Hamleta govori na francuskom, prevodi na nemački, ali ne kao uobičajeni konsektivni prevodilac, već gotovo kao glumac koji varira ono što priča crni momak.

Subotica, 22. novembar 2009.

Poziva me nekoiko puta Urban u Suboticu, verovatno kao srodnu dušu novog pozorišta. Napravio je pravo malo čudo. Usred ove naše svetske krize osnovao je novi festival alternativnog pozorišta zvan „Desire Central Station“, kao i njihova ikona iz naziva teatra Deže Kostolanji zvana Dezire. Ovaj neobični Subotičanin, pionir novog pisanja, sigurno jedina ličnost sa ovih prostora koji se dopisivao sa jednim Tomasom Manom.

Predstava kojom se otvara festival je *Nora* Harisa Pašovića. Imam malu grižu savesti što nisam bio na njegovoj predstavi *Klasni neprijatelj* Najdela Vilijamsa, kad je gostovao u Beogradu.

Sa velikim zanimanjem odlazim u Suboticu autobusom. Korigujem jedan deo svog rukopisa od hiljadu stanica. Lovim štamparske greške. Čitam i imam emotivni šok od tolike količine svoje prošlosti.

U istoriji svetske drame prevratnički kraj *Nore* uvek najbolje otkriva koncept predstave. Ostermajer je zaista preterao kad je od socijalnog pobunjenika Noru pretvorio u ubicu svog muža. Pašovićeve *Nora* raskida sa Torvaldom, ali teško jer je erotski strasno vezana za svoga mužjaka.

Novi Karlovci, 28. novembar 2009.

Sa velikom radoznalošću dolazim u Nove Karlovce nadomak Indije da vidim najnoviju predstavu našeg jedinog romskog pozorišta Suno e Rromengo. Ovoga puta su se pozabavili romskom igrom. Kao i za prethodnu predstavu *Romokaut*, reditelj i osnivač pozorišta Zoran Jovanović je izjavio da želi da dođem tek na premijeru jer želi da vidi šta sam zna da napravi bez mojih saveta.

Odlazim na predstavu sa Vesnom Čipčić koja nas posle popodnevne predstave u *Pužu* vozi do Sasa.

Predstava je zaista iznenađujuće puna energije i virtuozne igre mladih Roma. Posebno me je oduševio smisao Zorana Jovanovića za dramski razvoj od tihog dua do paroksizma finala.

Zoran Tairović, romski svestrani umetnik, kompozitor i slikar, i sam pozorišni stvaralac, još je i intelektualac. Takođe je, kao i Vesna, prvi put video predstavu svojih sunoradnika. Prvo što je rekao je da je ova predstava eksplozija iskonski romskog, bez komercijalnog folklorizma.

Ansamblu koji se do sada bavio mitiskim i ritualnim u Roma, bio je posebni izazov grada koja se zloupotrebljava u komercijalne svrhe. Zoran Jovanović je izbegao zamke kiča tako što je igre stilizovao, a u igračima probudio iskonsko, i sve to još stilizovao u boji svedenim kostimima koje je takođe sam kreirao.

Subotica, 29. novembra 2009.

Poslednje dve predstave novoosnovanog subotičkog festivala „Desire Central Station“. Zatičem atmosferu gde glavni ton daju mladi umetnici i gledaoci. Sve je na ovom festivalu inventivnog i nekonvencionalnog Andraša Urbana teatar, čak i razvodnici i razvodnice. Čak su i cepači karata glumci, koji za svaku predstavu menjaju kostim, sve do golice obnaženosti.

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983
Izlaze jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)
Tiraž: 1500 primeraka

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: 011/2631-522,
2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873
http://www.sdus.org.rs
e-mail: sdus@sdus.org.rs
PIB 100040788
Tekući račun: 255-0012640101000-92
(Privredna banka a.d.)
Devizni račun: 5401-VA-1111502
(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Ljiljana Đurić

Glavni i odgovorni urednik

Tatjana Nježić

Savet Ludusa

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov, Goran Marković, Dejan Mijač, Gorica Mojović, Ljubomir Simović

Redakcija

Branko Dimitrijević, Petar Grujičić, Željko Hubač, Aleksandra Jakšić, Aleksandar Milosavljević, Olivera Milošević, Miroslav – Miki Radonjić, Ana Tasić

Lektura i korektura

Aleksandra Jakšić

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:

ludus@sdus.org.rs

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd
e-mail: office@axis.rs

Dizajn LUDUSA

Dorđe Ristić

Redizajn LUDUSA

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL, Beograd, Borisa Kidriča 24

Rešenjem Ministarstva za informacije Republike Srbije Ludus je upisan u Registar sredstava javnog informisanja pod brojem 1459

Bela Pinter je iz Budimpešte doneo još jednu pevanu predstavu, neku vrstu mračne opere iz doba Hortija, u crnim uniformama honveda. Uhvatio je dobru nijansu između zločinačkih portreta mađarskih nacista i njihovih malograđanskih u privatnom životu.

Prvi put gledam *Via* negativna iz Ljubljane. Svi pričaju o jučerašnjoj kolažnoj predstavi iz serije o grehovima. Ovog puta u predstavi *Out* je tema oholost. Inventivni i ekstremni do drskosti, reditelj Bojan Jablanovec prikazuje predstavu u kojoj se ništa ne događa osim nerviranja publike koja uzaludno očekuje da se nešto desi. Završava se pretvaranjem ansambla u pse koji u beskraj hvataju loptu, koju ima publika vraća, sve dok naša „Politikina“ kritičarka Ana Tasić ne zgrabi loptu i odnese je u foaje. Tu se predstava najzad okončava.

Sa Jablanovecom posle predstave maštam o nekoj neobičnoj predstavi na još neobičnijem mestu, na nekom budućem Bitefu.

